

การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง
ของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์

ธนเสฏฐ์ สุภาภาศ

โรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 3
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ.2562

ชื่อเรื่องงานวิจัย	การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอนุปถัมภ์
ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย	นายธนเสกฐ์ สุภากาศ
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้อำนวยการสถานศึกษา วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอนุปถัมภ์ สพป.เชียงราย เขต 3
การศึกษาสูงสุด ที่ปรึกษางานวิจัย	ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รองศาสตราจารย์ ดร.พร้อมพิไล บัวสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดารัตน์ สารสว่าง
สถานที่ติดต่อ	โรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอนุปถัมภ์ ต.บ้านด้าย อ.แม่สาย จ.เชียงราย 57220 โทรศัพท์ 053-785-012 โทรศัพท์เคลื่อนที่ 087-191-9864 E-mail : kutop35@gmail.com
ปีที่ทำวิจัยเสร็จ	พ.ศ. 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงจากผู้บริหารโรงเรียนและครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนำไปขยายเครือข่ายได้ 2) เพื่ออธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงที่ได้จากผู้บริหารโรงเรียนและครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนำไปขยายเครือข่ายได้ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการศึกษาปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง เก็บข้อมูลโดย การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาในพื้นที่สนามวิจัย และคณะครูโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอนุปถัมภ์ที่เป็นกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงและขยายเครือข่ายได้ในภาคสนามวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดย การแปลความหมายข้อมูล การลดทอนข้อมูล จัดหมวดหมู่ข้อมูล และศึกษาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ เพื่อสร้างข้อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวทางและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงจากผู้บริหารโรงเรียนและครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนำไปขยายเครือข่ายได้ ได้ดำเนินการ 4 ส่วน คือ 1) ส่วนเนื้อหา (Content) ประกอบด้วย สังคมแห่งการเรียนรู้ และความพอเพียง 2) กระบวนการ

(Process) ประกอบด้วย กระบวนการมีส่วนร่วมและองค์ประกอบการมีส่วนร่วม 3) บทบาทและ กิจกรรม (Roles and activities) ประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบโดยตรง (Responsible) ผู้ตัดสินใจ (Accountable/Approver) ผู้ให้คำปรึกษา (Consulted) และผู้ที่ควรรับรู้ (Informed) 4) การ ประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินผลคุณธรรมของนักเรียน ด้านคุณธรรมหลัก ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมสนับสนุนประกอบด้วย ระเบียบวินัย จิตสาธารณะ ซื่อสัตย์สุจริต ใฝ่การเรียนรู้ และ รักความเป็นไทย

2. องค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียงจากผู้บริหารโรงเรียนและครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนำไปขยายเครือข่ายได้ พบว่า องค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียงพบว่ามี องค์ประกอบ 2 ส่วน คือ 1) ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent) กลุ่มผู้ตัดสินใจ (Regulator/Policy maker) ผู้ดำเนินการ (Implementer) ผู้นำ ชุมชน (Community leader) ผู้อำนวยการความสะดวกในการดำเนินการ (Facilitator) ผู้สนับสนุน (Supporter) และผู้รับรู้ (Informed) 2) ส่วนกระบวนการ ประกอบด้วย องค์ประกอบด้าน กระบวนการ ได้แก่ การสื่อสาร ขั้นตอนกระบวนการ และเงื่อนไข

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้เพราะความกรุณาของ รศ.ดร.พร้อมพิไล บัวสุวรรณ ผศ.ดร.สุดารัตน์ สารสว่าง ที่กรุณาขอแนะนำประเด็นเป็นที่ปรึกษาการทำงานวิจัย ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและการเขียนรายงานวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้เป็นอย่างสูง

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะผู้บริหารกลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาตอชนานอน และคณะครูผู้นำการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์ ที่โปรดให้ข้อมูลในการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลใหม่สำหรับการพัฒนางาน และองค์ความรู้ในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อความพอเพียง ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ให้ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัย ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นในการปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น ทั้งรุ่นพี่ รุ่นน้อง นิสิตปริญญาเอก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (บางเขน) ที่ให้กำลังใจและเสริมพลังให้มีแรงใจในการศึกษาวิจัยฉบับนี้ จนสามารถเขียนเป็นรายงานสำเร็จลุล่วง ขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องท่านอื่นๆ ที่ไม่ได้เอ่ยถึงที่มีส่วนช่วยให้ผู้วิจัยได้ทำงานวิจัยนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

คุณค่าของงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบไว้เป็นเอกสารทางวิชาการไว้ให้ผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษาและเรียนรู้เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานและแนวทางการสร้างคนดีสู่สังคมสืบไป

ธนเสฏฐ์ สุภาภาค

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ช
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามวิจัย	5
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.4 ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	6
1.5 ขอบเขตการวิจัย	6
1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	9
2.1.1 การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม	10
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้	11
2.2.1 สังคมแห่งการเรียนรู้	14
2.2.2 องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	16
2.2.3 กระบวนการสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้	18
2.2.4 ขั้นตอนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้	19
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียง	20
2.3.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	21
2.3.2 ความสำคัญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	22
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนคุณธรรม	24
2.5 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	33
3.1 พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	33
3.2 การเข้าสู่พื้นที่ในการวิจัย	34
3.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	35
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล/การศึกษาข้อมูล	35
3.4.1 การสัมภาษณ์ระดับลึก	36
3.4.2 การจัดสนทนากลุ่ม	37
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	38
3.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล	41
บทที่ 4 แนวทางการดำเนินงาน บทบาท และองค์ประกอบ การมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง	42
4.1 แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการ เรียนรู้เพื่อความพอเพียง	43
4.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียง	45
4.3 บทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความ พอเพียง	45
4.4 องค์ประกอบการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียง	54
4.5 เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาความพอเพียง(คุณธรรม)ผู้เรียน	56
4.6 แนวการวัดประเมินผลนักเรียนคุณธรรม	60

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	62
5.1 สรุปผลการวิจัย	62
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	70
5.3 ข้อเสนอแนะ	73
5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	74
5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	74
5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่องานวิจัย	75
บรรณานุกรม	76
ภาคผนวก แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม	79

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แนวคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน	31
2	สรุปการศึกษาข้อมูล	40
3	วิเคราะห์กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วม	42
4	บทบาทหน้าที่การมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมของกลุ่มคน	46
5	วิเคราะห์บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	48
6	บทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความ พอเพียง	50
7	องค์ประกอบการมีส่วนร่วมประเด็นการสื่อสาร	54
8	องค์ประกอบการมีส่วนร่วมประเด็นขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วม	55
9	คุณธรรมที่พึงสร้างให้กับผู้เรียน	57

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	องค์ประกอบที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้	18
2	สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	23
3	กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม	26
4	กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	30
5	กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง	43
6	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษา	44
7	บทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง	53
8	องค์ประกอบการมีส่วนร่วม	56
9	เป้าหมายคุณธรรมที่ควรดำเนินการสร้างให้กับผู้เรียน	60
10	การวัดผลสัมฤทธิ์ความดีของนักเรียน	61
11	ภาพรวมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง: กรณีศึกษาผู้บริหารโรงเรียนสุจริต	61
12	RACI Model การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง	66
13	การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง	69

บทที่ 1

บทนำ

หลักการความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ได้บ่งบอกถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคมโลกกลายเป็นชุมชนเดียวกัน (global community) ที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน การเข้าถึง และรับรู้ เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศที่กว้างขวาง สะดวกรวดเร็ว อีกนัยหนึ่ง การเข้าถึงการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลสารสนเทศที่กว้างขวางนั้น ทำให้สังคมโลกมีความหลากหลายทางความคิด เกิดการเรียกร้องการดำรงรักษาวิถีชีวิตที่ตนเองต้องการ (localization) ความหลากหลายทางความคิด รวมถึงการเรียกร้องอิสรภาพในการดำเนินชีวิตที่เป็นทางเลือกอย่างหลากหลายและตอบสนองความต้องการพัฒนาของตนเอง ทำให้เกิดแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาประเทศ ดังเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประเทศ โดยมีความเชื่อว่าคนเป็นทุนที่มีค่ามากที่สุดเป็นตัวกำหนดสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีปัญญา และเสริมสร้างคุณธรรมให้กับคนเพื่อการพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน การมีส่วนร่วมทางการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญและได้รับการส่งเสริมในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมไม่ใช่เรื่องใหม่ ดังที่ วิวัฒน์ชัย อัตถากร (2530 อ้างอิงจาก Galtung, 1980) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมนั้นมีความสำคัญมาอย่างเนิ่นนาน โดยให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมนั้นเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะการพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐศาสตร์และยุทธศาสตร์ที่พึ่งตนเองที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ความเสมอภาค ความสามารถในการพึ่งตนเอง การพัฒนาคุณภาพชีวิต และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ใช้ประชาชนในชุมชนได้เป็นผู้ริเริ่มและมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยให้ทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยรัฐไม่ต้องเข้าไปควบคุม (วัชรภรณ์ อภิวัชรางกูร, 2546) นอกจากนี้แล้ว เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544) ได้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนถูกสร้างขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีความเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและพัฒนาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญในการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

ในด้านการบริหารการศึกษา การบริหารแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานคิดว่า มนุษย์ทุกคนมีความรู้ มีความสามารถที่แตกต่างกัน ถ้าหากได้มีการนำความรู้ ความสามารถของคนแต่ละคนเข้ามาทำงานร่วมกันย่อมเกิดประโยชน์ต่อองค์กร การบริหารแบบมีส่วนร่วม (participation management) มีวิวัฒนาการมาจากแนวความคิดการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ (human relation approach) และการบริหารเชิงพฤติกรรม (behavioral approach) บุคคลสำคัญที่บุกเบิกแนวคิดนี้คือ Mary Parker Follet โดยได้เขียนบทความชื่อ dynamics administration โดยเขียนให้ผู้บริหารแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในองค์กร โดยการสร้างมนุษยสัมพันธ์ และพยายามให้เจ้าของกิจการคิดถึงคนงานด้วยไม่เพียงเรื่องค่าตอบแทนเพียงอย่างเดียว แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนโดย Elton Mayo และ F.J. Roethlisberger แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ซึ่งได้ทำการทดลองหาประสิทธิภาพในการทำงานของคนในสภาพต่างๆ เรียกว่าการทดลองที่ ฮอว์ธอร์น (Hawthorn Studies 1927-1932) ผลการทดลองชี้ให้เห็นว่าความสำคัญของกลุ่มพนักงานกับการมีส่วนร่วม กล่าวคือ พนักงานจะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อให้พนักงานมีส่วนร่วม (นพพงษ์ บุญจิตราดุล, 2534) และกลุ่มบุคคลสำคัญที่ได้ทำการศึกษาเพื่อสนับสนุนแนวคิดของ Follet เกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ในการบริหาร คือ Kurt Lewin, Ronald Lippitt, และ Ralph K. White ที่ได้ทำการศึกษาเด็กอายุ 10 ปี 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีจำนวน 5 คน ที่มหาวิทยาลัยไอโอวา (Iowa) ในปี 1938 โดยแบ่งให้แต่ละกลุ่มทำงาน 3 แบบ คือ แบบเผด็จการ แบบประชาธิปไตย และแบบตามสบาย ผลการทดลองพบว่า การทำงานโดยให้เด็กได้ร่วมแสดงความคิดเห็นตามแบบประชาธิปไตย ก่อให้เกิดแรงจูงใจและมีความพร้อมในการทำงาน มีความร่าเริงสนุกสนานมีความมั่นใจและมีความคิดสร้างสรรค์มากกว่ากลุ่มอื่นในการทำงาน (ชาญชัย อาจิมสมจารย์, 2541) ในปีเดียวกัน Chester (1983) นักทฤษฎีมานุษยสัมพันธ์ได้กล่าวถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรว่าเกิดจากความร่วมมือของบุคคลในองค์กรโดยอาศัยความสามารถของฝ่ายบริหารให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อองค์กรนั้นๆ สามารถรักษาความสัมพันธ์ระหว่างความร่วมมือ และการให้ผลตอบแทนที่พึงพอใจในการปฏิบัติงาน

อันที่จริงแล้วแนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของประเทศไทยเกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน จะเห็นได้จากการจัดการศึกษาเกิดขึ้นโดยอาศัยการพึ่งพาการเรียนรู้จากชุมชน และการเรียนรู้จากพระที่วัดก่อนจะพัฒนามาสู่ระบบโรงเรียน กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนจะถ่ายทอด ความรู้ ค่านิยม และการดำรงชีวิตให้แก่บุตรหลาน ซึ่งเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้การเรียนรู้ในชุมชนมีการสืบทอด สะสมและพัฒนาเป็นองค์ความรู้ ทำให้ครอบครัว ชุมชน วัด มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างใกล้ชิด จนกระทั่งรัฐมีนโยบายจัดตั้งโรงเรียนขึ้นมาเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ ในปี พ.ศ. 2428 โดยจัดตั้งโรงเรียนวัดมหารัชมงคล เป็นโรงเรียนสำหรับราษฎรเป็นแห่งแรก อย่างไรก็ตามในขณะนั้นรัฐไม่สามารถที่จะดำเนินการได้อย่างทั่วถึง แม้จะมีการประกาศใช้

พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 เป็นการจัดการศึกษาภาคบังคับขึ้นในประเทศไทยก็ ตาม โรงเรียนที่จัดการศึกษาของชุมชนนอกกรุงเทพมหานครเป็นโรงเรียนที่ชุมชนและรัฐร่วมกันจัดตั้ง ขึ้น เรียกว่า โรงเรียนประชาบาล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมี ส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา จากสภาพความเป็นชนบท การคมนาคม ยังไม่มีความเจริญนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องอาศัยวัดเป็น สถานที่ดำเนินการจัดการศึกษา ทำให้ประหยัดด้านงบประมาณและสถานที่ การจัดการศึกษาของ ท้องถิ่นเป็นการบังคับบัญชาของข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลที่ไม่ใช่ระบบราชการที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วม ของชุมชนจึงมีค่อนข้างสูง ครูส่วนใหญ่เป็นบุคคลในท้องถิ่น ได้รับการศึกษาจากวัดในชุมชน หรือแม้จะ เป็นคนต่างถิ่น แต่การคมนาคมไม่สะดวกครูต้องอาศัยพักในชุมชนและกลายเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การพึ่งพาอาศัยระหว่างชุมชน วัด และโรงเรียนจึงมีค่อนข้างมาก

ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2490 – 2500 การขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศแถบเอเชีย อากาศเนย์ แนวคิดการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยเพื่อความมั่นคงของชาติและอิทธิพลของแนวคิดการพัฒนา ประเทศอย่างตะวันตก ประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ขึ้นที่เน้นการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ และพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ ทำให้ประเทศไทยต้องพัฒนาประเทศในด้านอื่นๆ ไปพร้อมๆ กันด้วย เพื่อตอบสนองการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะการจัดการการศึกษาซึ่งเดิมเน้นกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศ นั่นคือ ระบบการศึกษาเพื่อผลิต กำลังคนในด้านความรู้ ทักษะพื้นฐานที่จะทำงานในภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจ และภาคบริการ

จากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษาของโลก สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่าง รวดเร็ว ระบบการศึกษาที่นำเข้ามาจากภายนอกชุมชน และเห็นคุณค่าวิถีชีวิตชุมชนเมืองมากกว่าชนบท ความรู้สึกแปลกแยกไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนจึงมีมากขึ้น ผู้คนจึงขาดคุณธรรม สังคมแห่ง การเอื้ออาทรจึงลดลง ทำให้ชุมชนต้องเป็นฝ่ายพึ่งพาการจัดการศึกษาที่รัฐจัดให้แต่เพียงฝ่ายเดียว โดยชุมชนไม่สามารถเข้าไปมีบทบาทในการจัดการศึกษามากนัก เว้นแต่ทางโรงเรียนจะขอความ ร่วมมือมายังชุมชน ซึ่งมักเป็นบทบาทด้านการสนับสนุนหรือช่วยส่งเสริมด้านวัสดุมากกว่าเข้าไปมี บทบาทในการตัดสินใจที่สำคัญ จากความอ่อนแอของชุมชน และโรงเรียนไม่สามารถทำหน้าที่จัด การศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญหาการมีส่วนร่วมของ ชุมชน สังคมและโรงเรียนในการจัดการศึกษาของประเทศ ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้ส่งสมมานานดังที่ จิตรกร ตั้งเกษมสุข ได้กล่าวไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2525)

จะเห็นได้ว่ากระแสของโลกในศตวรรษที่ 21 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ การพัฒนา สังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนา บุคคล องค์กร และชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่บูรณาการเข้าเป็นวิถี ชีวิตของคนในสังคม และสามารถตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายที่

แตกต่างกัน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายที่มีความพร้อม มีสิทธิและมีหน้าที่ ร่วมรับผิดชอบการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน (Holden & Connelly, 2004)

นอกจากนี้ จิรัชมา วิเชียรปัญญา (2549) ยังได้ชี้ให้เห็นว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาสังคมและประเทศในปัจจุบัน แต่ยังมีปัญหาในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น ความชัดเจนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมและการจัดแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม มีการปฏิบัติตามแนวทางของหน่วยงานอื่น นอกจากนี้ผู้รับผิดชอบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในหน่วยงานหรือชุมชนต่างๆ ยังไม่แน่ใจว่าจะพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องนั้นอย่างไร อย่างไรก็ตามท่ามกลางกระแสการพัฒนาในปัจจุบัน เสรี พงศ์พิศ (2550) ได้ชี้ว่ากระบวนทัศน์เป็นสิ่งสำคัญเปรียบเสมือนหลักคิด วิธีปฏิบัติ วิธีการให้คุณค่า และวิถีชีวิตทั้งหมดของผู้คนที่ตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความจริง ดังนั้นความรู้หรือการเรียนรู้แบบใหม่จึงเป็นการปรับเปลี่ยนมนุษย์ทั้งในเชิงโครงสร้างทางสมองและโครงสร้างทางสังคมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสมดุล การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของชุมชนจะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทยยังไม่มีรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ขาดการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความคิดที่จะศึกษาองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย เสนอเป็นภาพการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกที่สามารถแก้ไขวิกฤต ปัญหาในสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านการศึกษา ตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงพระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ปวงชนชาวไทยนำเป็นแนวทางการนำพาประเทศ ให้ข้ามพ้นวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ ที่เกิดขึ้นเมื่อครั้งปี 2540 หรือ “วิกฤตต้มยำกุ้ง” หรือ ช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ “ฟองสบู่แตก” หลายภาคส่วนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไปเป็นแนวทางปฏิบัติ จวบจนทุกวันนี้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งในภาคเกษตรกรรม ธุรกิจ การจัดการทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม และสถานศึกษา

นอกจากนี้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำรัส เมื่อปี 2554 ว่า “เป้าหมายในการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคนโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ให้คนมีความสุข โดยต้องคำนึงถึงเรื่องสภาพภูมิศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา เชื้อชาติ และภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม แม้ว่าวิธีการพัฒนามีหลากหลาย แต่ที่สำคัญคือนักพัฒนาจะต้องมีความรัก ความห่วงใย ความรับผิดชอบ และการเคารพ ในเพื่อนมนุษย์ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเกี่ยวข้องกับมนุษยชาติ และเป็นเรื่องของจิตใจ” (มูลนิธิ

มันพัฒนา, 2554) พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ยังได้กล่าวไว้ในรายการ “ศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติอย่างยั่งยืน” เมื่อ 28 ตุลาคม 2559 อีกว่า ในการพัฒนาเศรษฐกิจสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 รวมทั้งการพัฒนาประเทศเพื่อก้าวเข้าสู่สังคมโลกทั้งในระดับภูมิภาค และในระดับโลก เพื่อน้อมนำพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ให้ “ประชาชนเป็นศูนย์กลาง” ของการพัฒนา มาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่ ประชาชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการพัฒนาอย่างแท้จริง ให้มีความอยู่ดี กินดี (Thaigov, 2559) อีกด้วยเพื่อเน้นย้ำถึงทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP - Sufficiency Economy Philosophy) กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs - Sustainable Development Goals) จึงเป็นโจทย์สำคัญในการพัฒนาประเทศ ที่ประสงค์ให้คนไทยรู้จัก อยู่อย่างพอเพียง สมดังพระราชประสงค์ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ดังนั้นผู้วิจัยได้มองเห็นความสำคัญของหลักธรรมาภิบาล ซึ่งหนึ่งในหลักธรรมาภิบาลนั้นก็คือ หลักความมีส่วนร่วม (องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักความมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ และ 6) หลักความคุ้มค่า) คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญของสังคม ภายใต้ความรอบรู้ และคุณธรรม นำสู่ความยั่งยืน ในการพัฒนาตนเองและประเทศชาติ

จากหลักการและความเป็นมาที่ประเทศไทยมีทิศทางที่จะพัฒนาประเทศสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน สู่ความ มั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ในการพัฒนาเศรษฐกิจสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 จึงเป็นที่มาของปัญหาวิจัยว่า การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์ นั้นควรมีแนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงนั้นอย่างไร และองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์ มีอะไรบ้าง ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนของประเทศให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ตามพระราชประสงค์โครงการพระราชดำริองค์สุดท้ายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงพระราชทานไว้ก่อนเสด็จสวรรคต คือ การสร้างคนดีสู่สังคม

คำถามวิจัย

1. แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงนั้นเป็นอย่างไร
2. องค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงนั้นอธิบายได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงจากผู้บริหารโรงเรียนและครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนำไปขยายเครือข่ายได้
2. เพื่ออธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงที่ได้จากผู้บริหารโรงเรียนและครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนำไปขยายเครือข่ายได้

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงสำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. องค์ประกอบการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องเหมาะสมในการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงสำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นกรณีศึกษาโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาตายนางนอน ที่เป็นผู้บริหารในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ที่รับการคัดเลือกจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลาเขต 3 เป็นคณะบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกลุ่มเครือข่ายจำนวน 7 คน และครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนำไปขยายเครือข่ายได้ของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์ จำนวน 30 คน เพื่ออธิบายปรากฏการณ์แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง และ อธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงจากผู้บริหารโรงเรียนและครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนำไปขยายเครือข่ายได้ ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้
3. แนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียง
4. แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนคุณธรรม

ขอบเขตเนื้อหาข้อที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนคุณธรรม ที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาเบื้องต้นด้วย แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนคุณธรรม เป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคนดีสู่สังคม ตามเป้าหมายของการศึกษาตามกรอบแนวคิดการวิจัย และแนวคิดโรงเรียนคุณธรรม มีกระบวนการและองค์ประกอบพื้นฐานของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาเป็นการเฉพาะเพื่อตอบคำถามวิจัย และวัตถุประสงค์การวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาตอยนางนอน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 จำนวน 7 คน ครูผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนำไปขยายเครือข่ายได้ของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์ จำนวน 30 คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

1. ผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาตอยนางนอน จำนวน 7 คน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. ครูผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนำไปขยายเครือข่ายได้ของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์ จำนวน 30 คน ที่มีประสบการณ์การบริหารกลุ่มงานหรือการดำเนินการโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนไม่น้อยกว่า 5 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท และ/หรือ มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการ ในการให้ข้อมูลเพื่ออธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง โดยการสนทนากลุ่ม หาคำสรุปของมโนทัศน์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนในข้อที่ 1

ระยะเวลาในการวิจัย

พฤษภาคม 2561 – ธันวาคม 2562

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชน องค์กรชุมชนในชุมชน ผู้ปกครอง ครู นักเรียน เข้าร่วมรับรู้ ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกำหนดความต้องการ ร่วมวางแผนการดำเนินงาน ร่วมดำเนินการร่วมตรวจสอบ ร่วมแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง รวมทั้งร่วมรับผิดชอบในการบริหารของสถานศึกษา ในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์

การส่งเสริม หมายถึง การเกื้อหนุน ช่วยเหลือ ของประชาชน องค์กรชุมชนในชุมชน ผู้ปกครอง ครู นักเรียน ในการดำเนินการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์

สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง องค์การชุมชนในการพัฒนาองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้บุคคลของชุมชนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ที่เป็นกระบวนการทางสังคมเกื้อหนุนส่งเสริมให้บุคคลหรือสมาชิกเกิดการเรียนรู้ ผ่านสื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ และบุคคลในเรื่องขององค์ความรู้ความพอเพียงเกี่ยวกับคุณธรรมต่างๆ จนสามารถพัฒนาตนเองในการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีทักษะการดำเนินชีวิตรวมถึงระบบการจัดการความรู้และระบบการเรียนรู้ที่ดี มีการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกิดพลังสร้างสรรค์ และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างเหมาะสมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในการสร้างคนดีสู่สังคม ของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์

ความพอเพียง หมายถึง คุณธรรมหลักและคุณธรรมสนับสนุน ที่จะช่วยส่งเสริมให้คนเป็นคนดี คุณธรรมหลัก ประกอบด้วย ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คุณธรรมสนับสนุน เช่น ระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ สุจริต จิตอาสา ศีลธรรมรักความเป็นไทย ใฝ่เรียนรู้ ที่จะสามารถสร้างให้เยาวชนดำรงชีวิตได้อย่างพอดี มีความสุข พึ่งตนเองได้ ดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความเป็นอิสระจากแรงกดดันภายนอกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์

สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง หมายถึง การดำเนินการใดๆ ขององค์การ ชุมชน และโรงเรียน เกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ สร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ในเรื่องของความพอเพียง คือ คุณธรรมหลัก ได้แก่ ความพอประมาณ มีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และพัฒนาให้บุคคลในชุมชนและนักเรียนปฏิบัติตนในส่วนของคุณธรรมสนับสนุนของสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ “การสร้างคนดีให้กับบ้านเมือง” ของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ก้าวผ่านกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่มีความวุ่นวายและซับซ้อนเพื่อไม่ให้คนไทยหลงมัวเมาไปกับกระแสของสังคมที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างสุดโต่งและตกเป็นทาสของโลกาภิวัตน์โดยไม่รู้ตัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จึงพระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแด่ปวงชนชาวไทย และทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ปวงชนชาวไทยได้น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมให้เข้าใจถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

"...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็ม ที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม และล้มเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป..."

จากกระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำพาประเทศให้รอดพ้นภาวะวิกฤตลงโลก สร้างความคุ้มกัน เป็นการหาคำตอบเพื่อให้สถานศึกษาได้รับรู้ถึงการพัฒนามนุษย์ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ตามพระราชประสงค์ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

หลักการมีส่วนร่วม เป็นหนึ่งในหลักธรรมาภิบาล ปธาน สุวรรณมงคล (2558) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักการมีส่วนร่วมนั้นประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) ระดับการให้ข้อมูลประชาชน 2) ระดับรับฟังความคิดเห็นและปรึกษาหารือ 3) ระดับวางแผน/ตัดสินใจ และ 4) พัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้าใจให้กับสาธารณชน

องค์ประกอบหลักของการมีส่วนร่วมนั้น ปธาน สุวรรณมงคล (2558) ได้ขยายความถึงองค์ประกอบย่อยๆ ขององค์ประกอบหลักดังกล่าวดังนี้

1. หน่วยงานมีการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ 1) การให้ข้อมูลแก่บุคคลภายนอกหน่วยงาน 2) ประเภทผู้รับข้อมูล 3) การใช้สื่อในการให้ข้อมูล 4) ความถี่ในการให้ข้อมูล และ 5) ช่องทางการเข้าถึงข้อมูล

2. หน่วยงานมีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ 1) มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนภายนอกหน่วยงาน 2) กลุ่มบุคคลที่หน่วยงานรับฟังความคิดเห็น 3) ความเต็มใจในการรับฟังความคิดเห็น 4) การเห็นคุณค่าของการรับฟังความคิดเห็น และ 5) การทิ้งช่วงการตัดสินใจหลังการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

3. หน่วยงานเปิดโอกาสให้ประชาชน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ 2) กระบวนการตัดสินใจ 3) มิติของเวลาในการตัดสินใจ 4) ผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และ 5) กระบวนการใช้กรรมกรในการตัดสินใจ

4. หน่วยงานมีการพัฒนาความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย หนึ่งองค์ประกอบ คือ การพัฒนาความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชน

การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม

การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม มีแนวคิดหลัก คือ การให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ เป็นนวัตกรรมที่สนับสนุนให้กลุ่มงานมีส่วนร่วมและเป็นศูนย์กลางของการดำเนินการ โดยมีการพัฒนาติดต่อสื่อสาร การฝึกอบรม และการใช้พลังอำนาจทางภาวะผู้นำ การจูงใจ และร่วมมือ การให้บุคคลมีส่วนร่วมนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการ หรือปฏิบัติการกิจต่างๆ การที่บุคคลมีส่วนร่วมจึงเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้าช่วยเหลือกัน สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ อาจจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือในกระบวนการบริหาร ซึ่งก็คือ มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ช่วยเหลือ สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ ดังทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ ทฤษฎีตารางการบริหาร (Managerial grid) ของ Blake และ Mouton ทฤษฎี X และ Y ของ McGregor และทฤษฎีการบริหาร 4 ระบบ ของ Likert (สุดารัตน์ สารสว่าง, 2553)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมในปัจจุบันถูกกำหนดโดยกฎหมาย กำหนดให้สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษา กำหนดจำนวนและบทบาทหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน จึงเป็นผลให้การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นได้ถูกขีดเส้นให้ปฏิบัติตามกันเหมือนกันทั่วประเทศ ซึ่งอาจจะขัดต่อวิถีชีวิตของประชาชน หรืออาจเป็นการปิดกั้นประชาชนโดยรวมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งแท้จริงแล้วเป้าหมายการมีส่วนร่วมต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยความสมัครใจด้วยตัวของเขาเอง หรือเรียกว่า การมีส่วนร่วมจากล่างขึ้นบน (bottom up) มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่กำหนดการมีส่วนร่วมจากบนลงล่าง (top down) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย ของ ธนเสฏฐสุภาภาศ , พร่อมพิไล บัวสุวรรณ , วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรภรณ์ และ นิสิตา ชูโต (2557) ที่พบว่า วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนใน

การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมจะต้องสอดคล้องวัฒนธรรมของพื้นที่ โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีของคน 3 กลุ่มคือ ชุมชน ศาสนา และสถานศึกษา ภายใต้การพิจารณาเงื่อนไข ทางเศรษฐกิจ สังคม ความรู้ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน รวมถึงการเมืองการปกครอง เนื่องจากแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทที่แตกต่างกันในการมีส่วนร่วมบริหารและจัดการสถานศึกษา แนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหมาะสมจึงอยู่ที่การวิเคราะห์ และสร้างความเกี่ยวข้องตามบทบาทและหน้าที่ ที่เหมาะสมของแต่ละกลุ่มในชุมชน โดยกลุ่มผู้นำชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับการตัดสินใจและการวางแผน คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการประสานงาน ส่วนกลุ่มประชาชนและผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย

ดังนั้นสรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนองค์การชุมชน ผู้ปกครอง ครู นักเรียน เข้าร่วมรับรู้ ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกำหนดความต้องการ ร่วมวางแผนการดำเนินงาน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบ ร่วมแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง รวมทั้งร่วมรับผิดชอบในการบริหารงานของสถานศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้

การเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ผันผวน ซับซ้อนและคาดการณ์ผลกระทบได้ยากในสังคมไทยเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าในภาพรวมสังคมไทยจะมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่งนั้นแตกต่างกันทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคม ภูมิคุ้มกันที่มีไม่เพียงพอที่จะรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประเทศต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายมิติ โดยเฉพาะความเสี่ยงจากการบริหารภาครัฐที่อ่อนแอ โครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่สามารถรองรับการเติบโต อย่างยั่งยืน ทั้งความเสี่ยงจากความเสื่อมถอยของค่านิยมที่ดีงามในสังคมไทย ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความเสี่ยงด้านความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเสริมสร้างทุนที่มีอยู่ของประเทศให้เข้มแข็ง ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เพื่อเตรียมพร้อมให้ประเทศสามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

ดังนั้นความพอเพียงแห่งตน ชุมชน และสังคม จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ อย่างเพียงพอที่จะมีภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตได้ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคม การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง จึงเป็นโจทย์สำคัญที่จะทำให้ประชาชนในแต่ละระดับมีชีวิตอยู่ได้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม สังคมแห่งการเรียนรู้พัฒนามาจากแนวคิด

องค์การแห่งการเรียนรู้ของ Senge (1990) ที่จะต้องเริ่มต้นด้วยการสร้างวินัย 5 ประการ ดังคำกล่าวของ Senge ที่ว่า

“Organizations learn only through individual who learns. Individual learning does not guarantee organizational learning, but without it no organizational learning occurs.”

กล่าวคือ การเรียนรู้เฉพาะบุคคลในองค์การ ไม่ได้รับประกันการเรียนรู้ขององค์การ ถ้าไม่มีใครเรียนรู้จากองค์การ จะเห็นได้ว่าองค์การพัฒนาได้จะต้องเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากองค์การ ด้วยวินัย 5 ประการ ดังนี้

1. ความรอบรู้แห่งตน (Personal Mastery) คือ การเรียนรู้ขององค์การจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีการเรียนรู้เท่านั้น การฝึกฝนอบรมตนด้วยการเรียนรู้อยู่เสมอเป็นรากฐานสำคัญ เป็นการขยายขีดความสามารถให้เชี่ยวชาญมากขึ้น ความรอบรู้เป็นผลรวมของทักษะและความสามารถเป็นสภาพที่เป็นอยู่ตามความเป็นจริง เห็นว่าอะไรมีความสำคัญต่อเรา ต่อบริษัท ขณะเดียวกันก็เห็นภาพในอนาคต (Vision) ที่พึงเป็นไปได้

2. แบบแผนความคิดอ่าน (Mental Models) ได้แก่ ข้อตกลงเบื้องต้น ความเชื่อพื้นฐาน ข้อสรุปหรือภาพลักษณ์ที่ตกผลึกในความคิดอ่านของคนที่มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจต่อสรรพสิ่งในโลก มีผลต่อการประพฤติปฏิบัติ ค่านิยม เจตคติที่เรามีต่อบุคคล สรรพสิ่งและสถานการณ์ทั้งหลาย หน้าที่ของวินัยประการที่ 2 ก็เพื่อฝึกฝนให้เราได้เข้าใจ แยกแยะระหว่างสิ่งที่เราเชื่อ กับสิ่งที่เราปฏิบัติ การสืบค้นความคิดความเชื่อของเรา ทำให้เราท้าทายและปรับขยายขอบเขตและกระบวนการ ความคิดความเชื่อของเรา เข้าใจมุมมองและการคิดของผู้อื่น

Senge เชื่อว่าความคิดความเชื่อแบบแผนความคิดอ่านของแต่ละคนมีข้อบกพร่อง ดังนั้นต้องอาศัยวินัยที่ 5 คือ การคิดอย่างเป็นระบบ เข้าไปร่วมทำงานด้วย ซึ่งจะมีพลังเกิดผลดีสูงสุด ผู้บริหารพึงผสมแบบแผนความคิดอ่านของตนเข้ากับการฝึกทักษะ การคิดอย่างเป็นกลยุทธ์อย่างเป็นระบบที่เน้นภาพใหญ่ เน้นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบย่อยให้ได้

องค์การพึงเปิดเวทีที่สะท้อนถึงชุมชนของการปฏิบัติ (community of practice) ให้เกิดขึ้นในองค์การ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน อาทิ เครือข่ายการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ การแลกเปลี่ยนความเห็น การพบปะกันตามทางเดิน การเล่าเรื่อง การเล่าประสบการณ์ เทคนิคการจัดประชุม แนวทางใหม่ๆ ของการปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน ดังนั้นองค์การเรียนรู้ได้ผ่านการปรับปรุงแบบแผนความคิดร่วมกัน

3. วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) วิสัยทัศน์หรือภาพในอนาคตที่ปรารถนาให้เกิดมีขึ้นในองค์การนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อภาวะผู้นำทุกคน เป็นพลังขับเคลื่อนในภารกิจทุกอย่างขององค์การ ให้มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน เป็นจุดร่วมและพลังของการเรียนรู้ของสมาชิกในองค์การ ผู้นำต้องพัฒนา

วิสัยทัศน์เฉพาะตน (personal vision) ขึ้นมาก่อนจากคุณค่าส่วนบุคคล ความหวังใฝ่ ให้ความสำคัญกับสิ่งใด จากการคิดได้ คิดเป็น จากนั้นก็ขยายฝัน คิดดั่งๆ แบ่งปันให้ผู้อื่นได้รู้ เข้าใจ เห็นคล้อยตาม ด้วยการสื่อสารโน้มน้าว ที่เรียกกันว่า “walk the talk” ทำให้คำพูดหรือภาพนั้นเดินได้ กลายเป็นวิสัยทัศน์ร่วม (shared vision) ที่มีการแบ่งปันกับผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับขององค์การ โน้มน้าวให้เกิดการปฏิบัติร่วมกันไปในทิศทางที่ทำให้ภาพวิสัยทัศน์นั้นเป็นจริงขึ้นมา (turn vision into action) ในลักษณะของปฏิบัติการในเชิงรุก (pro action) มีเซอร์หรือตามแก้ไข (reaction)

Senge เห็นว่า การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมนี้เป็นการสร้างความคิดที่ใช้ปกครอง (governing ideas) ขึ้นนำองค์การว่าองค์การคิดอย่างไร มีเป้าหมาย พันธกิจ และยึดถือคุณค่าใด วิสัยทัศน์ที่ดีต้องสอดคล้องกับคุณค่าหรือค่านิยมที่ผู้คนยึดถือในการดำรงชีวิตประจำวัน มิเช่นนั้นแล้ววิสัยทัศน์นั้นจะเป็นแค่กระดาษหรือข้อความที่ไร้พลังขับเคลื่อน ความคิดที่ใช้ปกครองนี้มุ่งตอบคำถามหลัก 3 ประการที่สะท้อนให้เห็นว่าเราเชื่อมั่นในสิ่งใด คือ 1) อะไร (ภาพในอนาคตที่ต้องการให้เกิดคืออะไร) 2) ทำไม (ทำไมไปทำไม ด้วยเป้าหมายหรือพันธกิจใด มีส่วนช่วยเหลือสังคมเช่นไร และ 3) อย่างไร (เราจะปฏิบัติตนเช่นไรให้วิสัยทัศน์และพันธกิจนั้นเป็นจริงด้วยความซื่อสัตย์ จริงใจ เสียสละ และอดทน)

4. การเรียนรู้ของทีม (Team Learning) เราจะทำอย่างไรให้ระดับความสามารถของทีมเหนือกว่าระดับความสามารถของรายบุคคลในทีม ทีมสามารถพัฒนาขีดความสามารถประสานสัมพันธ์กันดีเป็นอย่างไร แนววิธีฝึกฝนสร้างการเรียนรู้ของทีมที่ดีและคุ่มค่านั้น Senge เห็นว่าทำได้ โดยผ่านการพูดคุย (dialogue) และการอภิปราย (discussion) ของผู้คนในองค์การ ซึ่งคล้ายกับกระบวนการ PLC (professional learning community) ที่กล่าวถึงกันในปัจจุบัน ทีมในองค์การที่ขาดการปรับทิศทางทำความเข้าใจระหว่างกันก่อนจะมีพลังงานที่สูญเสียมากมาย ขาดทิศทางร่วมกัน ขาดการประสานสัมพันธ์ที่ดี ดังนั้น Senge จึงให้ความสำคัญของการปรับแนวปฏิบัติให้ตรงกัน (alignment) ว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญก่อนที่จะมีการเพิ่มอำนาจในการปฏิบัติ (empowerment) ให้แก่บุคคล หรือทีม ในการตัดสินใจหรือการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

Senge เห็นว่า การเรียนรู้เป็นทีมมี 3 ลักษณะสำคัญ ได้แก่ 1) สมาชิกทีมต้องมีความสามารถในการคิด ตีปัญหาหรือประเด็นพิจารณาให้แตก (หลายหัวร่วมกันคิด ย่อมดีกว่าการให้บุคคลคนเดียวคิด) 2) ภายในทีมต้องมีการทำงานที่สอดประสานกันเป็นอย่างดี คิดในสิ่งใหม่และแตกต่าง มีความไว้วางใจต่อกัน 3) บทบาทของสมาชิกทีมหนึ่งที่มีต่อทีมอื่นๆ ขณะที่ทีมหนึ่งสมาชิกเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การประพฤติปฏิบัติของทีมนั้นยังส่งผลต่อทีมอื่นๆ ด้วย ซึ่งจะช่วยการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ให้มีพลังมากขึ้น

5. การคิดอย่างเป็นระบบ (Systematic Thinking) เป็นวินัยที่มีความสำคัญมากที่สุด ในความเป็นจริง ผู้คน บุคลากร ผู้บริหารหลายคนไม่สามารถฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถในการคิดได้อย่างเป็นระบบอย่างเท่าทันการณ์ หรือคิดได้ล่วงหน้า ผลก็คือทำให้เกิดปัญหาในการ

ปฏิบัติงาน การบริหารมากมาย บ้างคิดว่าที่ตนปฏิบัติงานทุกวันเป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนางาน เนื่องจากคิดสั้น ผันตามเหตุการณ์หรือสถานการณ์ ทำให้ขาดการเห็นภาพใหญ่ไม่ต่อเนื่อง ไม่เห็นความเชื่อมโยงของส่วนต่างๆ ที่จะได้รับผลกระทบติดตามมาจากการปฏิบัติงานของเขา ทั้งที่แท้จริงแล้ว การปฏิบัติงานของเขาเป็นการสั่งสมปัญหาให้คนต่อๆ มาต้องแก้ไข ซึ่งจำต้องใช้ความสามารถที่มากกว่าเดิม หลายเท่าตัว คำว่า “ระบบ” คือส่วนย่อยที่เกี่ยวข้องกันในส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นการขึ้นแก่กันของส่วนย่อยๆ ผลบวกของแต่ละส่วนจะมีพลังน้อยกว่ารวมแรงร่วมใจหรือการผนึกกำลังของส่วนย่อยอย่างพร้อมเพรียงกัน การทำงานของงานหนึ่ง ย่อมจะมีผลกระทบต่อส่วนย่อยต่างๆ ที่เหลือในระบบ ส่งผลต่อความเจริญรุ่งเรือง ความล่มสลาย กำไร-ขาดทุน และภาพลักษณ์ขององค์การในมิติของสถานการณ์และเวลาต่างๆ กัน

ลักษณะของการคิดอย่างเป็นระบบที่ดี ได้แก่ 1) คิดเป็นกลยุทธ์ ชัดเจนในเป้าหมาย มีแนวทางที่หลากหลาย แนวแน่ในเป้าหมาย มีวิสัยทัศน์ 2) คิดทันการ ไม่ช้าเกินการ มองให้เห็นความจริง บางทีจึงปฏิบัติก่อนปัญหาจะเกิด และ 3) เล็งเห็นโอกาสในทุกปัญหามีโอกาส ไม่ย่อท้อ สร้างประโยชน์ มองให้ได้ประโยชน์

จะเห็นได้ว่าวินัย 5 ประการนี้ 1) ความรอบรู้แห่งตน (Personal Mastery) 2) แบบแผนความคิดอ่าน (Mental Models) 3) วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) 4) การเรียนรู้ของทีม (Team Learning) และ 5) การคิดอย่างเป็นระบบ (Systematic Thinking) เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ได้กล่าวถึงต่อไป

สังคมแห่งการเรียนรู้

สังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นกระแสการพัฒนาสำหรับประเทศต่างๆ ทั่วโลกเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่นอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน สังคมแห่งการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ โดยให้ความสำคัญกับปัญหาและความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน สอดคล้องกับบริบททั้งเป็นการพัฒนาที่เชื่อมต่อความรู้ที่กว้างขวางก่อให้เกิดความยั่งยืนในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสังคมไม่ได้หมายถึงการเรียนรู้ของคนเพียงคนเดียว แต่เป็นการเรียนรู้ของคนทั้งหมดที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือใช้ความรู้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตและการแก้ไขปัญหาชีวิตในการทำงาน (Mark K.Smith, 2000)

นอกจากนี้แล้ว UNESCO (2005) ยังได้กล่าวย้าว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ นั้นเป็นสังคมที่มีความหลากหลายและมีคุณค่าอย่างเป็นธรรมชาติ โดยมีความรู้หรือองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งแตกต่างจากสังคมโดยทั่วไปในแง่สิทธิของความเป็นมนุษย์ และโอกาสการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในสังคม เช่น การแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเข้าใจถึงความรู้ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันและสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคม

ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ปวงชนชาวไทยน้อมนำถือปฏิบัตินั้นเป็น ปรัชญาองค์ความรู้ ที่เป็นทุนทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อให้คนไทยได้มีชีวิตอย่างมั่นคง มีภูมิคุ้มกัน พันภัยอันตราย วิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วภายใต้การเปลี่ยนแปลง ท่ามกลางกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ ดังนั้นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงจึงมีความสำคัญต่อ พัฒนาการของประเทศไทย ดังที่ Bernie Trilling (2005) ได้อธิบายไว้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการ พัฒนาที่สำคัญยิ่งของสังคม ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้สามารถแข่งขันกับ นานาอารยประเทศ การเรียนรู้จึงเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่ทุกสังคมควรให้ ความสำคัญและพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรม ดังงานวิจัยฉบับนี้ที่ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาหาแนว ทางการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงที่จะเป็นนวัตกรรมสำคัญในการ ให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงในองค์ความรู้ที่เป็นทุน ของสังคมไทยคือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่ บวร ปภัสราทร (2548) ได้กล่าวไว้แล้วว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ คือ สังคมของผู้คนที่สนใจแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอเป็นสังคมที่ผู้คนได้ เรียนรู้จากประสบการณ์อย่างหลากหลายของตนเองและผู้อื่นและมีแหล่งเรียนรู้ที่เพียงพอ ซึ่งแนวคิด นี้สอดคล้องกับ กุลธร เลิศสุริยะกุล (2547) ที่อธิบายว่าสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาที่ ทุกคนตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้ทุกคน ทุกส่วนในสังคมมีความใฝ่รู้อยู่เสมอ เรียนรู้ตลอดชีวิตและเป็นกลไกสำคัญในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

ประเด็นนี้จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงในหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของแผ่นดินกลับไม่ได้รับการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ อย่างเพียงพอให้กับประชาชนชาวไทยและนักเรียน ที่จะในอนาคตของชาติได้เรียนรู้และดำรงชีวิตได้ อย่างเหมาะสมและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ใช้ชีวิตด้วยหลักเหตุผล ความรู้และ คุณธรรม ใช้ชีวิตในสังคมอย่างไม่สุดโต่ง หลงมัวเมาไปกับโลกเสมือนที่เป็นมายาคติ ซึ่งท้ายที่สุดประชาชน คนไทยจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นในความเป็นทาสของโลกเทคโนโลยีที่ไร้ซึ่งความจริงของความต้องการ มนุษย์ที่แท้จริง การเดินทางสายกลาง เพียงพอและพอเพียงสำหรับการดำรงชีวิตจึงเป็นหนทางรอด สู่ความมั่งคั่งของชีวิต ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงให้กับปวงชนชาวไทย

องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้

สำหรับองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น กุลธร เลิศสุริยะกุล (2547) ได้กล่าวว่า มีอยู่ 4 องค์ประกอบ คือ 1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ 2) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 3) องค์ความรู้ และ 4) การจัดการความรู้ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านบุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้และแสวงหาความรู้เพื่อให้ประชาชนโดยส่วนรวมเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ที่มีความใฝ่รู้และสามารถสร้างกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเองมีทักษะ กระบวนการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุ โดยมีรูปแบบที่หลากหลายและยืดหยุ่น มีคุณภาพตรงความต้องการและความสนใจ รวมถึงความถนัดของผู้เรียน

2. องค์ประกอบด้านการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ องค์ประกอบนี้เพื่อให้มีแหล่งการเรียนรู้ที่เพียงพอ มีความหลากหลายทั่วถึง และครอบคลุมประชากรทุกพื้นที่ ทุกกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาระบบสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ทุกประเภททุกระดับที่เป็นปัจจุบันและเป็นระบบเปิด รวมทั้งการจัดระบบเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันตลอดจนมีการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในสังคมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีศักยภาพในการบริการเรียนรู้มีความพร้อมด้านปัจจัยอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้

3. องค์ประกอบด้านความรู้ เป็นการพัฒนาเนื้อหาสาระการเรียนรู้โดยมีระบบการจัดการความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกสังคมเพื่อเป็นการแสวงหาความรู้ที่หลากหลายและประโยชน์สูงสุดต่อบุคคลและชุมชน พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บและค้นคว้าองค์ความรู้อย่างรวดเร็วสามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และบริบทของสังคมไทย โดยพัฒนาความรู้จากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม บูรณาการกับฐานความรู้ด้านวัฒนธรรมใหม่ๆ ให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาของแต่ละชุมชน

Chris Argyris, and Donald A. Schon. (1978) อธิบายว่าความรู้หรือ knowledge ประกอบด้วยองค์ประกอบหลากหลาย เช่น องค์ประกอบที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมและชุมชน ความรู้เปรียบเสมือนตัวเชื่อมองค์ประกอบที่หลากหลายเหล่านั้น โดยความรู้อาจเป็นทั้ง องค์ความรู้ และกระบวนการ รวมถึงระบบที่สามารถควบคุมและเคลื่อนไหวได้ด้วยตัวเอง การเรียนรู้และความรู้มีความสัมพันธ์กับการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก คือการเรียนรู้ขององค์การ

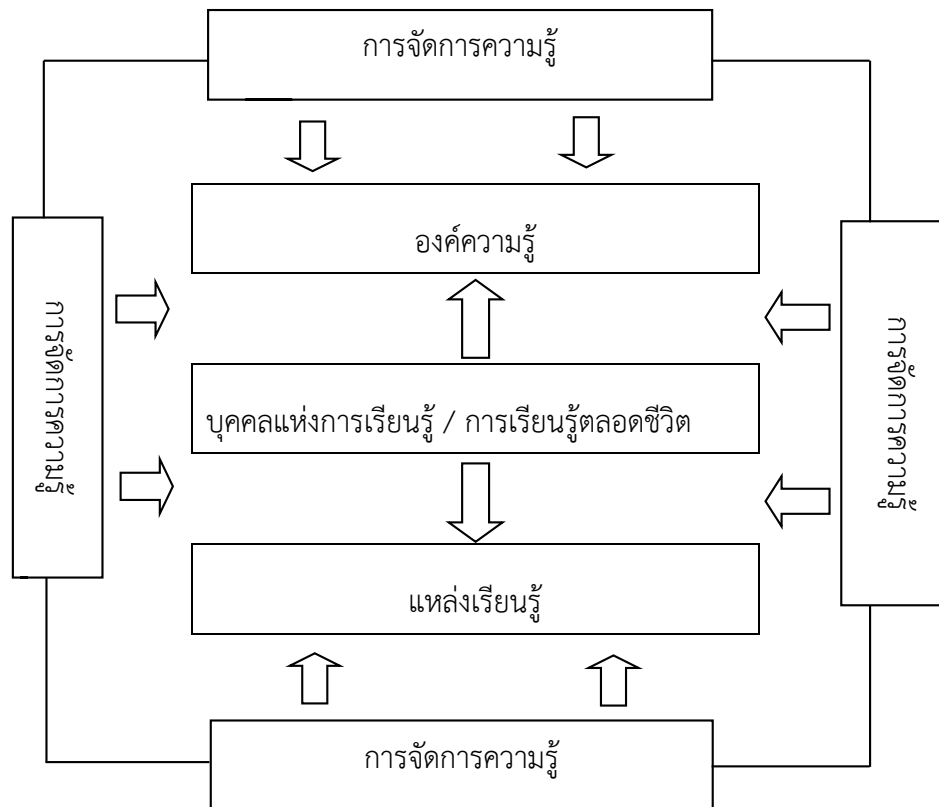
การเรียนรู้ขององค์การ (Organizational Learning) เป็นกระบวนการของการปรับปรุงการทำงานโดยผ่านความรู้ ความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในองค์การเมื่อบุคคลในองค์การเกิดการเรียนรู้ องค์การก็จะเกิดการเรียนรู้ได้ใน 4 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากปัญหา (Problem Oriented Learning) เป็นการเรียนรู้จากการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรง 2) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team Learning) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมจะทำให้การเรียนรู้มีพลังมากกว่าการเรียนรู้ของบุคคลในการเสนอความคิด หรือความรู้ไปสู่องค์การ 3) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Action Learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจะสอนให้คนเรียนรู้ผ่านการแก้ปัญหา

และการพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหาเก่าไปสู่การแก้ไขปัญหาใหม่ ซึ่งต้องอาศัยการศึกษา จากการปฏิบัติงาน กรอบแนวคิด เรื่อง action learning มีลักษณะเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ผู้ร่วมงานวิจารณ์และแนะนำไปเป็นบทเรียนโดยเอาคำแนะนำจากผู้ร่วมงานไปปฏิบัติและเป็นการเรียนรู้โดยการทบทวนกับผู้ร่วมงานถึงสิ่งที่ได้นำไปปฏิบัติว่าได้ความรู้จากการเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าว และ 4) การเรียนรู้และการทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย

4. องค์ประกอบด้านการจัดการความรู้ องค์ประกอบนี้เริ่มต้นจากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนาระบบการถ่ายทอดความรู้ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเสมอภาค รวมทั้งการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทุกแห่ง ทั้งระดับครอบครัว องค์กร สถาบัน ชุมชน ให้ประชาชนมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการจัดการความรู้ คือ การพัฒนาบุคคลขององค์กรให้เป็นผู้จัดการความรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนรวมทั้งการพัฒนาทักษะ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ให้สามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และกระตุ้นให้ประชาชน เป็นฐานในการแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างเหมาะสมสำหรับชุมชน น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547) ได้พูดถึง The KM Concept ไว้ว่า การจัดการความรู้ คือความสัมพันธ์ระหว่างคนสู่คน ข้อมูลข่าวสารในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นกระบวนการที่เป็นเครื่องมือเพิ่มมูลค่าของกิจการองค์กร กลุ่มคนหรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคล อย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูลสารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคล เพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ในการปฏิบัติงาน ก่อให้เกิดการแบ่งปัน ถ่ายโอนความรู้ ในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์กร อย่างสมดุล เป็นการเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตขององค์กร (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547; วิภาวิน พานิช, 2549; Andersen, 2005)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการทำให้เกิดความสำเร็จของการจัดการความรู้จะต้องผสมผสานการทำงานของคน (people) กระบวนการ (organizational processes) และ เทคโนโลยีสารสนเทศ (information technology) ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการความรู้ จากการศึกษารายละเอียดขององค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ สามารถสังเคราะห์ได้ภาพที่ 1 องค์ประกอบที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้

กระบวนการสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้

กระบวนการสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547); สุมาลี สังข์ศรี (2548) และ นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) ได้ศึกษาข้อมูลการดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศอังกฤษได้อธิบายกระบวนการที่จะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย กระบวนการพัฒนา 3 กระบวนการ (หลัก 3 เกลียว) ซึ่งมีทั้งความแตกต่างและความเชื่อมโยงในขณะเดียวกันดังนี้

1. การมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) คือ การเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ หมายถึง การจัดตั้งการพัฒนาและรักษาไว้ซึ่งความร่วมมือแบบหุ้นส่วน นอกจากนี้ความร่วมมือแบบหุ้นส่วนยังสะท้อนให้เห็นถึงการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบัน และส่วนต่างๆ ของสังคม โดยพิจารณาจากทัศนคติในการปฏิบัติงานในพื้นที่ การวางแผนการพัฒนาในพื้นที่ การลงทุนในกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ภายในพื้นที่ และการเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ได้เข้ามาร่วมลงทุนในกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การเรียนรู้ที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการด้านนโยบาย เช่น การเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษา การฝึกอบรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบัน และส่วนต่างๆ ของสังคม โดยพิจารณาจากการติดต่อสื่อสารให้ข้อมูลต่างๆ ภายในพื้นที่การทำกิจกรรมและตอบสนองต่อ การเรียนรู้ให้แก่หน่วยงานต่างๆ ภายในพื้นที่ การพัฒนาการมีส่วนร่วมเหมาะสมกับสังคมที่อยู่ระหว่างการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

3. การติดตามความสามารถในการดำเนินงาน (Performance) คือ การเรียนรู้เพื่อประเมินผลความก้าวหน้า หมายถึง วิธีการที่ชุมชนเปรียบเทียบความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้กับเป้าหมายของชุมชน หรือ ความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนอื่นๆ และพิจารณาหาวิธีการประเมินมูลค่าเพิ่มที่ได้จากการสร้างสรรค์ของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการทำกิจกรรมขององค์กรชุมชน สถาบัน และส่วนต่างๆ ในพื้นที่โดยพิจารณาจากความสามารถดำเนินการด้านการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ในด้านความคุ้มค่าในการลงทุนทำกิจกรรมในพื้นที่ และด้านการเรียนรู้ที่ได้จากหน่วยงาน และงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ อาทิ Carrillo (2005); Choi, Yong Suk. (2000); McCullough, J.S. (1993) เป็นต้น ซึ่งมีข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนาเมือง หรือ ชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) นโยบายการพัฒนาที่ชัดเจน 2) การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของภาคประชาชน 3) เครือข่ายความร่วมมือที่เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมแผนการพัฒนา และโครงการระบบการประเมินผล 4) การประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง 5) ระบบการดำเนินการที่มีความยืดหยุ่น 6) เครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง และ 7) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และช่วยเหลือกันอย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายในการพัฒนาโดยมีองค์ประกอบที่ต้องคำนึงถึงได้แก่ 1) หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ซึ่งร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน 2) หลักการของการมีส่วนร่วม เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และ 3) หลักการของความสามารถในการดำเนินงานเปรียบเทียบ และประเมินความสามารถในการทำกิจกรรมของชุมชนกับหน่วยงานหรือชุมชนอื่นๆ

ขั้นตอนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ขั้นตอนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547), สุมาลี สังข์ศรี (2548) และ นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) นำเสนอขั้นตอนการพัฒนาเมืองหรือสังคมแห่งการเรียนรู้ได้แก่ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ 2) กำหนดกลุ่มองค์กรหรือกรรมการที่รับผิดชอบ 3) แสวงหาความร่วมมือ 4) บริหารงานจัดกิจกรรม และ 5) ประเมินผลความสำเร็จเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงานต่อไป

อย่างไรก็ตามการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีข้อควรระวัง ดังที่ สุมาลี สังข์ศรี (2548) ได้กล่าวไว้แล้วว่าควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ 1) การดำเนินงานพัฒนาเมือง/สังคมแห่งการเรียนรู้ไม่มียุทธศาสตร์เฉพาะ 2) การแสวงหาและพัฒนากลุ่มประชากรที่จะช่วยในโครงการเป็นภารกิจที่สำคัญ 3) ชุมชน/เมือง/สังคมแห่งการเรียนรู้ทุกแห่งจะต้องหาหนทางที่จะแก้ปัญหาของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะและวัตถุประสงค์ของท้องถิ่น 4) อาศัยประสบการณ์และความรู้จากเมือง/สังคมแห่งการเรียนรู้อื่นมาเป็นแนวทาง

แนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียง

ความพอเพียงในที่นี้คือ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำมาเป็นหลักคิดหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นขั้นเป็นตอนบนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดความพอมี พอกิน พอใช้ และมีความสุข โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ไม่ให้ประมาท และตระหนักถึงการพัฒนาที่สมดุลก้าวหน้าต่อไปอย่างยั่งยืน ดำเนินการในแต่ละขั้นตอนอย่างถูกต้องตามหลักวิชา และการมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นกรอบในการคิด และการกระทำสามารถประยุกต์ใช้ในทุกมิติ ทุกชีวิต ทุกภาคส่วน และทุกด้านของการพัฒนา เพื่อสังคมส่วนรวมจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเจริญก้าวหน้าไปพร้อมกันอย่างมั่นคงและยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 พยายามให้คนไทยได้เข้าใจถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นับตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา ประชาชนส่วนใหญ่ต่างรู้จัก และมีความเข้าใจเบื้องต้นในแนวคิดดังกล่าว แต่ยังไม่เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และน้อมนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง กระทั่งเมื่อปี 2540 ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งถือเป็นบทเรียนที่มีผลมาจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล และขาดเสถียรภาพ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง หลายภาคส่วนจึงได้เริ่มทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากขึ้นในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่นั้นมา อย่างไรก็ตามการส่งเสริมให้ประชาชนและสังคมโดยทั่วไป ได้รับรู้และน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติยังไม่เป็นผลที่พึงประสงค์ของการพัฒนาคน จะเห็นได้จากประชาชนยังขาดซึ่งวินัย คุณธรรม และความรู้ ที่จะนำพาตนเองให้รอดพ้นภาวะวิกฤตทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยกระแสสังคมโลกาภิวัตน์ และสังคม digital ในปัจจุบัน ประชาชนรวมทั้งนักเรียน ต่างหลงใหลในสิ่งที่ไม่สมควร เกินความพอดีพอประมาณ ไร้ซึ่งเหตุผล ในการดำเนินชีวิต จะเห็นได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่สำคัญจะต้องมี “สติ ปัญญา และความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กล่าวย้าว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากคุณสมบัติ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม นั้นมีความหมายดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ คือ

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ
2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ในทิวนี้ผู้วิจัยได้สร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้ศึกษาประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เรื่อง ปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป จากคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2550) ดังนี้

“... เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนา เศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมี ผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐาน จิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มี สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วย ความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการ รองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี...”

จากประมวลและกลั่นกรองกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เรื่อง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีคำสำคัญที่จะต้องสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนและนักเรียน ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาทุนมนุษย์ คือ 1) ทางสายกลาง 2) ความพอเพียง 3) ความพอประมาณ 4) ความมีเหตุผล 5) ความรอบรู้ 6) ความรอบคอบ 7) ความระมัดระวัง 8) สำนึกในคุณธรรม 9) ความซื่อสัตย์ 10) สุจริต 11) ความอดทน 12) ความเพียร 13) สติ และ 14) ปัญญาที่ จะต้องสร้างและพัฒนาให้นักเรียนและประชาชนของชาติให้บรรลุสู่การเป็นพลเมืองของแผ่นดิน ตามพระราชประสงค์ในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ดังนั้นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึง มีความสำคัญต่อการพัฒนาคนและประเทศอย่างมาก ดังจะได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

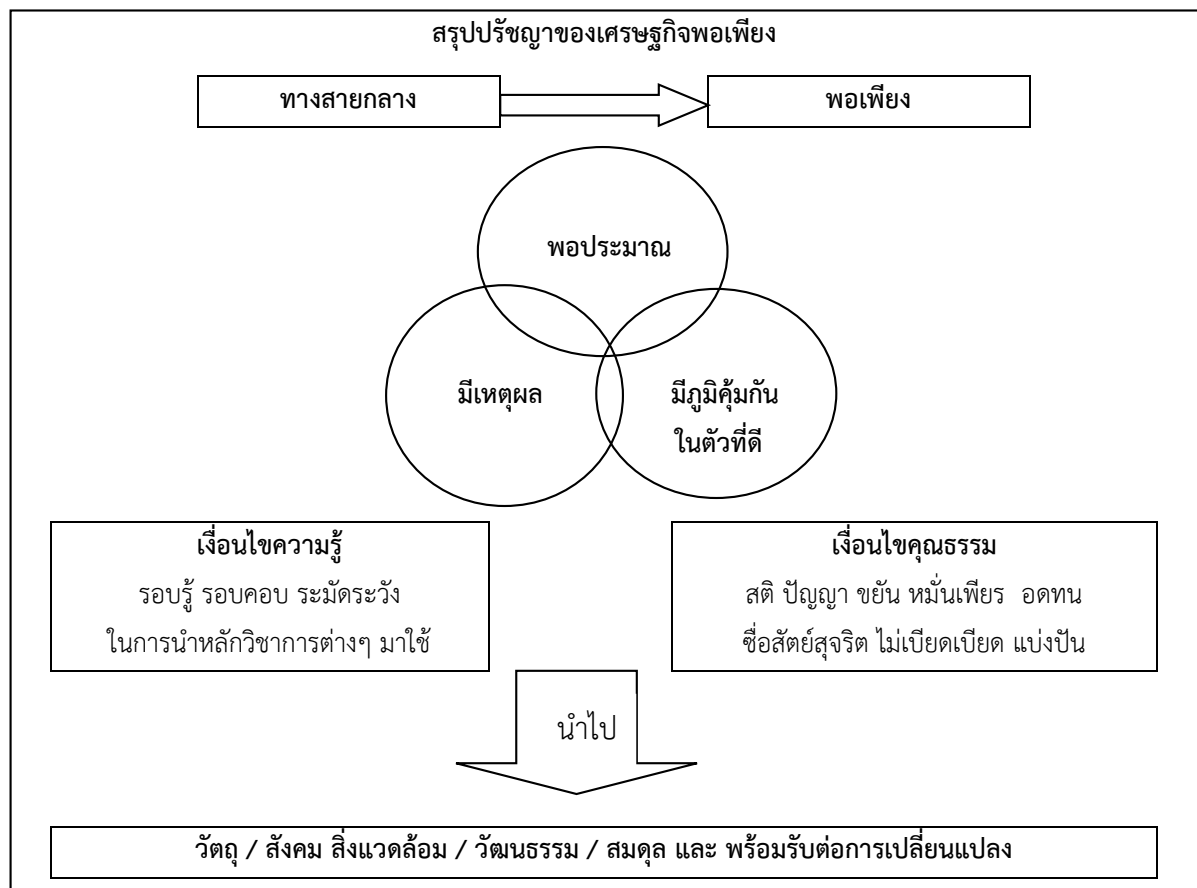
ความสำคัญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กล่าวถึงความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยอ้างถึงรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550 ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศใน 6 ประการ ดังนี้ 1) ขจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ 2) การสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ 3) ยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการ

ทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริษัทที่มีการแข่งขัน 4) ปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ 5) เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่างๆให้เหมาะสมยิ่งขึ้นและเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาคและยั่งยืน 6) การปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

จะเห็นได้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะความสำคัญในข้อที่ 4 ที่กำหนดความสำคัญว่า “หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ” ผู้วิจัยมีความเห็นพ้องต้องการศึกษาหาแนวทางการการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอนุष्ठัมภ์ เป็นกรณีศึกษา ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งในการช่วยสร้างแนวคิดในการพัฒนาและขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

อย่างไรก็ตามคณะทำงานขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ได้ระบุถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาคนเพิ่มอีก 4 ประการ ดังนี้ 1) ช่วยให้นักเรียนมีความพออยู่ พอกิน พอใช้ พึ่งตนเองได้และมีความสุขตามอัตภาพ 2) ช่วยให้นักเรียนอยู่ร่วมกับผู้อื่น ตลอดจนเสริมภาพในสังคมได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอาัดเอาเปรียบ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตเมตตา และจิตสาธารณะ 3) ช่วยให้นักเรียนอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ทำลายเห็นคุณค่า และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 4) ช่วยให้นักเรียนอยู่อย่างมีรากเหง้าทางวัฒนธรรม ประเพณีประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ค่านิยม และเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ของแต่ละบุคคล สังคม ซึ่งนำไปสู่การสร้างคุณธรรมให้กับผู้เรียน และเกิดการดำเนินโครงการเกี่ยวกับโรงเรียนคุณธรรมขึ้นในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนคุณธรรมที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนคุณธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนคุณธรรม มีกระบวนการและองค์ประกอบพื้นฐานของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงและเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินการของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ในการศึกษาวิจัยเพื่อตอบคำถามวิจัยและตรงตามวัตถุประสงค์วิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลดังนี้

โรงเรียนคุณธรรมมีปฐมบท ช่วง พ.ศ. 2553 โดยโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม เมื่อต้นปี พ.ศ.2553 ผู้อำนวยการคือ นายเกษม นวมครุฑ ได้ตกลงร่วมกันกับนายเกษม วัฒนชัย ในฐานะศิษย์เก่าคนหนึ่ง ร่วมกับคุณปราโมทย์ โชติมงคล ซึ่งเป็นศิษย์เก่าอีกคนหนึ่ง ขณะนั้นดำรงตำแหน่งประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน ด้วยความร่วมมือจากคุณนราทิพย์ พุ่มทรัพย์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) กระทรวงวัฒนธรรม ทุกคนตกลงกันว่า จะพยายามพัฒนาโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม ให้เป็นโรงเรียนคุณธรรมแห่งแรก ทั้งๆ ที่ยังไม่มีรูปแบบที่ใดให้เรียนรู้ เหตุการณ์ต่างๆ พัฒนาดังนี้

ขั้นตอนแรก คณะบุคคลดังกล่าวได้ชี้แจงให้ที่ประชุมของผู้เกี่ยวข้อง (ผู้มีส่วนได้เสีย) รับทราบความตั้งใจ แยกเป็นการประชุมชี้แจงและรับฟังความคิดเห็นจาก 1) คณะกรรมการสถานศึกษา (ฝ่ายนโยบาย) คณะผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติ 2) ตัวแทนนักเรียน 3) ผู้ปกครองและชุมชนรอบๆ รวมทั้งคณะสงฆ์ในพื้นที่ 4) เทศบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ต้องถึง สิ่งที่ได้จากการดำเนินการขั้นตอนแรกนี้ คือ ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ และกำลังใจในการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่สอง ท้าหรือและตกลงกันว่า จะหางบประมาณส่วนหนึ่งเพื่อให้โอกาสผู้แทนจาก 1) ผู้บริหาร 2) คณะครู 3) คณะนักเรียน เดินทางไปศึกษา สังเกตการณ์การอาสาสมัคร และระบบงานของมูลนิธิพุทธฉือจี้ที่ไต้หวัน 2 สัปดาห์ ไปเพื่อหาคำตอบว่าเหตุใดอาสาสมัครชาวไต้หวันจึงยอมเสียสละทำงานสาธารณกุศลด้วยความเต็มใจและสุขใจ ผู้แทนทั้ง 3 กลุ่ม กลับมาแล้ว ตกลงจะเป็น

หลักแห่งการเปลี่ยน (อาจจะเรียกว่าเปลี่ยน mindset หรือเปลี่ยนทัศนคติ หรือสร้างสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ ก็ได้: ทัศนคติ คือ แนวความคิด สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และ สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริในทางที่ชอบ)

ขั้นตอนที่สาม จัดสัมมนาเฉพาะกลุ่มที่ไปได้หัวกับบริหาร ครู นักเรียน ที่ไม่ได้ไปพูดคุยกัน จนคนเกือบหมดเห็นพ้องว่าจะต้องเปลี่ยน ถึงตอนนี้ผู้อำนวยการโรงเรียนและคณะครูได้ร่วมกันจัดระเบียบ การอบรมมารยาทไทย และเน้นเรื่องวินัยภายในโรงเรียน ถือว่าเป็นการปูพื้นเพื่อการเปลี่ยนแปลง

ขั้นตอนที่สี่ เมื่อทั้งหมดพร้อมแล้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนและคณะครู ร่วมกับนักเรียนระดับสมอง (ความคิด ความเห็น ข้อมูล) เพื่อให้ได้มาซึ่งบัญชีพฤติกรรม 2 ประเภท ได้แก่ 1) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์จะต้องไม่เห็นอีกในโรงเรียนนี้ เช่น มาสาย กลับก่อนเวลา ลอกการบ้านเพื่อน ฉ้อราษฎร์บังหลวง ฯลฯ โดยไม่ให้ระบุผู้กระทำผิด 2) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ที่ต้องการเห็นได้ในโรงเรียนนี้ เช่น การช่วยงานบ้าน การช่วยติวเพื่อน

ขั้นตอนที่ห้า เมื่อได้บัญชีพฤติกรรมทั้งสองบัญชีแล้ว ให้ระดมสมอง กำหนดคุณธรรมหลัก 3 คุณธรรม ที่ทุกคนเห็นว่า 1) จะขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และ 2) ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ในที่สุดที่ประชุมมีมติให้กำหนดคุณธรรมต่อไปนี้เป็นคุณธรรมหลักของโรงเรียน (จะเรียกอัตลักษณ์เชิงคุณธรรมของโรงเรียนก็ได้) คือ 1) ความซื่อสัตย์ 2) ความรับผิดชอบ 3) จิตอาสา

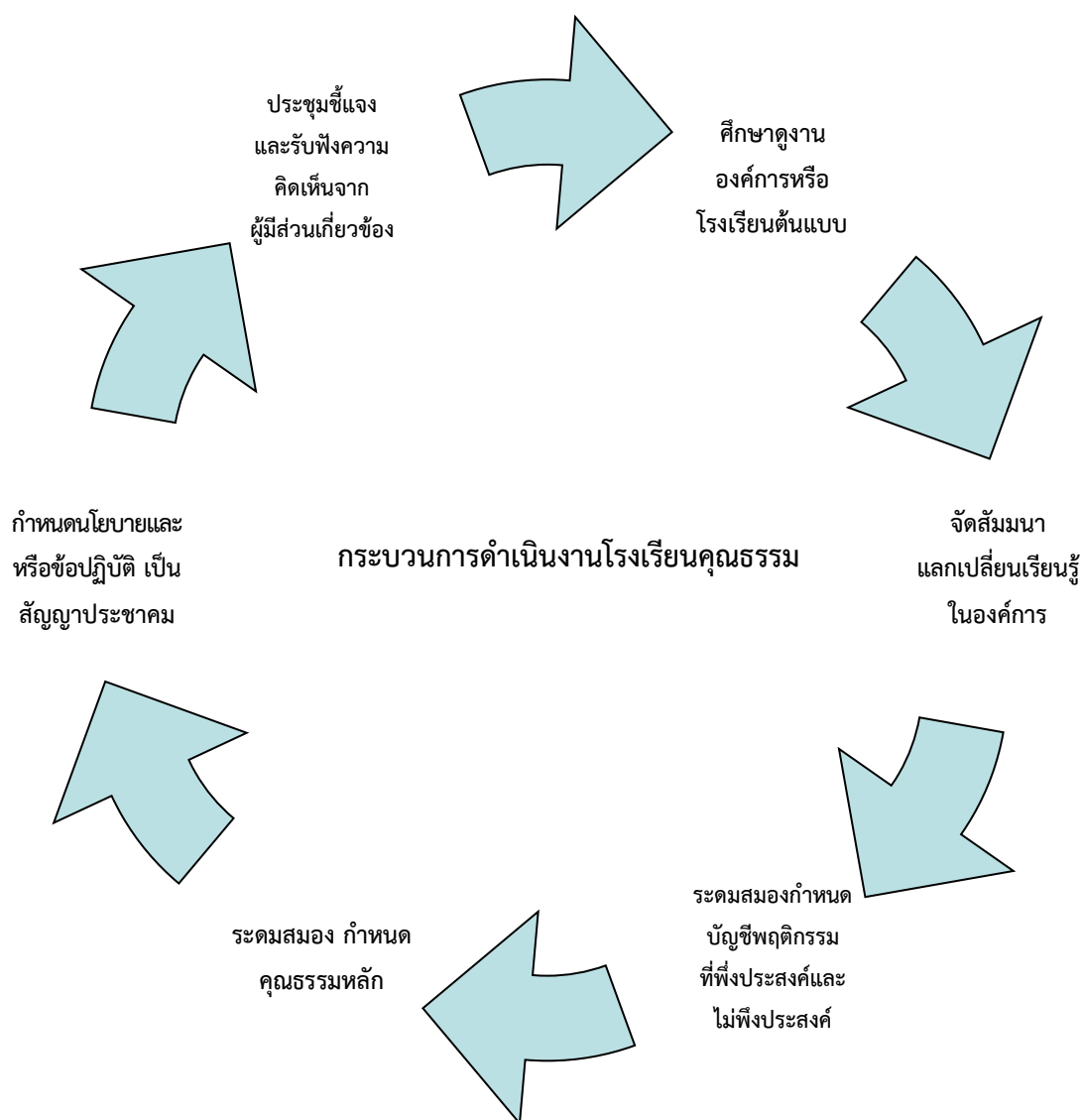
ขั้นตอนที่หก เมื่อได้คุณธรรมหลัก 3 ประการนี้แล้ว ให้แต่ละกลุ่ม (ผู้บริหาร คณะครู และคณะนักเรียน) ร่วมประชุม กำหนดนโยบายและ หรือข้อปฏิบัติที่ทุกคนในกลุ่มแสดงความปรารถนาว่า จะปฏิบัติถือเป็นสัญญาประชาคมของแต่ละกลุ่มกำหนดตัวชี้วัด และกำหนดวงรอบ 1 ปี

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 3

เกษม วัฒนชัย กล่าวว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จ มี 2 ข้อ คือ 1) ต้องทำทั้งโรงเรียน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) ไม่ใช่ทำเฉพาะนักเรียน 2) ทุกคนช่วยกันกำหนดพฤติกรรมบวกและลบ แล้วกำหนดคุณธรรมหลักเพื่อแก้ไขพฤติกรรมลบและส่งเสริมพฤติกรรมบวก ต้องแปลงคุณธรรมหลักให้เป็นนโยบายและข้อปฏิบัติ (จริยธรรม) ให้ได้ เพื่อจะได้ติดตามและประเมินผลเมื่อสิ้นปี ดังตัวอย่างโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม (แสดงไว้ต่อจากภาพที่ 3)

ระยะต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง “กองทุนการศึกษา” และได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อดำเนินงานในกองทุนนี้เมื่อต้นปี พ.ศ. 2555 ทรงมีพระราชประสงค์ว่า “ให้โรงเรียนสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง” พระองค์ทรงได้พระราชทานหลัก 3 ประการในเรื่องครูและนักเรียน ดังนี้

ภาพที่ 3 กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม

ตัวอย่าง โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม

คุณธรรม	ผู้บริหาร	ครู	นักเรียน
ความซื่อสัตย์	1	4	7
ความรับผิดชอบ	2	5	8
จิตอาสา	3	6	9

ในช่องที่ 1 : ตัวอย่างของนโยบายหนึ่งคือ “ต่อไปนี้จะการจัดซื้อจัดจ้างต้องโปร่งใส”

ในช่องที่ 4 : ต่อไปนี้ครูต้องไม่เบียดเบียนเวลาราชการ

ในช่องที่ 7 : ต่อไปนี้นักเรียนจะไม่ลอกการบ้านเพื่อน

ในช่องที่ 8 : นักเรียนตกลงกันปฏิบัติในโจทย์ที่ว่าต้องรับผิดชอบในฐานะลูกที่ดีด้วย 3 ข้อคือ

1. จะไปโรงเรียนและเมื่อกลับจากโรงเรียนต้องไหว้พ่อไหว้แม่
2. ช่วยงานบ้าน
3. ไม่เที่ยวกลางคืน ให้ทำการบ้าน ดูหนังสือ

ในช่องที่ 9 : นักเรียนร่วมกันจัดตั้งชมรมจิตอาสา เพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ทั้งในโรงเรียนและในชุมชน นักเรียนที่เรียนเก่งในชั้นช่วยติวให้เพื่อน

อาจารย์อาสาสมัครเปิดห้องติวตอนบ่าย-เย็น ที่โรงเรียนให้แก่เด็กนักเรียนที่ประสงค์จะเรียนเพิ่มโดยนักเรียนเรียนฟรี

ระยะแรกมีนักเรียนชาย 12 คน ประกาศตนว่าติดยาบ้า ขอรับการรักษา ครู-เพื่อนช่วยให้กำลังใจ ผ่านไปปีกว่าภายหลังการรักษาทุกคนเลิกได้โดยเด็ดขาด

ส่วนกิจกรรมจิตอาสาทั้งในโรงเรียนและในชุมชนได้สร้างความประทับใจให้แก่ผู้พบเห็น โดยเฉพาะผู้ปกครองซึ่งเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นของลูกหลาน จึงประชุมและร่วมกันจัดตั้ง “ชมรมผู้ปกครองจิตอาสา” ช่วยเหลืองานของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

ผลการดำเนินงาน : เสนอผลเมื่อเดือนมิถุนายน 2556 ปรากฏว่า

1. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ : ลดลง
2. พฤติกรรมที่พึงประสงค์ : เพิ่มขึ้น
3. คะแนนสอบโอเน็ตของโรงเรียน : เพิ่มขึ้น
4. นักเรียน ม.6 สอบเข้ามหาวิทยาลัยชั้นนำได้เกือบหมด

1. ให้ครูรักเด็ก และเด็กรักครู

2. ให้ครูสอนเด็กให้มีน้ำใจกับเพื่อน เช่น ไม่ควรแนะนำให้เด็กแข่งกันเอาที่ 1-2 ของชั้น แต่ให้เด็กที่เรียนเก่งช่วยติวเพื่อนๆ ที่เรียนช้า เพราะทุกคนต้องแข่งกับตนเอง

3. ให้ครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนทำเป็นหมู่คณะ เพื่อพวกเขาจะได้เห็นคุณค่าของความสามัคคี

ในการดำเนินการตามโครงการนี้ได้มีการจัดตั้งสำนักงานโครงการกองทุนการศึกษาที่ทำเนียบองคมนตรี คณะกรรมการอำนวยการได้แก่ คณะองคมนตรี โดยมี ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นประธาน (ในขณะนั้น) และมีคณะกรรมการบริหารคณะหนึ่งซึ่งมี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นประธาน

มีคณะอาจารย์อาสาจากทั้งส่วนกลางและส่วนจังหวัด โดยมีคุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา เป็นหัวหน้าคณะ ทำให้การปฏิบัติเป็นไปด้วยความราบรื่น

หลักในการทำงานกับโรงเรียนหรือวิทยาลัยนั้น กำหนดเป้าหมาย 2 ประการคือ 1) ช่วยส่งเสริมให้สถานศึกษาเกิดความพร้อม ผู้บริหารพร้อมที่จะบริหารโรงเรียน ครูพร้อมที่จะสอนและอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ นักเรียนพร้อมที่จะเรียนรู้ ทั้งความรู้ ความดี และหัดทำการทำงาน 2) ถ่ายทอดบทเรียน “โรงเรียนคุณธรรม” จากโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม ไปสู่โรงเรียนในโครงการ

รุ่นที่ 1 ปี พ.ศ. 2555 โรงเรียนประถม – มัธยม 19 แห่ง และวิทยาลัยเทคนิคโพธาราม

รุ่นที่ 2 ปี พ.ศ.2556 โรงเรียนประถม – มัธยม 35 แห่ง

รุ่นที่ 3 พ.ศ.2557 โรงเรียนประถม – มัธยม 46 แห่ง

ผลการประเมินสำหรับโรงเรียน และวิทยาลัยเทคนิคโพธาราม เมื่อได้ปฏิบัติจนครบวงจร 1 ปีแล้ว ผลปรากฏว่า 1) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลดลง 2) พฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น และ 3) ผลการสอบ O-Net ดีขึ้นทั้งโรงเรียน อนึ่งที่เรียกว่า “โรงเรียนคุณธรรม” เป็นการเรียกขานอย่างไม่เป็นทางการ หากเป็นทางการควรเรียกว่า “โรงเรียนคุณธรรมจริยธรรม” ด้วยเหตุผลว่า จะต้องเปลี่ยนแปลงทั้ง คุณธรรม (นามธรรม) และจริยธรรม (รูปธรรม, ความประพฤติ) (เกษม วัฒนชัย, 2559)

จากการศึกษาเอกสารยังพบอีกว่า เมื่อต้นปี พ.ศ.2557 ดร.จिरายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้ริเริ่มให้จดทะเบียนจัดตั้ง “มูลนิธิยุวสถิรคุณ” โดยมีวัตถุประสงค์จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุน “การสร้างเยาวชนไทยให้มั่นคงอยู่ในความดี” ประกอบด้วยกิจกรรมจาก 3 ศูนย์ คือ

1. ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง จะสืบต่อสนับสนุนนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ให้กว้างขวางและเกิดประโยชน์ยิ่งขึ้นต่อไป หลังจากที่ได้ร่วมมือกันมา มีโรงเรียนประมาณ 7 พันแห่ง ดำเนินการอยู่ โดยมี ดร.ปรียานุช ธรรมปิยา เป็นผู้อำนวยการศูนย์

2. ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม จะนำรูปแบบและกระบวนการโรงเรียนคุณธรรมไปขยายต่อในโรงเรียนที่สมัครใจจะปฏิบัติ ในปีแรก คือ พ.ศ.2557 จะนำไปขยายผลแก่โรงเรียนในจังหวัดพิจิตร จังหวัดลพบุรี และจังหวัดสระบุรี คุณปราโมทย์ โชติมงคล เป็นผู้อำนวยการศูนย์

3. ศูนย์จิตวิทยาการศึกษา จะมีคณะผู้เชี่ยวชาญนำโดยนายแพทย์ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ นำกระบวนการเพิ่มคุณภาพการศึกษาจากประสบการณ์ทั้งในและต่างประเทศมาถ่ายทอดให้ครูใน 3 โรงเรียนแรกสำหรับปีนี้คือ โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม โรงเรียนพระตำหนักจิตรลดารัตนบุรี (เฉพาะแผนกประถม) และโรงเรียนวัดรางบัว รวมทั้งการเผยแพร่ผ่าน สื่อสารมวลชนด้วย นายแพทย์ ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ เป็นผู้อำนวยการศูนย์

โดยสรุปแล้ว เราจะกล่าวได้ว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 21 นี้ โลกมนุษย์ต้องรับมือกับการผันผวนเปลี่ยนแปลงแบบสุดโต่งสุดขีด ส่วนหนึ่งมาจากภัยธรรมชาติ และส่วนหนึ่งมาจากน้ำมือของมนุษย์เอง ในส่วนของมนุษย์นี้ เหตุผลสำคัญอยู่ที่ความก้าวหน้าเฉพาะวัตถุโดยหันหลังให้กับคุณธรรมความดี สิบปีที่ผ่านมาของประเทศไทย โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่าประเทศไทยถอยหลัง มีการคอร์รัปชันทุกวงการ มีการละเลยกระบวนการยุติธรรม เกิดความขัดแย้งทางการเมืองผลกระทบทั่วไป บัดนี้ ถึงเวลาที่คนไทยควรได้ทบทวนตนเอง ตั้งเป้าหมายใหม่เพื่อกำหนดอนาคตของประเทศ ภายใต้สถาบันหลักซึ่งเป็นทุนเดิมที่มีมั่นคงและทรงคุณค่า ระบบการเรียนรู้ต้องเป็นสิ่งเดียวกันกับระบบคุณธรรม อยู่ในเนื้อเดียวกันตัวอย่างของโรงเรียนคุณธรรมเป็นตัวอย่างหนึ่งที่นำคุณธรรมมาปรับใช้กับชีวิตในโรงเรียนสำหรับทุกคน หากคนไทยทุกคนจะช่วยกันจุดเทียนคนละดวง เป็นเทียนแห่งปัญญาและคุณธรรมเทียนหกสิบแปดล้านดวงนี้ย่อมสว่างไสวให้แก่ประเทศชาติอย่างแน่นอน เป็นการทวงคืนความดีงามแบบไทยกลับมา ดังคำกล่าวของ เกษม วัฒนชัย (2559) ที่ว่า

*“ทวงคืนความดีงามแบบไทยๆ กลับมา ทวงคืนศักดิ์ศรีของชาติกลับมาและสร้าง
ความเชื่อมั่นให้แก่คนทั้งชาติ”*

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโรงเรียนคุณธรรมจะเป็นตัวแบบในการขับเคลื่อนในการสร้างคนดีสู่สังคม และจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ความพอเพียง และโรงเรียนคุณธรรม มีเป้าประสงค์เดียวกันคือ “การสร้างคนดีให้กับบ้านเมือง” ให้ประชาชนอยู่ดี กินดี มีความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม และพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย แสดงไว้ในภาพที่ 4 กรอบคิดแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย สามารถสังเคราะห์นิยามคำสำคัญเพื่อสร้างความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้การสัมภาษณ์ ได้ดังนี้

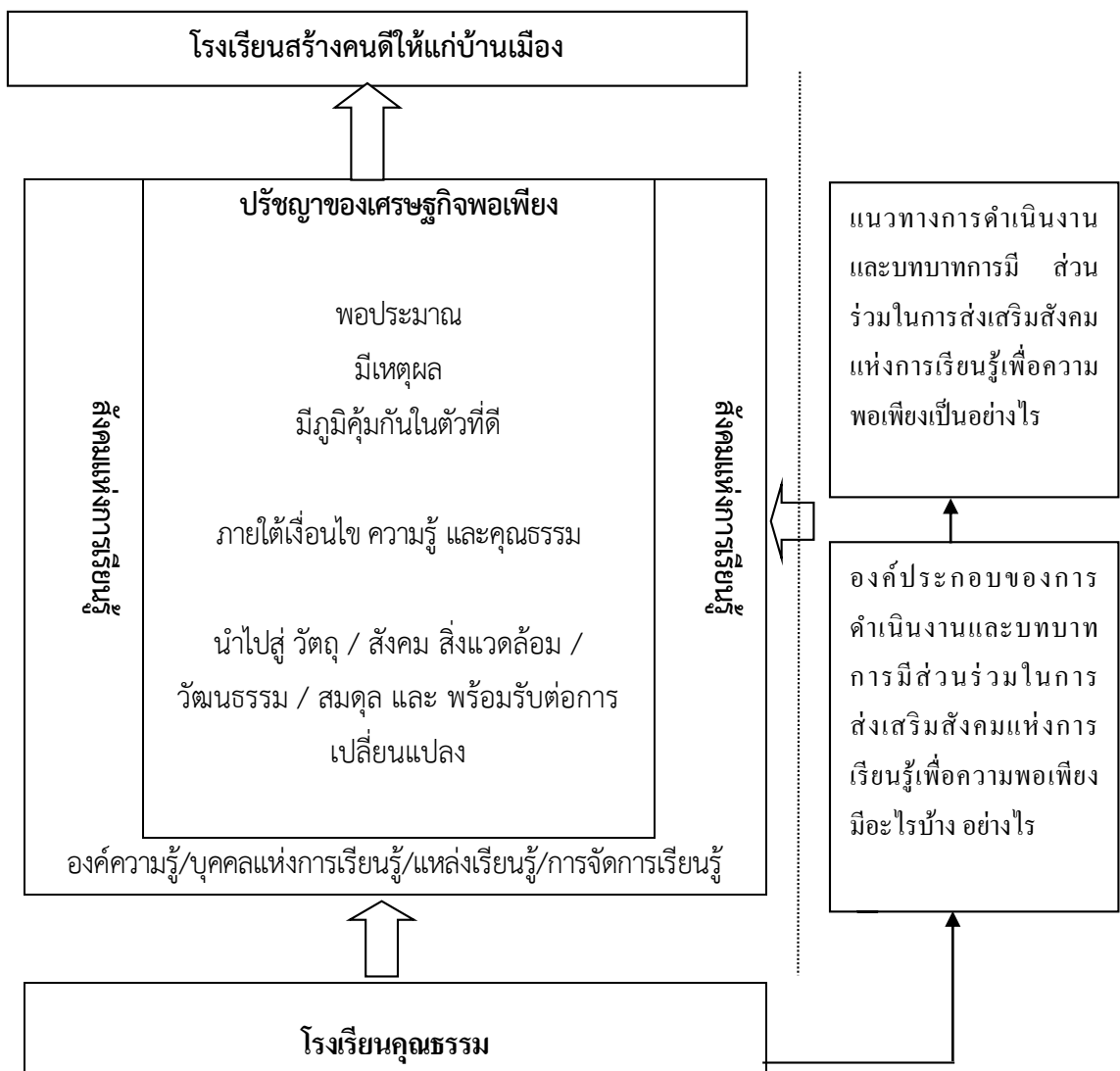
ความพอเพียง หมายถึง คุณธรรมหลักและคุณธรรมสนับสนุน ที่จะช่วยส่งเสริมให้คนเป็นคนดี คุณธรรมหลัก ประกอบด้วย ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คุณธรรมสนับสนุน เช่น ระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ สุจริต จิตอาสา ศีลธรรมรักความเป็นไทย ใฝ่เรียนรู้ ที่จะสามารถสร้างให้เยาวชนดำรงชีวิตได้อย่างพอดี มีความสุข พึ่งตนเองได้ ดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความเป็นอิสระจากแรงกดดันภายนอกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง องค์การชุมชนในการพัฒนาองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้บุคคลของชุมชนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ที่เป็นกระบวนการทางสังคมเกื้อหนุนส่งเสริมให้บุคคลหรือสมาชิกเกิดการเรียนรู้ ผ่านสื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ และบุคคล ในเรื่องของ

องค์ความรู้ความพอเพียงเกี่ยวกับคุณธรรมต่างๆ จนสามารถพัฒนาตนเองในการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีทักษะการดำเนินชีวิตรวมถึงระบบการจัดการความรู้และระบบการเรียนรู้ที่ดี มีการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกิดพลังสร้างสรรค์ และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างเหมาะสมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในการสร้างคนดีสู่สังคม

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง หมายถึง การดำเนินการใดๆ ขององค์การ ชุมชน และโรงเรียน เกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ สร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ในเรื่องของความพอเพียง คือ คุณธรรมหลัก ได้แก่ ความพอประมาณ มีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และพัฒนาให้บุคคลในชุมชนและนักเรียนปฏิบัติตนในส่วนของคุณธรรม สันติสุขของสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ “การสร้างคนดีให้กับบ้านเมือง”

ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้แนวคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนและครู ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แนวคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนและครู

แนวคำถามหลัก (core questions)	แนวคำถาม (guideline)
1. แนวทางการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความ พอเพียง	1. โรงเรียนของท่านมีกระบวนการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการ สร้างหรือพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงอย่างไร
	2. ใครบ้างที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความ พอเพียงของสถานศึกษา
	3. การมีส่วนร่วมของบุคคลฝ่ายต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกมี ความสำคัญต่อการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง หรือไม่อย่างไร
	4. โรงเรียนดำเนินการอย่างไรให้บุคคล องค์กรชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมใน การส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษา
	5. มีอุปสรรค หรือข้อเสนอแนะอื่นหรือไม่ในการพัฒนาแนวทางการ มีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง
2. บทบาทการมีส่วนร่วมในการ ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ ความพอเพียง	1. ครู มีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการ เรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษาอย่างไร
	2. นักเรียน มีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษาอย่างไร
	3. ชุมชนมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษาอย่างไร
	4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการ ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษาอย่างไร

แนวคำถามหลัก (core questions)	แนวคำถาม (guideline)
	5. เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล องค์กรอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงหรือไม่ อย่างไร และทางแก้ไขปัญหานั้นๆ อย่างไร
3. องค์กรประกอบของการดำเนินงาน และบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง	1. ท่านเห็นว่าองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษามีอะไรบ้าง อย่างไร 2. แต่ละองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมีบทบาทการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงอย่างไร
4. เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของโรงเรียน	1. เป้าหมายของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษาของโรงเรียนท่านคืออะไร และโรงเรียนดำเนินการอย่างไร 2. มีแนวทางการวัดผลสัมฤทธิ์หรือไม่ว่า บรรลุเป้าหมาย หรือไม่ อย่างไร และจะมั่นใจได้อย่างไร
5. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ	เกี่ยวกับการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงจากผู้บริหารโรงเรียนและครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนำไปขยายเครือข่ายได้ 2) เพื่ออธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงที่ได้จากผู้บริหารโรงเรียนและครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนำไปขยายเครือข่ายได้โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research methodology) เป็นวิธีการศึกษา เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงที่เป็นกระบวนการทางสังคม (social process) มีรายละเอียดเกี่ยวข้องกับทัศนคติในการมองโลก ค่านิยม และฐานคิด ของผู้บริหารสถานศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง รวมไปถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ในชุมชนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงให้เป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตของสถานศึกษาและชุมชน (ethnography) ซึ่งจะเป็นภาพสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์การมีส่วนร่วม ดังนั้นจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเชิงลึกอย่างละเอียด และกว้างขวางพอที่จะนำข้อมูล คือ แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์หาคำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากสนามวิจัยเป็นกรณีศึกษา โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยดังนี้

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนที่เลือกเป็นการเลือกแบบเจาะจง ตามลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนำไปขยายเครือข่ายได้จากเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาถึงขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยให้ผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษา เข้าเป็นผู้ให้ข้อมูลในการพัฒนาแนวคิดการดำเนินการ การเข้าสู่พื้นที่ในการวิจัยเป็นไปในลักษณะอนุমান คาดคะเนตามเหตุผลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ให้ความสนใจในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงและเป็นแกนนำในการไปขยายผลของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ตามเกณฑ์การเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) มีหลักการสำคัญคือ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยเป็นพื้นที่สอดคล้องกับลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่จะสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง เป็นพื้นที่ตัวแทนสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ของ

การวิจัย ทั้งนี้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านแนวคิดการมีส่วนร่วม สังคมแห่งการเรียนรู้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมาภิบาล รวมถึงแนวคิดการสร้างคนดีสู่สังคมซึ่งได้ศึกษา ตัวอย่างแนวคิดโรงเรียนคุณธรรม ไว้แล้วในบทที่ 2

การเข้าสู่พื้นที่ในการวิจัย

หลังจากเลือกพื้นที่เชิงอนุমান ตามหลักเหตุผลของการเลือกพื้นที่เป็นสนามวิจัยแล้ว ผู้วิจัย ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวคำถามหลักที่จะเป็น core questions เพื่อให้เป็นข้อมูล เบื้องต้นจากนั้นถามเจาะลึก หรือ ขยายความตามที่วางแผนไว้ รวมทั้งสร้างแนวคำถาม (guideline) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (focus group discussion) โดยหลังจากได้ผู้บริหารโรงเรียนสุจริตเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักแล้ว คณะผู้วิจัยเริ่มดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้คำถามหลักและแนวคำถามด้วยวิธีการข้างต้น ประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การสร้างคำถามหลัก (core questions) และแนวคำถาม (guideline) ที่ใช้ในการเก็บ ข้อมูล ผู้วิจัยคำนึงถึงความเหมาะสมโดยสร้างคำถามหลักและแนวคำถามปลายเปิด โดยยึดวัตถุประสงค์ ของการวิจัย เป็นแนวกำหนดประเด็นคำถาม เพื่อครอบคลุมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่ง การเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ทั้งในด้านแนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วม คำถามหลัก และแนวคำถามดังกล่าว จะทำให้ได้มาซึ่งแนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการ ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงที่เหมาะสม เชิงทฤษฎีรากฐาน โดยคำถามหลักและ แนวคำถามที่สร้างขึ้น ผู้วิจัยนำไปประกอบการเก็บข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัด สนทนากลุ่ม ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพต่อไป

ผู้วิจัยเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการ วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยเลือกใช้คำถามจากคำถามหลักและแนวคำถามที่สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับ สถานการณ์และความต่อเนื่องในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้คำถามหลัก และแนวคำถามที่สร้างขึ้น ผู้วิจัยวิเคราะห์เอกสารจากนั้นร่างคำถามหลักและแนวคำถาม ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ แล้วนำไป ทดลองใช้กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย (try out) แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองมาขอ คำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยและเนื้อหาที่ทำการวิจัย เพื่อพิจารณา ความเหมาะสมของข้อคำถามว่าเห็นควรปรับปรุงหรือไม่อย่างไร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นและ ชัดเจนในการสื่อความ ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไขแนวคำถามและภาษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ระดับลึก และการสนทนากลุ่มให้มีความเหมาะสม มากที่สุด แล้วจึงนำไปใช้กับผู้ให้ข้อมูลหลักต่อไป

การติดต่อผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและช่วยให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุดผู้วิจัย ขอความร่วมมือไปยังผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยขอความอนุเคราะห์นัดหมายการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และหนังสือเชิญร่วมการสนทนากลุ่ม

เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจก่อนที่จะสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษา และคณะครูโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์ ในการเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายและเป็นผู้บริหารในสังกัดกลุ่มเครือข่ายและโรงเรียนเป้าหมาย สร้างความไว้วางใจในลักษณะของคนใน

สำหรับการสร้างความสัมพันธ์ (rapport) ผู้วิจัยสร้างโดยเข้าไปทักทาย ทำความรู้จัก ผูกมิตรกับผู้ให้ข้อมูลหลัก และร่วมเป็นหนึ่งในสมาชิกผ่านกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระดับกลุ่มของกลุ่มเครือข่ายและโรงเรียนในฐานะผู้ร่วมงานเป็นเวลากว่า 2 ปี เพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงแนวทางการบริหารสถานศึกษา และเรื่องทั่วไปเพื่อการผูกมิตร ก่อนจะเริ่มนัดหมายเชิญผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักนี้เป็นไปในลักษณะการคัดเลือกด้วยวิธี snow ball sampling technique กล่าวคือถามไปเรื่อยๆ จนทราบตัวผู้กล่าวถึงมากที่สุดที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนเป้าหมาย ผู้วิจัยจึงเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นตัวแทนในการสัมภาษณ์และมีคุณสมบัติในการการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงพร้อมที่จะนำไปขยายเครือข่ายการพัฒนาได้ และพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือ บอกข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง จากนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ถอดความ สะท้อนเป็นมโนทัศน์ ก่อนจะนำมโนทัศน์แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์ไปสนทนากลุ่มผู้บริหารโรงเรียนเครือข่าย ที่เป็นผู้มีประสบการณ์การบริหารอย่างน้อย 10 ปี ขึ้นไป และมีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 7 คน เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของมโนทัศน์ที่จะอธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นำเสนอเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายที่ควรดำเนินการสำหรับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยทำการวิจัยในช่วงปีการศึกษา 2561-2562 ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2561 – ธันวาคม 2562 รวมระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย 1 ปี 7 เดือน

การเก็บรวบรวมข้อมูล/การศึกษาข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยคำนึงถึงการได้ข้อมูลอย่างละเอียดครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาข้อมูลโดย

การสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview) และ การจัดสนทนากลุ่ม (focus group discussion) รายละเอียดของการดำเนินการมีดังนี้

การสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview)

การสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้บริหารกลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษา คอยนางนอนและครูโรงเรียนเป้าหมาย เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ซึ่งคณะผู้บริหารโรงเรียนในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกลุ่มเครือข่ายการศึกษาของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์ และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและสามารถนำไปขยายเครือข่ายได้ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยวิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) (Strauss and Corbin, 1990) วิธีการนี้จะไม่มีการกำหนดคุณลักษณะเฉพาะของผู้ให้สัมภาษณ์ล่วงหน้า เมื่อสัมภาษณ์รายแรกแล้วผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทันทีเพื่อสร้างมโนทัศน์ และจัดหมวดหมู่ให้กับมโนทัศน์ต่างๆ หลังจากนั้นจึงไปสัมภาษณ์รายต่อไป เป็นผู้ให้ข้อมูลที่เชื่อได้ว่าจะได้ข้อมูลที่ต่างไปจากเดิมของกลุ่มมโนทัศน์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ที่ผ่านมา ส่วนการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์รายต่อไป คำถึงความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมโนทัศน์ การเลือกผู้ให้สัมภาษณ์เช่นนี้ดำเนินไปจนกระทั่งการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วผู้วิจัยมั่นใจว่าแบบแผนต่างๆ ของกลุ่มมโนทัศน์ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ กัน จนเป็นแบบแผนที่แน่นอน แม้จะสัมภาษณ์รายอื่นๆ ต่อไปก็จะได้ข้อมูลใหม่เพิ่มเติมอีก ผู้วิจัยจึงหยุดเก็บข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เตรียมตัวและวางตัวอย่างเหมาะสมโดยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มผู้บริหารและครูอย่างผสมกลมกลืนที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่สามารถระบุจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์อย่างแน่นอนล่วงหน้าได้ ในการดำเนินวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้บริหารโรงเรียน 7 คน เป็นครู 30 คน

การสัมภาษณ์จะเป็นแบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึกจากคำถามหลักและแนวคำถามที่สร้างขึ้น หรือคำถามใหม่ที่เกิดขึ้นขณะการสัมภาษณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องเนื่องกันและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย โดยวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่ผู้ให้ข้อมูลว่าคิดหรือรู้สึกอย่างไรต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์ และเคยประพฤติปฏิบัติอย่างไร ใครเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงในสถานศึกษาบ้างและเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษาอย่างไร และอีกวัตถุประสงค์หนึ่ง คือ การค้นหาสิ่งที่อยู่ในใจของผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งได้แก่สิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลหลักคิดหรือรู้สึกต่อการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมที่เคยปฏิบัติ ซึ่งผู้วิจัยทราบได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามหลักและแนวคำถาม ที่ถามถึงภูมิหลัง ความรู้ ความคิดเห็น เจตคติ ความเชื่อ ประสบการณ์ และความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล

การค้นหาความจริงอย่างเป็นระบบนี้ผู้วิจัยไม่ขึ้นนำทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ผู้ให้ข้อมูลตอบไปแนวทางที่คณะผู้วิจัยต้องการ แต่อาจจะขอให้ผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูลเพิ่มเติมในบางประเด็นที่

ผู้วิจัยต้องการรายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อเชื่อมโยงการสัมภาษณ์ให้เข้าสู่ประเด็นที่ต้องการอย่างลึกซึ้ง และตรวจสอบความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นการตรวจสอบและสรุปประเด็นตามแนวคำถามเป็นระยะๆ พร้อมทั้งสังเกตพฤติกรรมในการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การจัดสนทนากลุ่ม (focus group discussion)

การจัดสนทนากลุ่มผู้วิจัยมุ่งหาข้อสรุปของกลุ่มทั้งส่วนที่เป็นจริง ทศนะ ฐานคิดของผู้ให้ข้อมูลหลัก การเข้าใจความหมายของการมีส่วนร่วม บทบาทของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ในฐานะการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและโรงเรียน เป็นกระบวนการทางสังคม (social process) เพื่อสามารถอธิบายองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ด้วยการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มด้วยวิธีการจัดสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นพลวัตของกลุ่ม (group dynamic) ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้แต่ละคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นและทัศนะของตนเองอย่างเปิดเผยและจริงใจ โดยความคิดเห็นของคนๆ หนึ่งในกลุ่มอาจจะไปกระตุ้นให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มพูดและแสดงความคิดเห็นของตนออกมา โดยใช้หลักการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม (group interaction) เป็นเครื่องมือให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ ผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาเป็นกลุ่มตัวแทนที่มีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มที่ใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก และมีความยินดีเข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน ซึ่งผู้วิจัยเจาะจงเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะพื้นฐานคล้ายคลึงกัน (homogeneous) คือเป็นผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา และครูหัวหน้าบริหารกลุ่มงาน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ มีประสบการณ์การบริหารโรงเรียนหรือบริหารกลุ่มงานไม่น้อยกว่า 10 ปี มีความสามารถมองเห็นถึงระบบการบริหารงานสถานศึกษา โดยพิจารณาจาก ประสบการณ์การบริหารโรงเรียน เป็นผู้ร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อให้ผู้บริหารที่เข้าร่วมกลุ่มสนทนา มีความสบายใจที่จะแสดงออกถึงทัศนะของตนในกลุ่ม

ในการจัดสนทนากลุ่มคณะผู้วิจัยจัดให้มีผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) เป็นผู้จุดประเด็นสนทนาและกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาพูดคุยกันในหัวข้อที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้ล่วงหน้า โดยที่ผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามที่ใช้ในการดำเนินการจัดสนทนากลุ่มในลักษณะคำถามที่ถามถึง ความรู้สึก ฐานคิด การตัดสินใจ การใช้เหตุผล แรงจูงใจ หรือสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนความประทับใจในขณะที่สนทนากัน เพื่อหาแนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง และ อธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปกับการศึกษาข้อมูล (Lofland, 1971; Delamont, 1992 อ้างใน นิศา ชูโต, 2548) จากการสัมภาษณ์ สังเกตและจดบันทึกการสัมภาษณ์ระดับลึก และการสนทนากลุ่ม โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มที่คณะผู้วิจัยบันทึกได้ทันทีเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหรือศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป และการสนทนากลุ่มไปจนครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงยุติการศึกษาข้อมูล หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

1.1 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกและการสนทนากลุ่มมาถอดข้อความ (transcribe) คำต่อคำ จากนั้นตรวจสอบความถูกต้อง ชัดเจน ครบถ้วนของข้อมูลและทำการจำแนกและจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อช่วยในการเข้าใจปรากฏการณ์ เป็นการค้นหาความหลากหลายของปรากฏการณ์ และสรุปประเด็นข้อมูลที่ไม่ชัดเจนหรือไม่ครอบคลุมหรือประเด็นที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติม

1.2 ทำการปรับข้อความก่อนการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป เพื่อช่วยให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนขึ้น

1.3 ทำการวิเคราะห์และสรุปประเด็นเบื้องต้นจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย

2. จัดระบบเอกสารข้อมูลดิบที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มโดยสร้างเป็นหมวดหมู่ (filed) เพื่อสะดวกในการค้นหา โดยทำสำเนาไว้หลายๆ ชุด และรักษาต้นฉบับไว้เพื่อป้องกันการเสียหายหรือสูญหาย สำเนาการจัดเก็บประกอบด้วยเอกสารการจดบันทึกการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม และจัดพิมพ์เก็บไว้ในรูปของการบันทึกข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ สำรองข้อมูลไว้ในจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) นอกจากเพิ่มต้นฉบับแล้วคณะผู้วิจัยจัดทำแฟ้มสำคัญอื่น ๆ ดังนี้

2.1 หมวดเรื่องทั่วไป เป็นแฟ้มเอกสารที่จัดเก็บเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับ ข้อมูลบุคคล สถานที่ องค์กร เอกสาร เพื่อให้ทราบว่าจะอะไรเกิดขึ้นกับใคร เมื่อไหร่ อย่างไร

2.2 หมวดข้อมูลภาคสนาม เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม เกี่ยวกับการสังเกตและบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระดับลึก และการสนทนากลุ่ม

2.3 หมวดการวิเคราะห์ เป็นการเก็บข้อมูลของคณะผู้วิจัยที่มีแนวคิด หัวเรื่อง หัวข้อที่เกิดขึ้นจากการเก็บข้อมูล และเริ่มวิเคราะห์ โดยทำเป็นเรื่องราวต่างแยกเก็บเหตุการณ์และบันทึกความคิดเห็นในการวิเคราะห์

3. กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การลดทอนข้อมูลและปริมาณข้อมูล (data reduction) การเลือกเพื่อแสดงหลักฐานข้อมูล (data display) และการสร้าง ทดสอบ ยืนยันสรุปผล (conclusion and verification) ซึ่งทั้ง 3 กิจกรรมมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน มีรายละเอียดดังนี้

3.1 การลดทอนข้อมูล เป็นกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยทำอยู่ตลอดเวลาควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูล คือ การรวมกลุ่มข้อมูล แยกแยะแบ่งส่วนข้อมูล เขียนข้อสรุปชั่วคราว และแปลงข้อมูลอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งเขียนรายงานเสร็จ การลดทอนข้อมูลนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจน เป็นพวกประเภท รูปแบบ หาจุดที่น่าสนใจ และปรับ ลดเพิ่ม หาข้อมูลใหม่ จนกระทั่งได้ข้อสรุป และพิสูจน์บทสรุปเป็นที่น่าพอใจ

3.2 การแสดงข้อมูล คือ กระบวนการวิเคราะห์ การจัดเลือกแฟ้มสรรหาตัวอย่างข้อมูล หรือสารสนเทศ ทั้งจากการสรุปคำพูดจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม แสดงประกอบเป็นหลักฐานของข้อสรุปชั่วคราว เพื่อแสดงให้เห็นชัดและก่อให้เกิดความเข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นก่อนและหลังอย่างไร ทำไม อันจะโยงไปสู่การวิเคราะห์และสรุปผลต่อไป

3.3 การสร้างข้อสรุปและยืนยันผล เป็นการสังเคราะห์ ปะติดปะต่อข้อสรุปย่อยๆ ในช่วงแรกๆ เข้าด้วยกันเป็นบทสรุป และตรวจสอบยืนยันเป็นผลสรุปการวิจัยช่วงสุดท้าย คือ เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลในช่วงแรกๆ และเริ่มการวิเคราะห์ คณะผู้วิจัยจะเห็นความหมาย ความคล้ายคลึง ความแตกต่าง ความอาจจะเป็นไปได้และรูปแบบต่างๆ ชั่วคราว ซึ่งคณะผู้วิจัยจะสรุปไปพร่างๆ ก่อนแล้วจึงเก็บข้อมูลต่อเนื่อง ทดสอบแนวคิดข้อสรุปนั้นๆ ไปเรื่อยๆ จนกว่าจะพิสูจน์ยืนยันได้ชัดเจน เป็นการพัฒนาข้อสรุปย่อยๆ ไปสู่ข้อสรุปใหญ่ๆ เรื่อยขึ้นไป ซึ่งก็จะก้าวไปสู่การพัฒนาทฤษฎีจากสภาพเฉพาะ ไปสู่ข้อสรุปทั่วไป (generalized) คือ กระบวนการประมวลความคิดอันเกิดจากข้อมูลรูปธรรมไปสู่รูปแบบที่เป็นนามธรรมจนกลายเป็นแนวคิดทฤษฎี (grounded theory) (นิศา ชูโต (2548); สุภางค์ จันทวานิช (2548); และ พร้อมพิไล บัวสุวรรณ (2555))

วิธีดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยสรุปการศึกษาข้อมูลได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปการศึกษาข้อมูล

วัตถุประสงค์ การวิจัย	ข้อมูลที่ต้องการ	แหล่งข้อมูล	วิธีการเก็บ ข้อมูล	หมายเหตุ
เพื่อวิเคราะห์ แนวทางการ ดำเนินงานและ บทบาทการมี ส่วนร่วมในการ ส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียง จากผู้บริหาร โรงเรียนและครูกลุ่ม ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนำไปขยาย เครือข่ายได้	1.แนวคิดการมี ส่วนร่วม 2.แนวคิดสังคม แห่งการเรียนรู้ 3.แนวคิด ความพอเพียง 4.แนวคิดการพัฒนา คุณธรรมนักเรียน 5.แนวทางการ ดำเนินงาน 6.บทบาทการ ดำเนินงาน	1.ทบทวน วรรณกรรม 2.ผู้บริหารกลุ่ม เครือข่ายพัฒนา การศึกษาโดย นางนอนและครู โรงเรียนบ้าน ด้ายเทพ กาญจนอนุถัมภ์ ที่กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ให้ข้อมูลหลัก)	1.ศึกษาเอกสาร 2.สัมภาษณ์ผู้ให้ ข้อมูลหลัก	ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ผู้บริหาร และครู
เพื่ออธิบาย องค์ประกอบของ การดำเนินงานและ บทบาทการมีส่วน ร่วมในการส่งเสริม สังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียงที่ ได้จากผู้บริหาร โรงเรียนและครูกลุ่ม ผู้นำการ เปลี่ยนแปลง และ นำไปขยายเครือข่าย ได้	1.ข้อสรุปการอธิบาย องค์ประกอบของการ ดำเนินงานและ บทบาทการมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้เพื่อ ความพอเพียง	1. ผู้บริหาร โรงเรียนและ หัวหน้ากลุ่มงาน ที่มีประสบการณ์ ในการบริหาร ไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีวิทยฐานะ ไม่ต่ำกว่า ชำนาญการ พิเศษ เป็นผู้ให้ข้อมูล หลัก	1.จัดสนทนา กลุ่ม	ผู้ให้ข้อมูลหลัก ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการ ชำนาญการ พิเศษ และครู หัวหน้ากลุ่ม งานบริหาร ที่มี ประสบการณ์ การบริหารไม่ น้อยกว่า 10 ปี

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพประเมินได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มและคณะผู้วิจัยด้วยกันที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้ระหว่างผู้วิจัยด้วยกัน ซึ่งสามารถตรวจสอบได้โดยเทคนิคตรวจสอบสามเส้า (triangulation techniques) ดังนี้

1. ตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) เป็นการตรวจสอบถึงความถูกต้องของข้อมูล โดยพิจารณาจาก แหล่งเวลา และผู้ให้ข้อมูล เช่น สังเกต สัมภาษณ์ในเวลาต่างกัน ต่างสถานที่ แต่เนื้อหาการสัมภาษณ์เป็นเรื่องเดียวกัน แหล่งบุคคล คือ สังเกต สัมภาษณ์ บุคคลที่หลากหลายในประเด็นเดียวกัน ว่าข้อมูลสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร

2. ตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการ (methodological triangulation) เป็นการตรวจสอบการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายวิธี ทั้งการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม เพื่อยืนยันข้อมูลในภาพรวมของกลุ่มไปพร้อมกัน รวมทั้งการตรวจสอบข้อมูลกับเอกสารที่ผู้ศึกษาในประเด็นเดียวกันมาก่อน

บทที่ 4

แนวทางการดำเนินงาน บทบาทและองค์ประกอบ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

ข้อมูลที่ได้จากสนามวิจัยพบว่าได้ว่า ผู้บริหารและครูผู้ให้ข้อหลักมีความจริงใจและต้องการการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง และดำเนินการในหลายลักษณะในการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทั้งการสร้าง ความตระหนักและให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “... การมีส่วนร่วมมีความสำคัญมากในปัจจุบัน เนื่องจากสังคมเราเป็นระบบเปิด การปิดบังข้อมูลข่าวสาร ไม่เป็นผลดีต่อการดำเนินงาน เราทราบกันอยู่แล้วว่าการมีส่วนร่วมมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับชั้นถูกจัดกระทำ ไปจนถึงระดับชั้นควบคุมโดยประชาชน การให้เขารับรู้อย่างเดียวนั้นไม่ได้ เนื่องจากเขาอาจรับรู้ในสิ่งที่ผิด เมื่อรับรู้ในสิ่งที่ผิดการกระจายข่าวสารจากการรับรู้ในสิ่งที่ผิดก่อให้เกิดความเสียหายได้ เพราะฉะนั้นในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในปัจจุบันควรเริ่มที่ขั้นปรึกษาหารือ หรือไม่ก็ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมถึงขั้นเป็นหุ้นส่วน...” ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เมื่อนำมาวิเคราะห์แจกแจงการดำเนินงาน ในด้านกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงได้ดังตารางที่ 3

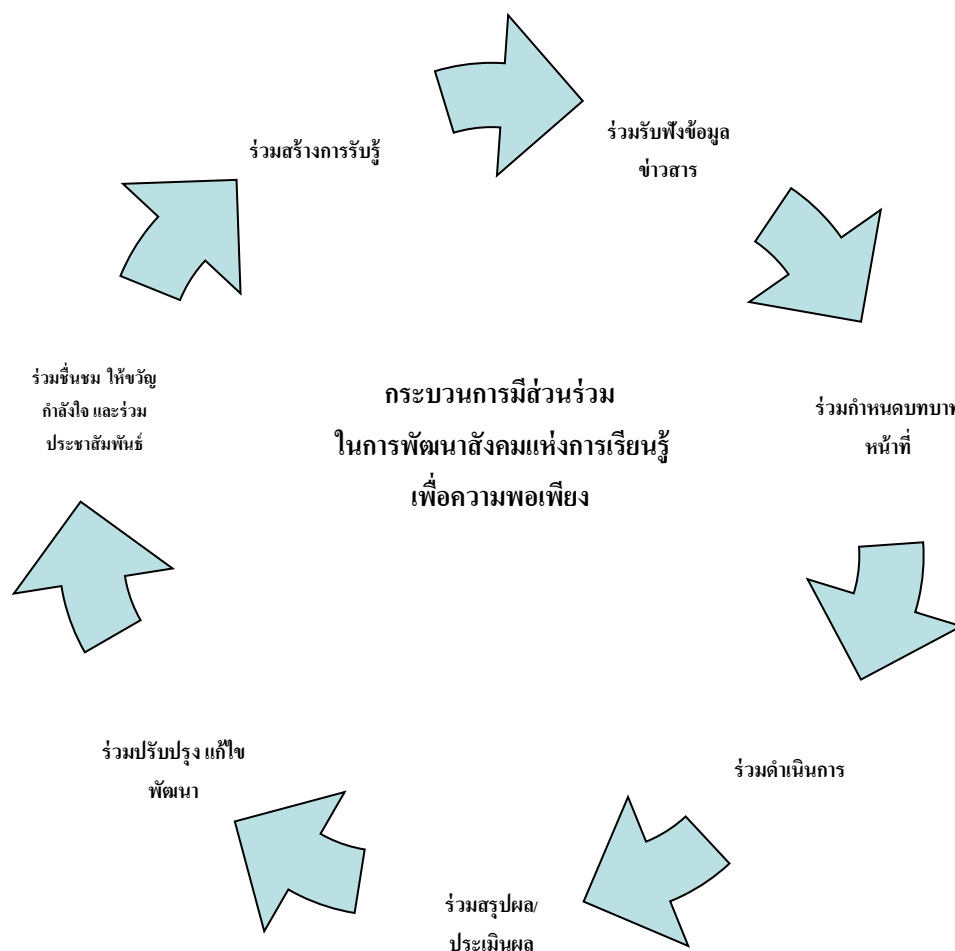
ตารางที่ 3 วิเคราะห์กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ประเด็นการดำเนินงาน	จำนวนผู้ให้ข้อมูล	แปลความ
ร่วมกำหนดเป็นนโยบาย และวิสัยทัศน์ของโรงเรียน	5	ร่วมสร้างการรับรู้
สร้างความชัดเจนในการดำเนินงาน พัฒนาระบบมาตรฐานการดำเนินงาน	4	
ร่วมประชุม เตรียมการ วางแผน	14	ร่วมรับฟังข้อมูลข่าวสาร
ประชุมชี้แจงให้ข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ สร้างความตระหนัก ความเข้าใจ ให้ความรู้ รับฟังความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดทำข้อมูล สารสนเทศ	25	
แต่งตั้งคณะทำงาน	3	ร่วมกำหนดบทบาทหน้าที่
กำหนดผู้รับผิดชอบ และภาระ หน้าที่	2	
เสริมสร้างพลังอำนาจร่วมพิจารณาตัดสินใจ	2	ร่วมดำเนินการ
ร่วมกันดำเนินงาน	15	

ประเด็นการดำเนินงาน	จำนวนผู้ให้ข้อมูล	แปลความ
ร่วมกันติดตาม สรุป ประเมินผล และรายงาน	10	ร่วมสรุปผล
แก้ไข ปรับปรุง พัฒนา	5	ร่วมปรับปรุง
ขยายแนวคิดสู่ชุมชน/ประชาสัมพันธกิจกรมให้ผู้ใช้ส่วนเกี่ยวข้อง	2	แก้ไข พัฒนา
ร่วมชื่นชมผลการดำเนินงาน ส่งเสริมให้ขวัญและกำลังใจ	3	ร่วมชื่นชม ให้ขวัญกำลังใจ

จากการวิเคราะห์การดำเนินงานกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดย 1) ร่วมสร้างการรับรู้ 2) ร่วมรับฟังข้อมูลข่าวสาร 3) ร่วมกำหนดบทบาทหน้าที่ 4) ร่วมดำเนินการ 5) ร่วมสรุปผล/ประเมินผล 6) ร่วมปรับปรุง แก้ไข พัฒนา 7) ร่วมชื่นชมให้ขวัญกำลังใจและร่วมประชาสัมพันธ์ คณะผู้วิจัยสะท้อนเป็นมโนทัศน์ ได้ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

ในส่วนของใครบ้างที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียงผู้ให้ข้อมูลทั้ง 30 คน ให้ข้อมูลที่ไม่แตกต่างกัน คือ ผู้ที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ 1) ครู 2) นักเรียน 3) ผู้ปกครอง 4) คณะกรรมการสถานศึกษา 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 6) ประชาชนชาวบ้าน 7) ชุมชน/ผู้นำชุมชน 8) องค์กรศาสนา 9) หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ รวมถึง หน่วยงานบังคับบัญชาเหนือขึ้นไป ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสถานศึกษาในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง จะเห็นได้ว่า ผู้ให้การสัมภาษณ์ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ของกลุ่มบุคคล 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาโดยตรง และ 2) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาโดยอ้อม สะท้อนเป็นมโนทัศน์ได้ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษา

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

ผู้ให้ข้อมูลหลักในภาคสนามเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานใดๆ มีความสำคัญต่อองค์การ ไม่เพียงแต่ในเรื่อง การส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงเท่านั้น ดังคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารโรงเรียนสุจริตท่านหนึ่ง ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “...การมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างมาก เพราะแต่ละภาคส่วนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันก่อให้เกิดการพัฒนา...”

การเข้ามามีส่วนร่วมของแต่ละภาคส่วนดังกล่าว คำสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนได้ยืนยันถึงผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมที่ได้แสดงไว้ในภาพที่ 5 ที่ประกอบไปด้วย 1) ผู้มีส่วนร่วมโดยตรง และ 2) ผู้มีส่วนร่วมโดยอ้อม โดยมีบทบาทหน้าที่ต่างกันในลักษณะของการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์รายอื่นยังมีความเห็นสอดคล้องกันโดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...การมีส่วนร่วมมีความสำคัญไม่เพียงแต่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงเท่านั้น การที่เราอาศัยความร่วมมือจากบุคคล หรือหน่วยงานอื่นๆ เป็นการบูรณาการกิจกรรมที่จะทำให้เห็นถึงความพอเพียงได้อย่างเหมาะสมและหลากหลาย...”

นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์รายอื่นยังชี้ให้เห็นว่าความสำคัญของการมีส่วนร่วมนั้นทำให้องค์การ 1) รู้ปัญหา 2) รู้ถึงพฤติกรรมของบุคคลในองค์การ 3) นำสู่หนทางการแก้ปัญหา และ 4) เป็นการสร้างความรู้สึกสำนึกรับผิดชอบ เป็นเจ้าของกิจการร่วมกัน นำไปสู่การพัฒนา และปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างยั่งยืน ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งได้ให้ข้อคิดถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมได้อย่างน่าฟังว่า

“...การมีส่วนร่วมมีความสำคัญมาก เพราะการขับเคลื่อนงานใดๆหากมีผู้มีส่วนร่วมมากยิ่งได้แนวคิดร่วม ข้อเสนอแนะในมุมมองที่หลากหลายเป็นการป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น...”

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อคิดพึงระวังไว้ว่า ในการมีส่วนร่วมนั้นต้องมีความเข้าใจบทบาทให้ชัดเจน และสถานศึกษาจะต้องกำหนดกรอบในการมีส่วนร่วมให้ชัด เพื่อให้การมีส่วนร่วมเป็นไปในทิศทางที่สถานศึกษาต้องการ ดังนั้นจากข้อมูลการสัมภาษณ์สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมคือ 1) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีพลังและแนวร่วม 2) มีมุมมองที่หลากหลาย 3) ได้บูรณาการกิจกรรม 4) ก่อเกิดการพัฒนาและนวัตกรรม 5) ได้ป้องกันปัญหา

บทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญ และผู้ให้สัมภาษณ์ยังให้คำเนื่งถึงบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมสร้างความชัดเจนในการเข้ามามีส่วนร่วม ไม่เช่นนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมอาจก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “...เราต้องกำหนดกรอบการเข้ามามีส่วนร่วม ให้แต่ละฝ่าย ไม่เช่นนั้นอาจเกิดความ

ยุ่งยาก วุ่นวายในองค์การได้ เช่น เกิดภาวะเกรงใจ ไม่เข้าใจบทบาทเกิดภาวะลัทธิสร้างควมอึดอัดให้กับทีมงาน หรือคณะทำงานขององค์การได้...”

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความกังวลในเรื่องของความชัดเจนในบทบาท หน้าที่ ของบุคคล กลุ่มคน ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมขององค์การผู้วิจัยได้ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลถึงบทบาท หน้าที่ ที่ควรเป็นของแต่ละภาคส่วนว่าควรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไรจึงจะเหมาะสม ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 บทบาทหน้าที่ที่มีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมของกลุ่มคน

กลุ่มคน	บทบาทหน้าที่	ตัวอย่างเสียงสะท้อน
คณะครู	ประสานงาน และ ดำเนินการ	<p>“...ครูควรเข้าไปประสานงานกับองค์กรท้องถิ่น เช่น สภาวัฒนธรรมตำบล, องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ประสานความร่วมมือ เพื่อขอรับการช่วยเหลือ สนับสนุน การดำเนินงานกิจการของสถานศึกษา...”</p> <p>“...คณะครูควรสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ...”</p> <p>“...โรงเรียนควรมีหน้าที่ประชาสัมพันธ์เชิงรุก เช่น เสียงตามสาย จดหมายข่าว เพื่อสร้างการรับรู้ให้กับชุมชน นอกจากนี้ควรเข้าไปร่วมกิจกรรมของชุมชนในโอกาสอันควร เช่น วันสำคัญทางศาสนา งานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น...”</p> <p>“...การประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชนทราบ รับรู้ข่าวสารของสถานศึกษามีความจำเป็น โรงเรียนควรดำเนินการสื่อสารผ่าน web site , face book กล่าวคือ ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย ในการสื่อสาร ทั้งข่าวสาร และองค์ความรู้...”</p>
คณะครู และ นักเรียน	ดำเนินงาน ประสานงาน	<p>“...ในการสร้าง และพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อการนำสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ครูและนักเรียน จะต้อง เข้าไปสำรวจ สัมภาษณ์ เก็บข้อมูล เช่น ที่มาของหมู่บ้าน ชาติพันธุ์ ให้รู้เรื่องของตนเอง สำรวจ ภูมิปัญญา ของดีในหมู่บ้าน จัดทำเป็นหนังสือ รวมถึง ยกย่องคนดีของหมู่บ้าน เพื่อเป็นองค์ความรู้...”</p>
คณะกรรมการ สถานศึกษา / ภาคีเครือข่าย	กำหนดแนวทางการ พัฒนา วางแผน	<p>“...คณะกรรมการสถานศึกษา ภาคีเครือข่ายของสถานศึกษา ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และกำหนดทิศทางการพัฒนา และการดำเนินกิจการของสถานศึกษา...”</p>

กลุ่มคน	บทบาทหน้าที่	ตัวอย่างเสียงสะท้อน
หน่วยงานบังคับบัญชาเหนือชั้นขึ้นไป	สนับสนุน ส่งเสริม กำหนดนโยบาย	“...เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยบังคับบัญชาเหนือชั้นขึ้นไป ควรให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ให้ขวัญกำลังใจกับสถานศึกษา ครู นักเรียน และกำหนดนโยบายที่มีความชัดเจน ในการปฏิบัติ รวมถึงงบประมาณในการดำเนินการด้วย...”
ผู้ปกครองนักเรียน	ร่วมรับรู้ สนับสนุนและดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย	“...ในส่วนของผู้ปกครองจะต้องเข้ามาสนับสนุนบุคลากรของตนเองในการเรียนรู้ ในเรื่องของความพอเพียง การรับรู้ว่าจะโรงเรียนดำเนินการอะไร อย่างไรไม่เพียงพอ ผู้ปกครองจะต้องร่วมดำเนินการด้วย เช่น ประหยัด ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข ให้บุคลากรได้เห็นเป็นตัวอย่าง เป็นแบบอย่าง...”
ปราชญ์ชาวบ้าน	ร่วมสนับสนุน ช่วยเหลือการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย	“...ควรให้ปราชญ์ชาวบ้านช่วยเหลือโรงเรียน สนับสนุนด้านวิทยากร มาเป็นวิทยากรให้องค์ความรู้กับนักเรียน รวมถึงเป็นสถานที่แหล่งเรียนรู้ให้นักเรียนและชุมชนได้เข้าไปเรียนรู้ เช่น สวนเกษตรผสมผสานตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่...”
ผู้นำชุมชน	ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ เป็นที่ปรึกษา	“...นายกฯ อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่มีบารมีในพื้นที่ โรงเรียนควรให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และตัดสินใจ เพราะผู้ใหญ่บ้าน มีกำลังคนในมือ นายกฯ อบต. ก็มีงบประมาณ หากเราให้เขาเข้ามามีส่วนร่วม เห็นความสำคัญในการดำเนินกิจการ การจัดการศึกษาทุกๆ เรื่อง ไม่เพียงเรื่องของความพอเพียง เราก็จะได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี...”
องค์การศาสนา	ส่งเสริม สนับสนุน เกี่ยวกับการตัดสินใจวางแผน เป็นที่ปรึกษา	“...เจ้าอาวาสวัด ท่านเป็นหนึ่งในชุมชนที่คนให้การกราบไหว้ ทั้งนี้อาจเป็นเรื่องของบาป บุญ หากโรงเรียนและวัดมีความสัมพันธ์ที่ดี ชาวบ้านก็จะไม่ขัด เพราะฉะนั้น โรงเรียนก็ต้องไปช่วยวัด เช่น นำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมสำคัญของวัดพานักเรียนไปทำกิจกรรมจิตอาสาที่วัดบ้าง เพื่อที่ทางวัดจะได้เป็นแรงสนับสนุนโรงเรียนอีกทางหนึ่ง...”
หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ	สนับสนุน และให้ความสะดวกในการดำเนินงาน ให้บรรลุเป้าหมาย	“...หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ควรเข้ามามีส่วนร่วมเป็นครั้งคราว เพราะเขาก็มีหน้าที่ของเขา สิ่งที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ จะเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนได้ ก็เช่น สนับสนุนงบประมาณ บุคคลที่มีความรู้ ในการเข้ามาให้ความรู้กับนักเรียน...”
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	สนับสนุนงบประมาณ ให้ความสะดวกในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย	“...อบต. มีงบประมาณ เพราะฉะนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้การช่วยเหลือสนับสนุนด้านงบประมาณให้กับสถานศึกษาเพื่อการดำเนินการ ทั้งนี้ก็เพื่อพัฒนาคนในท้องถิ่นของเขาอีกทางหนึ่ง...”

จากบทวิเคราะห์ตัวอย่างเสียงสะท้อนบทบาทการมีส่วนร่วมของแต่ละฝ่ายจะเห็นได้ว่า แต่ละฝ่ายควรมีบทบาทที่แตกต่างกันเพื่อการดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมาย คณะผู้วิจัยสามารถสร้างเป็นมโนทัศน์ บทบาทการมีส่วนร่วมของแต่ละฝ่ายได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 วิเคราะห์บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	บทบาทของแต่ละหน่วย								
	ผู้บริหารฯ/คณะกรรมการสถานศึกษา	คณะครู/นักเรียน	ผู้ปกครอง	ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน	ชุมชน	องค์การศาสนา	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	หน่วยงานบังคับบัญชา	หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่น
กำหนดนโยบาย	✓							✓	
วางแผน	✓	✓		✓					
ให้คำปรึกษา	✓			✓		✓		✓	
ตัดสินใจ	✓	✓							
ประสานงาน/ดำเนินการจัดการเรียนรู้/เรียนรู้		✓							
สรุปและประเมินผล		✓							
รับรู้และให้การสนับสนุน	✓		✓		✓		✓		
สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการดำเนินงาน							✓		✓
ส่งเสริม สนับสนุน และให้องค์ความรู้ท้องถิ่น			✓	✓	✓	✓			
สนับสนุนแหล่งเรียนรู้					✓	✓			✓
ให้ขวัญและกำลังใจ	✓					✓	✓	✓	✓

จากตารางการวิเคราะห์บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่า

1. ผู้บริหารสถานศึกษา และ คณะกรรมการสถานศึกษา ควรมีส่วนร่วมในเรื่อง 1) กำหนดนโยบาย 2) วางแผน 3) ให้คำปรึกษา 4) ตัดสินใจ 5) รับรู้และให้การสนับสนุน และ 6) ให้ขวัญและกำลังใจ

2. คณะครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในเรื่อง 1) วางแผน 2) ตัดสินใจ 3) ประสานงาน/ดำเนินการ/จัดการเรียนรู้/เรียนรู้ 4) สรุปและประเมินผล

3. ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในเรื่อง 1) รับรู้และให้การสนับสนุน 2) ส่งเสริม สนับสนุน และให้องค์ความรู้ท้องถิ่น

4. ผู้นำชุมชนและประชาชนชาวบ้าน ควรมีส่วนร่วมในเรื่อง 1) วางแผน 2) ให้คำปรึกษา 3) ส่งเสริมและให้องค์ความรู้ท้องถิ่น

5. ชุมชนควรมีในเรื่อง 1) รับรู้และให้การสนับสนุน 2) ส่งเสริม สนับสนุน และให้องค์ความรู้ท้องถิ่น 3) สนับสนุนแหล่งเรียนรู้

6. องค์กรศาสนาควรมีส่วนร่วมในเรื่อง 1) ให้คำปรึกษา 2) ส่งเสริม สนับสนุน และให้องค์ความรู้ท้องถิ่น 3) สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ 4) ให้ขวัญและกำลังใจ

7. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีส่วนร่วมในเรื่อง 1) รับรู้และให้การสนับสนุน 2) สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการดำเนินงาน 3) ให้ขวัญและกำลังใจ

8. หน่วยงานบังคับบัญชา ควรมีส่วนร่วมในเรื่อง 1) กำหนดนโยบาย 2) ให้คำปรึกษา 3) ให้ขวัญและกำลังใจ

9. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่น ควรมีส่วนร่วมในเรื่อง 1) สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการดำเนินงาน 2) สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ 3) ให้ขวัญและกำลังใจ

อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลระบุว่า ในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชนนั้นยังไม่เกิดความมั่นคงและยั่งยืน เนื่องจากผู้ปกครองและชุมชนนั้นเข้ามามีส่วนร่วมเป็นครั้งคราวทำให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานของสถานศึกษาในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงไม่เกิดความต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้ปกครอง ชุมชน มีภาระหน้าที่อื่นที่ต้องทำ เช่น การประกอบอาชีพ การหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน มีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ ความรู้ รวมถึง วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และเงื่อนไขทางการเมืองการปกครอง เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ดังนั้นบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง สามารถชี้ชัดลงไปในระดับปฏิบัติ และสามารถวัดได้ถึงผลการดำเนินงานคือ การจัดการเรียนรู้ของครู การเรียนรู้ของผู้เรียน การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 บทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

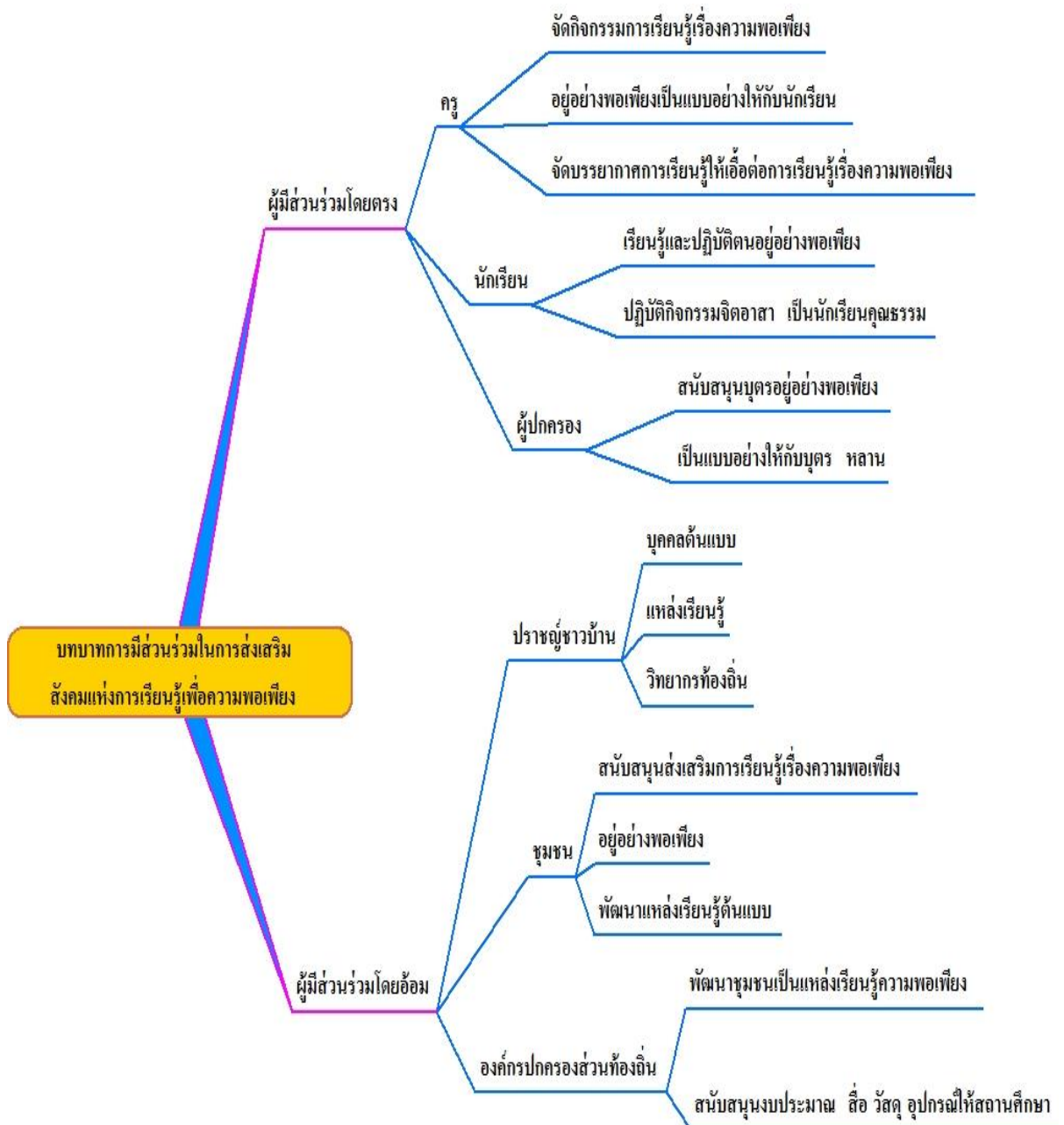
กลุ่มคน	ตัวอย่างเสียงสะท้อน	บทบาท
คณะครู	<p>“...เราจะเห็นได้ชัดว่าครูจะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติด้านการเรียนการสอนได้อย่างชัดเจน คือ ครูมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงไปบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงความพอเพียงอย่างเหมาะสม...”</p> <p>“...ครูเรียนรู้ ค้นคว้าสร้างองค์ความรู้อยู่เสมอ และรักในองค์การ รวมถึงลงมือปฏิบัติเป็นแบบอย่างในเรื่องของความพอเพียง พัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน วิจัยและพัฒนา ร่วมติดตามวัดและประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน ร่วมนิเทศ ร่วมปรับปรุงการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ รวมถึงเผยแพร่ประชาสัมพันธ์...”</p> <p>“...ครูเป็นบุคคลที่สำคัญมากที่สุด เพราะครูเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง สามารถนำนักเรียน ผู้ปกครอง ตลอดจนบุคคลและองค์กร สู่ความพอเพียงได้...”</p> <p>“...ครูควรวิเคราะห์สภาพปัญหา และนำเสนอในคราวประชุมประจำเดือน หรือ กระบวนการ PLC เพื่อจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาในแต่ละปีการศึกษา จัดทำโครงการยกย่องกิจกรรมให้สอดคล้องกับเกณฑ์และตัวชี้วัดสถานศึกษาพอเพียง โดยการจัดบุคลากรให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ครูเป็นผู้เสนอในส่วนที่ตนรับผิดชอบ รวมทั้งเป็นคณะทำงาน จัดกิจกรรม จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาแหล่งเรียนรู้ ให้กับผู้เรียน รวมถึงดำเนินการเป็นที่ปรึกษาชุมชนพอเพียงของนักเรียน รวมทั้งร่วมประเมิน และพัฒนาการจัดโครงการ กิจกรรม ให้มีความสมบูรณ์ เหมาะสมยิ่งขึ้นไป...”</p>	<p>จัดระบบการจัดการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง</p> <ul style="list-style-type: none"> - บุคคลแห่งการเรียนรู้ - องค์กรความรู้ - แหล่งเรียนรู้ - จัดการเรียนรู้

กลุ่มคน	ตัวอย่างเสียงสะท้อน	บทบาท
นักเรียน	<p>“...นักเรียนควรมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง เช่น ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมกิจกรรมของโรงเรียน และ กิจกรรมจิตอาสาภายนอกโรงเรียน ไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงการเป็นกระบอกเสียง ประชาสัมพันธ์งานสถานศึกษาด้วย...”</p> <p>“...เข้าเรียน ร่วมกิจกรรมตรงเวลา ศึกษาแหล่งเรียนรู้ เพื่อศรัทธาในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาก่อเกิดเป็นปัญญาในการดำรงชีวิต ฝึกนำเสนองาน ฝึกนิสัย ประหยัด อุดออม รวมถึงแสดงความสามารถทักษะด้านความพอเพียง และการนำเสนองาน การประกวดแข่งขันนวัตกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ไม่ได้หวังผลแพ้หรือชนะแต่มีเป้าหมายอยู่ที่การเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะ...”</p> <p>“...นักเรียนควรเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ กับครู ผู้อำนวยการสถานศึกษา เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง และบุคคลอื่น เพื่อการพัฒนาตนเองเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้...”</p> <p>“...เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นผู้ฝึกปฏิบัติกิจกรรม และดำเนินงานต่างๆ ภายใต้แนวความคิด แนวทางของตนเองในการสร้างสรรค์นวัตกรรมความพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิตของตน...”</p> <p>“...นักเรียนควรฝึกปฏิบัติตน ในเรื่องของความพอเพียง เช่น ประหยัด อุดออม มีวินัย เคารพครู เพื่อน และผู้อื่น หมั่นหาความรู้อยู่เสมอ จนเป็นนิสัย สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้...”</p> <p>“...นักเรียนควรมีส่วนร่วมในการนำเสนอกิจกรรม โครงการ เป็นผู้ร่วมปฏิบัติกิจกรรม โครงการด้านคุณธรรมและความพอเพียง รวมทั้งเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ...”</p>	<ul style="list-style-type: none"> - บุคคลแห่งการเรียนรู้ - จัดการเรียนรู้ - องค์กรความรู้ - นักเรียนคุณธรรม

กลุ่มคน	ตัวอย่างเสียงสะท้อน	บทบาท
ชุมชน	<p>“...ชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอโครงการ/กิจกรรม และให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ การดำเนินกิจกรรม สนับสนุนทรัพยากร เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย...”</p> <p>“...ชุมชนควรร่วมจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษา เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับความพอเพียงให้สถานศึกษา นำนักเรียนมาศึกษาเรียนรู้เป็นแหล่งวิทยากรให้แก่สถานศึกษา รวมทั้งสนับสนุน สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ในการจัดกิจกรรม...”</p> <p>“...ชุมชนควรช่วยในเรื่องการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา ร่วมวางแผน ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมทำงานเป็นทีม ร่วมประเมิน ร่วมประชาสัมพันธ์ และร่วมระดมทรัพยากร...”</p>	<p>ชุมชนแห่งการเรียนรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาหมู่บ้าน <p>ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ร่วมคิด ร่วมทำ <p>ร่วมสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม</p>
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	<p>“...องค์กรบริหารส่วนตำบล มีความพร้อมหลายด้าน โดยเฉพาะเรื่องของงบประมาณ ดังนั้นสิ่งที่เรามอง จะมองไปในเรื่องงบประมาณ ที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ควรสนับสนุนช่วยเหลือสถานศึกษาในเรื่องของงบประมาณ...”</p> <p>“...ได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากเทศบาล เช่น เทศบาลนครชลบุรี ในด้านจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เรื่อง ขยะ ศูนย์เรียนรู้เรื่อง การทำปุ๋ยหมัก การจัดกิจกรรมเก็บรวบรวม อลูมิเนียมเพื่อทำขาเทียม นอกจากนี้ยังนำบุคคล เจ้าหน้าที่ และเครื่องมืออุปกรณ์ มาช่วยเหลือสถานศึกษา ปรับปรุงพัฒนา สภาพแวดล้อมในโรงเรียน...”</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมพัฒนาชุมชน และ สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ - สนับสนุนงบประมาณ การ ดำ เนิน ง า น ให้สถานศึกษา
ปราชญ์ชาวบ้าน	<p>“...ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญมาก เพราะเขาเป็นปราชญ์ที่ชาวบ้านนับถือ เป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ ฉะนั้น จึงถือได้ว่าปราชญ์ชาวบ้านเป็นบุคคลต้นแบบ ควรให้ปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นวิทยากรให้กับนักเรียน หรือให้นักเรียนไปเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน...”</p>	<p>บุคคลต้นแบบ</p> <p>แหล่งเรียนรู้</p> <p>วิทยากรท้องถิ่น</p>
ผู้ปกครอง	<p>“...ผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับเด็ก โรงเรียนต้องส่งเสริมผู้ปกครองให้เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับนักเรียนด้วย ไม่สอนให้เด็กฟุ้งเฟ้อ เป็นลูกทวดา นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินชีวิต...”</p>	<p>สนับสนุนบุตร หลาน</p> <p>อยู่อย่างพอเพียง</p> <p>เป็นแบบอย่างให้กับลูกหลาน</p>

จากตัวอย่างเสียงสะท้อนของผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่กล่าวถึงกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วม ทั้ง ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์เป็นมโนทัศน์บทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงได้ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 บทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

องค์ประกอบที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

องค์ประกอบที่มีส่วนร่วมผู้ให้ข้อมูลมีหลายทัศนะที่แสดงให้เห็นความสำเร็จของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ดังตัวอย่างเสียงสะท้อนและการให้ความหมาย ดังตารางที่ 7 – 8 ดังนี้

ตารางที่ 7 องค์ประกอบที่มีส่วนร่วมประเด็นการสื่อสาร

ตัวอย่างเสียงสะท้อน	ความหมาย
<p>“...การที่จะดึงคนเข้ามามีส่วนร่วมในงาน หรือกิจกรรมเขาจะต้องรู้เรื่อง รั้บรู้ ดังนั้นขึ้นอยู่กับเราจะสื่อสารออกไปอย่างไร และพร้อมที่จะตอบข้อซักถามหรือไม่ เพื่อให้เกิดการรับรู้ และเข้าใจตรงกัน...”</p> <p>“...เราต้องจัดประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจ และรายละเอียดของโครงการ และ กิจกรรม ในเรื่องการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ต้องให้เขาู้ ให้เขาทราบ ถึงความสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ในเรื่องความพอเพียง สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่จะทำให้องค์ความรู้เรื่องความพอเพียงมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนมาช่วยดำเนินการเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ...”</p> <p>“...เราต้องบอกถึงความต้องการ และความชัดเจนที่จะดำเนินการ การมีส่วนร่วมจึงจะเกิดผล...”</p> <p>“...เราควรให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตระหนัก และรับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคม หากเขาไม่มีความพอเพียง เขาก็จะไม่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่มีภูมิคุ้มกันในตัว เขาก็จะใช้ชีวิตโดยประมาท ไม่มีเหตุผล และขาดความพอดี...”</p>	<p>การสื่อสาร</p>

จากตัวอย่างเสียงสะท้อน จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบแรกที่จะทำให้การมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จคือ การสื่อสาร และการสื่อสารควรเป็นแบบ 2 ทาง (two way communications) คือ สามารถถามและตอบข้อซักถาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันได้ ในข้อมูลข่าวสารและประเด็นหลักเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรม เช่นงานวิจัยนี้ คือ ประเด็นหลักได้แก่การส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ในเรื่องของความพอเพียง ความพอเพียงจะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ให้เขารับรู้ และมีความกังวลต่อสถานการณ์เพื่อที่จะเตรียมความพร้อมรับมือ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การสื่อสารสองทางในการรับรู้ข่าวสารโครงการ จะเกิดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินการโครงการประสบผลสำเร็จ ก่อนเริ่มโครงการและระหว่างดำเนินโครงการ

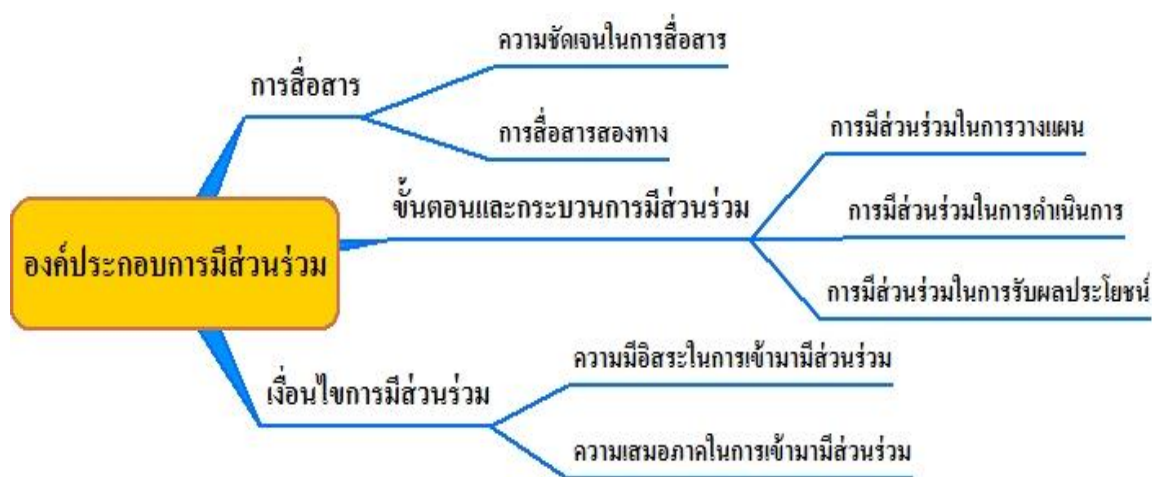
ตารางที่ 8 องค์ประกอบการมีส่วนร่วมประเด็นขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วม

ตัวอย่างเสียงสะท้อน	ความหมาย
<p>“...การมีส่วนร่วมจะสำเร็จได้ดี ควรให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น เพราะจะทำให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม...”</p> <p>“...เราต้องเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มกระบวนการ คือ ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การประเมินผล ร่วมรับชอบ ชื่นชมกับผลงาน และร่วมรับผลประโยชน์ในโครงการที่ดำเนินการด้วย ดังเช่น สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงนี้ เราจะให้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินการอย่างไร ในการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการจัดการเรียนรู้ เกี่ยวกับความพอเพียง ที่ให้นักเรียนประชาชนดำเนินชีวิต อย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว...”</p>	<p>ขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วม</p>

จากตัวอย่างเสียงสะท้อน จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบที่จะทำให้การมีส่วนร่วมสัมฤทธิ์ผล นอกจาก การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพแล้วยังมีองค์ประกอบด้าน ขั้นตอนและกระบวนการมีส่วนร่วมด้วย ควรที่จะให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามาตั้งแต่เริ่มโครงการ กิจกรรม กล่าวคือ มีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน และเมื่อวางแผนแล้วจะสืบเนื่องไปถึงการดำเนินงาน นั้นหมายถึง การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และสุดท้ายคือ ร่วมในการรับผลประโยชน์ คือ ความสำเร็จของโครงการ กิจกรรม

อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ข้อสังเกตว่า การมีส่วนร่วมมีเงื่อนไขของการเข้ามามีส่วนร่วม เช่น เวลาการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ประจำวันของเขา เช่น การทำงาน การหาเลี้ยงชีพ รวมถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ที่มี รวมถึงฐานะทางสังคม จะเห็นได้ว่า คนแต่ละคนต่างมีภาวะ หน้าที่ ตามฐานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ และพื้นความรู้ที่มี นั่นคือ เงื่อนไขการมีส่วนร่วม หมายถึง ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม มีความเป็นอิสระในการเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่ เขามีความรู้สึกเสมอภาคและเท่าเทียมกันหรือไม่ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 องค์ประกอบการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง มีเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการดำเนินงาน โดยมี สมมติฐานการพัฒนาคนดี ด้วยวิธีการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในเรื่องของความพอเพียง เนื่องด้วย ความพอเพียงเป็นปรัชญาที่จะนำพาคนดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข อยู่รอด ในสังคมที่มีความ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ สังคมพัฒนาไปสู่สังคม digital อย่างสุดโต่งจนลืม ไปว่าความต้องการที่แท้จริงของมนุษย์คืออะไร กระแสโลกาภิวัตน์ และ สังคม digital ทำให้คนหลง มัวเมาในโลกเสมือน อยู่ในวังวนของมายาคติ ใช้ชีวิตอย่างไม่มีเหตุผล ไม่พอประมาณ ขาดภูมิคุ้มกัน ในตัว ท้ายที่สุดคนก็จะตกอยู่ในทาสของการพึ่งพาที่ไม่สามารถพึ่งตัวเองได้ ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลจากการ วิจัยนี้จึงได้ให้เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาความพอเพียงให้กับผู้เรียนในเรื่องคุณธรรมดังนี้

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาความพอเพียง(คุณธรรม)ผู้เรียน

ผู้ให้ข้อมูลทุกคนให้ความเห็นตรงกันว่า เป้าหมายการพัฒนาความพอเพียงให้กับผู้เรียนคือ คุณธรรม เป็นการ “พัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี” จากการศึกษาเอกสารพบตัวแบบการพัฒนาผู้เรียนให้เป็น คนดี คือโรงเรียนคุณธรรมโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม ที่กำหนดคุณธรรมพื้นฐาน 3 ข้อ คือ 1) ความ ซื่อสัตย์ 2) ความรับผิดชอบ และ 3) จิตอาสา นอกจากคุณธรรม 3 ประการนี้พึงสร้างให้กับผู้เรียนแล้ว ยังมีข้อคุณธรรมอื่นๆ จากผู้ให้ข้อมูลดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 คุณธรรมที่พึงสร้างให้กับผู้เรียน

ชื่อคุณธรรม	จำนวนผู้ให้ข้อมูล	แปลความ
รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	3	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
มีระเบียบ วินัย*	6	มีปัญหามาก ควรเร่งดำเนินการสร้างให้กับผู้เรียน อย่างเร่งด่วน
ความรับผิดชอบ	2	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
จิตอาสา/จิตสาธารณะ*	5	มีปัญหามาก ควรเร่งดำเนินการสร้างให้กับผู้เรียน อย่างเร่งด่วน
ซื่อสัตย์ สุจริต*	8	มีปัญหามาก ควรเร่งดำเนินการสร้างให้กับผู้เรียน อย่างเร่งด่วน
ศีลธรรม รักความเป็นไทย*	5	มีปัญหามาก ควรเร่งดำเนินการสร้างให้กับผู้เรียน อย่างเร่งด่วน
สุขภาพ	2	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
สะอาด	2	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
กตัญญู	1	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
มีเหตุผล	1	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
ประมาณตน	1	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
อยู่อย่างพอเพียง	3	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
เลียงอบายมุข	1	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
ใฝ่เรียนรู้*	4	มีปัญหามาก ควรเร่งดำเนินการสร้างให้กับผู้เรียน อย่างเร่งด่วน

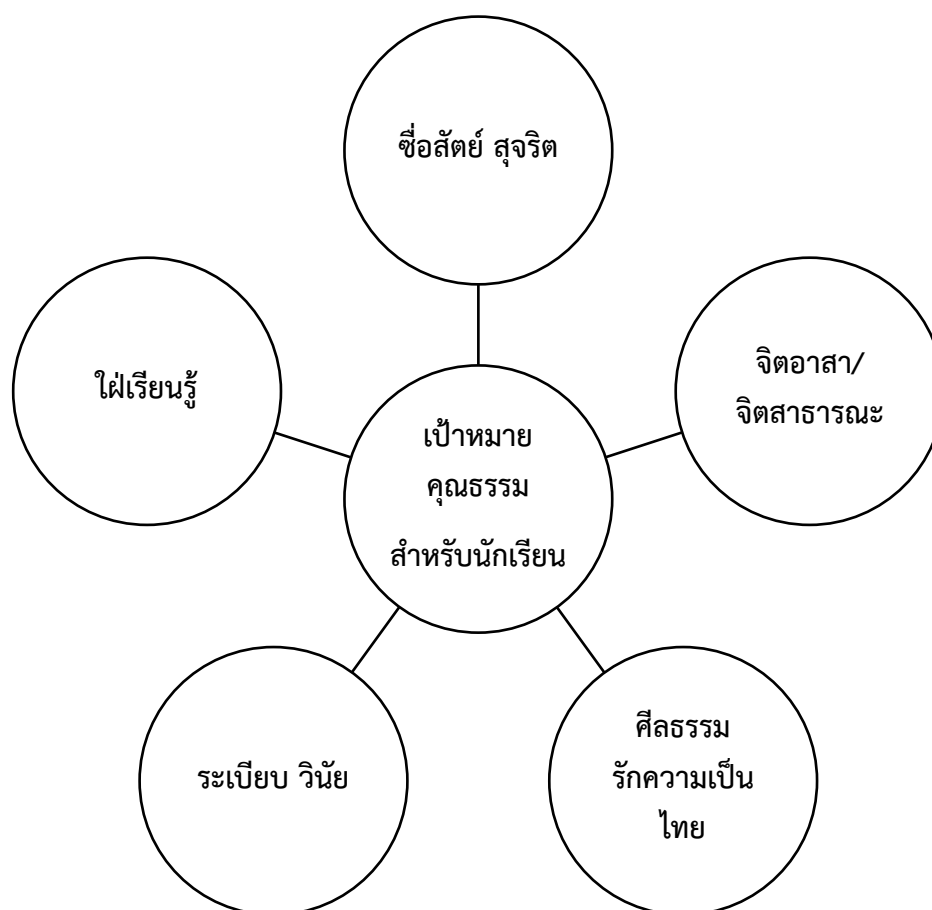
ข้อคุณธรรม	จำนวนผู้ให้ข้อมูล	แปลความ
ประหยัด	2	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
ขยัน มุ่งมั่นการทำงาน	2	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
ปฏิบัติตามหลักศาสนา ที่ตนนับถือ	1	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
มีมารยาท	1	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
สามัคคี	2	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
ตรงต่อเวลา	1	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
มีความเป็นประชาธิปไตย	1	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ
มีสติ รู้ตัว รู้ทำ ปฏิบัติตาม พระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9	1	มีปัญหาไม่มาก ควรดำเนินการจัดเรียนรู้ให้กับผู้เรียน อย่างเป็นปกติ

(หมายเหตุ * หมายถึง คุณธรรมที่ผู้เรียนมีความบกพร่องมาก ควรดำเนินการแก้ไข พัฒนา
ให้ผู้เรียนมีคุณธรรมในด้านนั้นๆ อย่างเร่งด่วน)

จากตารางวิเคราะห์ข้อมูลจะเห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นในการพัฒนาความพอเพียง
เป็นไปในเรื่องของคุณธรรมครอบคลุมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 คือ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ สุจริต 3) มีวินัย
4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) จิตสาธารณะ และ
ค่านิยมพื้นฐาน 12 ประการ คือ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน 3) กตัญญู 4)
ใฝ่เรียนรู้ 5) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 6) มีศีลธรรม 7) เข้าใจเรียนรู้เป็นประชาธิปไตย 8) มีระเบียบ วินัย 9)
มีสติ รู้ตัว รู้ทำ 10) ดำรงตนอยู่โดยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 11) มีความเข้มแข็ง มีความ
ละเอียดรอบคอบ 12) ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

อย่างไรก็ตามจากจำนวนผู้ให้ข้อมูล สามารถวิเคราะห์ได้ว่ามีคุณธรรมที่เป็นปัญหาและควรสร้างให้เกิดเป็นนิสัยผู้เรียนอย่างเร่งด่วน คือ 1) ระเบียบ วินัย 2) จิตอาสา/จิตสาธารณะ 3) ศิลธรรม รักความเป็นไทย 4) ซื่อสัตย์ สุจริต 5) ใฝ่เรียนรู้ ดังนั้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพเป็นเป้าหมายคุณธรรมที่ควรดำเนินการสร้างให้กับผู้เรียนได้ดัง ภาพที่ 9

ภาพที่ 9 เป้าหมายคุณธรรมที่ควรดำเนินการสร้างให้กับผู้เรียน

จากการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ มีความเห็นว่า เป้าหมายคุณธรรมของโรงเรียน ไม่ควรดำเนินการมากเกินไป ควรให้สถานศึกษาได้วิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียนว่า นักเรียนมีปัญหาด้านพฤติกรรมใดมากที่สุดและกำหนดเป็นเป้าหมายคุณธรรมของโรงเรียน ที่โรงเรียนควรดำเนินการสร้างให้เกิดกับผู้เรียนเพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมผู้เรียนด้านคุณธรรม ประมาณ 2-3 ประเด็นของเป้าหมายคุณธรรมให้เกิดผลเป็นอัตลักษณ์ของสถานศึกษา และสามารถวัดประเมินผลสัมฤทธิ์คุณธรรมของผู้เรียนได้ ดังจะได้กล่าวถึงแนวการวัดประเมินผลนักเรียนคุณธรรมในหัวข้อถัดไป

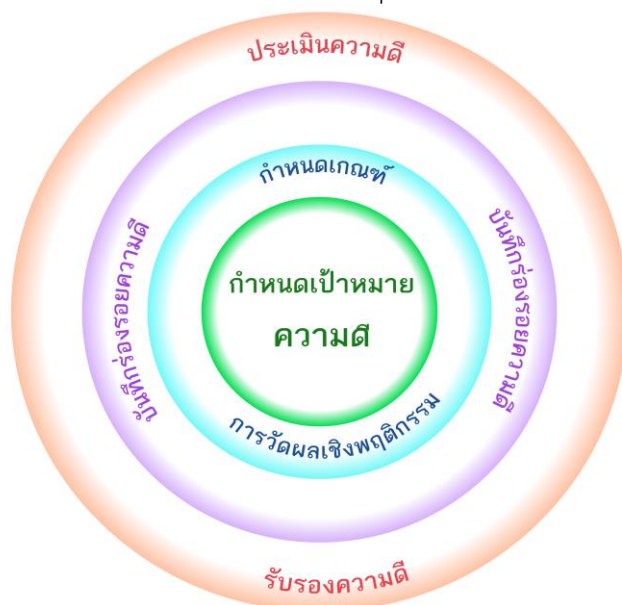
แนวการวัดประเมินผลนักเรียนคุณธรรม

สำหรับแนวการวัดประเมินผลนักเรียนคุณธรรม ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นที่ตรงกันคือ การวัดประเมินผลคุณธรรมควรเป็นไปในลักษณะของการประเมินพฤติกรรม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...คุณธรรมของนักเรียนเป็นเรื่องของจิตใจ การวัดโดยใช้แบบทดสอบสามารถวัดได้ในเรื่องของความรู้ ความเข้าใจ เด็กเก่งก็ทำข้อสอบได้ แต่นั่นไม่ใช่เป้าหมายของการสร้างคนดี เพราะคนไม่ดี แต่มีความรู้ ความเข้าใจ ก็สามารถทำข้อสอบได้ เพราะฉะนั้นการวัดคนดีจะต้องวัดพฤติกรรม สังเกตพฤติกรรม ว่าเขาใช้ชีวิตประจำวันอย่างไร เช่น มีการบันทึกการไม่พูดปดของนักเรียน สังเกตการทิ้งขยะของนักเรียน การมีจิตอาสาช่วยงานโรงเรียน ช่วยเพื่อน ช่วยชุมชนหรือไม่ หรืออาจสังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนว่ามีระเบียบวินัยแค่ไหน เช่น การเข้าแถวรับอาหารกลางวัน เป็นต้น...”

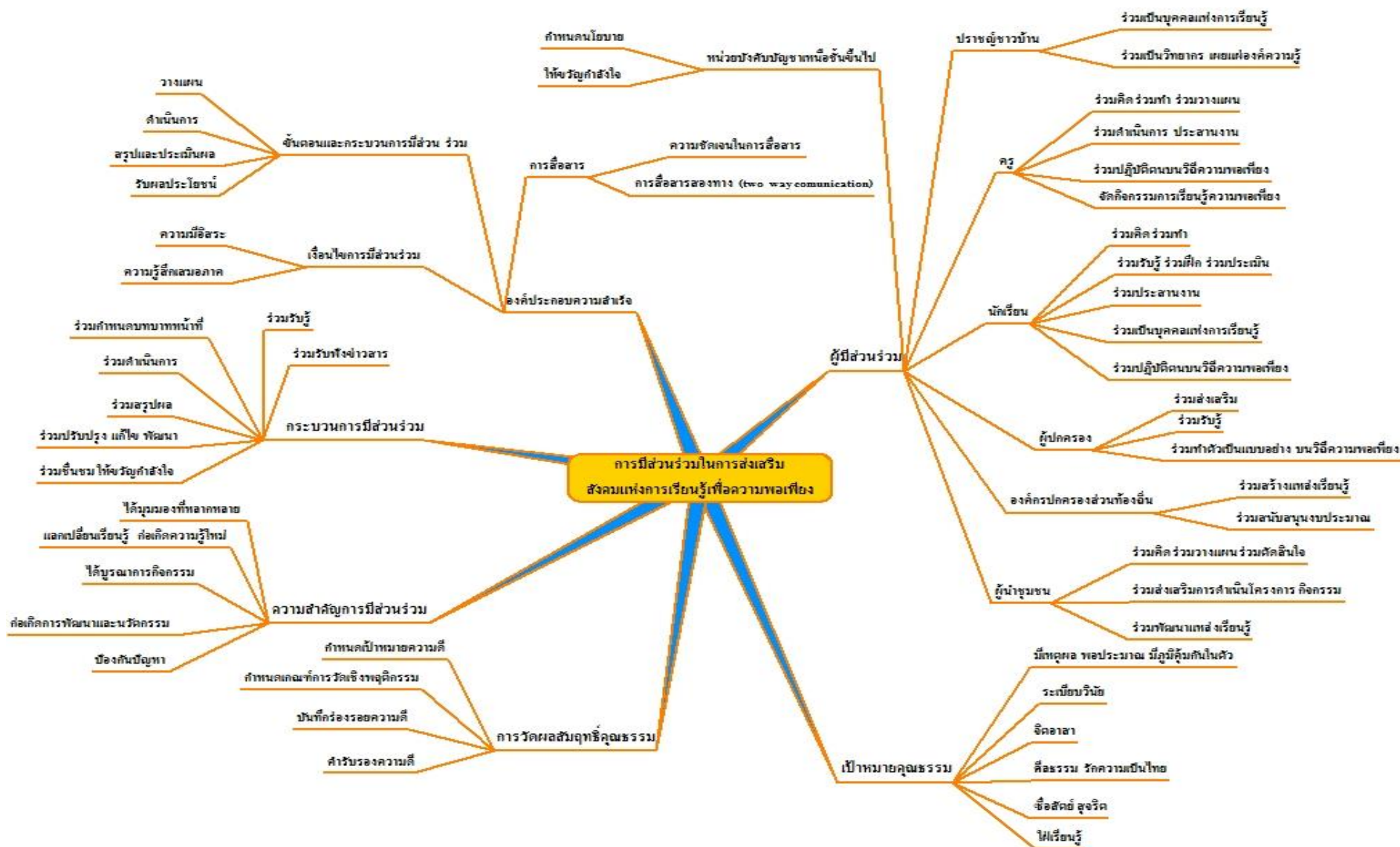
จะเห็นได้ว่าการวัดผลสัมฤทธิ์ด้านคุณธรรมควรเป็นลักษณะของการวัดพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นอุปนิสัยของผู้เรียน โดยการสังเกตของครู หรือวัดจากการตรวจสอบผลงาน ชิ้นงานของนักเรียนที่มีความเป็นระเบียบ สะอาด ดังนั้นจะเห็นว่า สมุดงาน และแฟ้มสะสมงานของนักเรียน เป็นส่วนหนึ่งในการวัด จากร่องรอยการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน การวัดประเมินผลด้านคุณธรรม นอกจากนี้การวัดด้านความประหยัด อดออม ของนักเรียน สามารถวัดได้ได้จากการ

ภาพที่ 10 การวัดผลสัมฤทธิ์ความดี

ตรวจสอบสถิติการออมทรัพย์ของนักเรียนที่เป็นกิจวัตรนิสัย สำหรับความเชื่อมั่นในความดีของนักเรียน จะทำได้อย่างไร ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นตรงกันว่า ควรให้ครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครอง รับรองความประพฤติ ดังนั้นการวัดผลสัมฤทธิ์ความดีของผู้เรียน สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 10 และ ภาพที่ 11 แสดง ภาพรวมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์

ภาพที่ 11 ภาพรวม การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

เพื่อให้ได้คำตอบที่จะอธิบายปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง และได้แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเรื่องนี้โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research methodology) เป็นการศึกษาปรากฏการณ์จากโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์ เป็นกรณีศึกษา เป็นข้อมูลในการสร้างมโนทัศน์ (concept) สู่คำอธิบาย และเพื่อสร้างข้อเสนอ (proposition) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (focus group discussion) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแปลความหมายข้อมูล (interpretive data) แล้วสร้างมโนทัศน์ (concept) เพื่อสร้างข้อเสนอ (proposition) เป็นแนวคิดในการอธิบายและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสนามวิจัย ข้อค้นพบจากการศึกษาเป็นผลของการวิจัย ซึ่งสรุปและนำเสนอเพื่ออธิบายการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ที่จะอธิบายลักษณะและเงื่อนไขรวมทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง จากปรากฏการณ์สนามวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยนำเสนอตามหัวข้อสำคัญเกี่ยวกับสรุปผลการวิจัย ข้ออภิปราย และข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

จากแนวคิดทฤษฎีหลักการมีส่วนร่วม (participation) ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ในการบริหาร และการพัฒนา นอกจากนี้แล้ว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 มีหลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญ คือ ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ดังนั้นการพัฒนาผู้เรียนให้ดำเนินชีวิตโดยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทาง จึงเป็นโจทย์สำคัญของการพัฒนา และงานวิจัยนี้ ในบทบาทของการจัดการศึกษา สถานศึกษาจำเป็นต้องสร้างโรงเรียนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 จากคำถามวิจัยที่ว่า แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงนั้นเป็นอย่างไร และองค์ประกอบของการดำเนินงาน และบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงนั้นอธิบายได้อย่างไร โดย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงจากผู้บริหารโรงเรียนและครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนำไปขยายเครือข่ายได้ 2) เพื่ออธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงที่ได้จากผู้บริหารโรงเรียนและครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนำไปขยายเครือข่ายได้

สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง พบว่า ประกอบไปด้วย 4 ส่วน คือ 1) เนื้อหา (Content) 2) กระบวนการ (Process) 3) บทบาทและกิจกรรม (Roles and activities) และ 4) การประเมินผล (Evaluation) ดังนี้

1.1 ส่วนเนื้อหา (Content) ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ 1) สังคมแห่งการเรียนรู้ และ 2) ความพอเพียง

1.1.1 สังคมแห่งการเรียนรู้ โรงเรียนสุจริต ได้ดำเนินการโดยมีฐานคิดจากการพัฒนาองค์การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยนำแนวคิดวินัย 5 ประการ ของ Senge (1990) มาเป็นพื้นฐานในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ 1) สร้างความรอบรู้ในเรื่องความพอเพียง ให้กับบุคลากร 2) วางแผนเป็นแบบแผนความคิดอ่านในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในเรื่องของความพอเพียง 3) แบ่งปันแนวคิดและภาพอนาคตของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม และน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต 4) บุคลากรมีการเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อการพัฒนาตนเองและองค์การ โดยผ่านการพูดคุย (dialogue) การอภิปราย (discussion) และใช้กระบวนการ PLC (professional learning community) ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา และ 5) ส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ รอบด้าน เพื่อการพัฒนาและการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ 1) สร้างให้ทุกคน (ครู บุคลากร นักเรียน) เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ รักการเรียนรู้ เรียนรู้ตลอดเวลา ใฝ่เรียนรู้ 2) นำความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกระบวนการ PLC และสร้างเป็นองค์ความรู้ที่ตกผลึก เป็นความคิดรวบยอด (concept) ในการพัฒนาองค์การ และการจัดการเรียนรู้ 3) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้อยู่ทั้งในระดับห้องเรียน และนอกห้องเรียน 4) จัดการเรียนรู้อย่างหลากหลายผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ รักการเรียนรู้และใฝ่เรียนรู้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น และยินดีที่จะแสดงทัศนะความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

1.1.2 ความพอเพียง โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน ประสงค์ให้ผู้เรียนเป็นบุคคลคุณธรรม โดยมีคุณธรรมหลัก (core moral)

คือ 1) พอประมาณ 2) มีเหตุผล และ 3) มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และมีคุณธรรมสนับสนุน (support) คือ 1) ระเบียบ วินัย 2) จิตอาสา/จิตสาธารณะ 3) ซื่อสัตย์ สุจริต 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) ศีลธรรม รักความเป็นไทย

การดำเนินงานให้บุคลากร และผู้เรียนให้เป็นบุคคลพอเพียง ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมหลัก และ คุณธรรมสนับสนุน อาศัยการดำเนินการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้มีส่วนร่วมได้แก่ 1) Change agent คือ ผู้นำหรือแกนนำการเปลี่ยนแปลง 2) Regulator/Policy maker คือ ผู้ตัดสินใจ หรือผู้กำหนดนโยบาย 3) Implementer คือ ผู้ดำเนินการ 4) Prime คือ บุคคลสำคัญในชุมชน 5) Facilitator คือ ผู้อำนวยความสะดวกในการดำเนินการ 6) Supporter คือ ผู้สนับสนุน 7) Informed คือ ผู้เรียนรู้ หรือผู้รับรู้

1.2 กระบวนการ (Process) ประกอบไปด้วย 1) กระบวนการมีส่วนร่วม และ 2) องค์ประกอบการมีส่วนร่วม

1.2.1 กระบวนการมีส่วนร่วม โรงเรียนสุจริต มีกระบวนการมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่ 1) รับฟัง 2) กำหนดบทบาท 3) ดำเนินการ 4) สรุปและประเมินผล 5) ปรับปรุง พัฒนา 6) ชื่นชม เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์

1.2.1.1 ร่วมรับฟัง เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการรับฟัง ข้อมูลข่าวสาร นโยบาย และแนวทางการดำเนินงาน

1.2.1.2 ร่วมกำหนดบทบาท เป็นการแสดงความคิดเห็นร่วมในการกำหนด บทบาทให้แต่ละบุคคลในการปฏิบัติงาน เป็นการมอบหมายหน้าที่ในการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ กิจกรรม ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

1.2.1.3 ร่วมดำเนินการ การดำเนินงานตามโครงการ กิจกรรม ควรร่วมกัน ดำเนินการ ทำงานกันเป็นทีม เพื่อประสิทธิภาพงานและประสิทธิผล

1.2.1.4 ร่วมสรุปและประเมินผล เมื่องานสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ของ โครงการ ทุกฝ่ายงานในแต่ละบทบาทเข้ามาร่วมสะท้อนผลการดำเนินงานและสรุปผล ส่วนการ ประเมินผลงานนั้นทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการประเมินตั้งแต่ ก่อนเริ่มโครงการ ระหว่างการดำเนินงาน และ ภายหลังเสร็จสิ้นโครงการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงงานตลอดระยะเวลาในการดำเนินงาน

1.2.1.5 ร่วมปรับปรุง พัฒนา เป็นการให้บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เสนอ แนวคิด ปรับปรุงงาน จากข้อค้นพบ ข้อที่ควรแก้ไขในส่วนของการสรุปและประเมินผล เพื่อที่จะได้ ป้องกันปัญหา และป้องกันความเสี่ยงในการดำเนินโครงการ กิจกรรมครั้งต่อไป

1.2.1.6 ร่วมชื่นชม เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานของบุคลากร ต้องการขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ดังนั้น ทุกฝ่ายควรที่จะชื่นชมและให้กำลังใจซึ่งกันและกันในการปฏิบัติงาน ตั้งแต่ก่อนเริ่มการดำเนินงาน ระหว่างการดำเนินงาน และ เมื่อเสร็จสิ้นโครงการ มีการ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์เป็นระยะๆ ในการดำเนินงาน เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และทีมงาน ได้ทราบ

ถึงความก้าวหน้าในการดำเนินงานอยู่เป็นระยะๆ เพื่อสร้างความมั่นใจว่า โครงการ หรือกิจกรรมนั้นๆ ไม่ได้หยุดนิ่งมีการขับเคลื่อน ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

1.2.2 องค์ประกอบการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามการเข้ามามีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้องจะสำเร็จอย่างสมบูรณ์ หรือมีอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมด้วยก็ได้ ทั้งนี้มีปัจจัยด้านองค์ประกอบการมีส่วนร่วมที่จะต้องพิจารณา คือ มีความเข้าใจที่ตรงกันหรือไม่ ขั้นตอนกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมนั้นต้องทำอะไร และเงื่อนไขของผู้ที่จะเข้ามามีส่วนเองว่ามีข้อจำกัดอะไรบ้างดังข้อสรุปที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

1.2.2.1 การสื่อสาร จะต้องการการสื่อสารสองทาง (two way communication) เพื่อสร้างความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้กำหนดนโยบาย หรือผู้นำ และผู้ปฏิบัติ รวมถึงผู้สนับสนุนและผู้มีส่วนได้เสีย จะต้องสื่อสารชัดเจนและเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องซักถามเพื่อความเข้าใจในนโยบาย แนวทางการดำเนินงาน และเป้าประสงค์ในการดำเนินงาน

1.2.2.2 ขั้นตอน กระบวนการ จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่ 1) วางแผน 2) ดำเนินการ 3) สรุปและประเมินผล และ 4) รับผลประโยชน์ร่วม

1.2.2.3 เงื่อนไขการเข้ามามีส่วนร่วม เป็นข้อจำกัดและความรู้สึกของผู้เกี่ยวข้องที่จะเข้ามามีส่วนร่วม เช่น เวลาและการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ประจำวันของผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วม อาทิ การทำงาน การหาเลี้ยงชีพ รวมถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ที่มี รวมถึงฐานะทางสังคม จะเห็นได้ว่า คนแต่ละคนต่างมีภาระ หน้าที่ ตามฐานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ และพื้นความรู้ที่มี นั่นคือเงื่อนไขการมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นถึง ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีความเป็นอิสระในการเข้ามา มีส่วนร่วมหรือไม่ มีความรู้สึกเสมอภาคและเท่าเทียมหรือไม่ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ หรือกิจกรรม

1.3 บทบาทและกิจกรรม (Roles and activities) จากเนื้อหา และกระบวนการมีส่วนร่วม ผลวิจัยสรุปได้ว่าผู้เกี่ยวข้องควรมีบทบาทและกิจกรรม การมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ภายใต้ ข้อจำกัด และเงื่อนไขส่วนบุคคล และ หน้าที่ในความรับผิดชอบ จะเห็นได้จากผลการวิจัยในตารางที่ 5 ของบทที่ 4 ของรายงานวิจัยนี้ที่ชี้ชัดว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมตามบทบาทที่ควรดำเนินการ และสามารถสรุปได้ว่า บทบาทและกิจกรรม (roles and activities) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ควรนำ RACI model มาช่วยในการกำหนดบทบาทและกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.3.1 R: Responsible คือ ผู้รับผิดชอบโดยตรง กล่าวคือ ผู้ที่เป็นเจ้าของโครงการ หรือ เป็นเจ้าของปัญหาหรือเรื่องที่จะดำเนินการ

1.3.2 A: Accountable/Approver คือ ผู้ตัดสินใจ หรือผู้อนุมัติโครงการ กิจกรรม ให้ดำเนินการ กล่าวคือ เป็นผู้ลงนามอนุมัติให้ดำเนินการ

1.3.3 Consulted คือ ผู้ให้คำปรึกษาในการให้ข้อมูลและ/หรือความสามารถที่จำเป็นในการทำงาน

1.3.4 Informed คือ ผู้ที่ควรรับรู้ กล่าวคือ ต้องได้รับแจ้งถึงผลการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ เท่าที่จำเป็น แต่ไม่จำเป็นต้องพิจารณา เป็นกลุ่มที่ควรรับรู้ด้านข้อมูลการดำเนินการ ดังนั้นสามารถสรุปบทบาทผู้มีส่วนร่วมได้ตาม RACI model ได้ดังภาพที่ 12

ภาพที่ 12 RACI Model การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

Role (บทบาท)	ผู้มีส่วนร่วมโดยตรง		ผู้มีส่วนร่วมโดยอ้อม
	ผู้บริหารสถานศึกษา, คณะกรรมการการศึกษา ศึกษา, (Regulator/Policy maker)	ผู้บริหารสถานศึกษา,ครู และนักเรียน (Change agent and Implementer)	ผู้นำชุมชน, อปท., องค์การภาครัฐและ หน่วยงานเอกชนอื่น (Prime, Facilitator and Supporter)
กำหนดนโยบาย	R/A	R	I
วางแผน	R/A	R/I	I
ให้คำปรึกษา	R/A/C	I	I
ตัดสินใจ	R/A	I	I
ประสานงาน/ดำเนินการ จัดการเรียนรู้/เรียนรู้ ความพอเพียง	I	R/I	I
สรุปและประเมินผล	I	R/I	I
รับรู้และให้การสนับสนุน	R/A/I	I	R/C/I
สนับสนุนงบประมาณและ ทรัพยากรในการดำเนินงาน	R/A/I	I	I
ส่งเสริม สนับสนุน องค์ ความรู้ท้องถิ่น	C/I	I	R
สนับสนุนแหล่งเรียนรู้	C/I	I	R
ให้ขวัญและกำลังใจ	R	I	R

R: Responsible (รับผิดชอบโดยตรง)	A: Accountable/Approver (ตัดสินใจ)	C: Consulted (ให้คำแนะนำ)	I: Informed (ให้รับรู้)
-------------------------------------	---------------------------------------	------------------------------	----------------------------

(ปรับแนวคิด จาก Value Based Management.net. 2016. Agreeing on Roles and Responsibilities: Summary of RACI. (Online).

http://www.valuebasedmanagement.net/methods_raci.html. (สืบค้นวันที่ 21 สิงหาคม 2562))

1.4 การประเมินผล (Evaluation) การประเมินผลสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ คือการวัดผลสัมฤทธิ์ด้านคุณธรรมของผู้เรียน ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง สรุปได้ว่า โรงเรียนควรยึดมั่นในคุณธรรมหลัก ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) พอประมาณ 2) มีเหตุผล 3) มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว โดยมีคุณธรรมสนับสนุนที่ค้นพบในสนามวิจัยที่ควรดำเนินการอย่างเร่งด่วน คือ 1) ระเบียบ วินัย 2) จิตอาสา, จิตสาธารณะ 3) ซื่อสัตย์ สุจริต 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) ศีลธรรม รักความเป็นไทย

ในส่วนของการประเมินผลนี้ ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มไว้ว่า ควรให้สถานศึกษาได้ กำหนดเป้าหมายคุณธรรมของสถานศึกษา ตามสภาพปัญหาและความต้องการของสถานศึกษาที่ต้องการพัฒนาให้ผู้เรียน ไม่ควรกำหนดเป้าหมายคุณธรรมมากเกินไปจนความจำเป็น ควรกำหนดเป้าหมายคุณธรรมของสถานศึกษา ประมาณ 1 – 3 เป้าหมาย ที่เป็นปัญหามากที่สุด เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนให้เห็นผลที่สุด เป็นอัตลักษณ์สถานศึกษา สรุปได้ว่า สถานศึกษาควรดำเนินการ 1) กำหนดเป้าหมายคุณธรรม ความดี 2) กำหนดเกณฑ์การวัดผลเชิงพฤติกรรม 3) ดำเนินการบันทึกร่องรอยความดี และ 4) สร้างความเชื่อมั่นในความดีของผู้เรียนโดยรับรองความดีจากผู้เชื่อถือได้ ดังภาพที่ 9 ที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 4

2. อธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

องค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงพบว่ามี องค์ประกอบ 2 ส่วน คือ ส่วนของเนื้อหา และส่วนกระบวนการ จากข้อค้นพบจากงานวิจัย พบว่า ผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีหลายภาคส่วน สามารถแยกได้ คือ ผู้มีส่วนร่วมโดยตรง ได้แก่ 1) ครู 2) นักเรียน 3) ผู้ปกครอง 4) คณะกรรมการสถานศึกษา 5) หน่วยบังคับบัญชาเหนือขึ้นไป ส่วนผู้มีส่วนร่วมโดยอ้อม ได้แก่ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ประชาชนชาวบ้าน 3) ชุมชน/ผู้นำชุมชน 4) องค์กรศาสนา 5) หน่วยงานภาครัฐและเอกชน อธิบายได้ดังนี้

2.1 อธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาท ด้านเนื้อหา เมื่อวิเคราะห์บทบาทของการมีส่วนร่วม สามารถสรุป จัดหมวดหมู่ผู้มีส่วนร่วมได้ 7 องค์ประกอบ และมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

2.1.1 Change agent คือ ผู้นำ หรือแกนนำการเปลี่ยนแปลง หรือ ผู้ที่เป็นเจ้าของโครงการ กิจกรรม หรือปัญหาที่จะดำเนินการ กลุ่มบุคคลกลุ่มนี้จะเป็นผู้มองเห็นปัญหา และเสนอโครงการ กิจกรรมเพื่อดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากผลการวิจัยนี้พบว่า ได้แก่ กลุ่มครู และนักเรียนที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีบทบาทสำคัญ คือ เสนอนโยบายให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจ วางแผนการดำเนินงาน ประสานงานผู้เกี่ยวข้อง จัดการเรียนรู้ และเรียนรู้วิถีความพอเพียง

2.1.2 Regulator/Policy maker คือ กลุ่มผู้ตัดสินใจ ลงนามคำสั่ง หรือกำหนดนโยบาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และ หน่วยบังคับบัญชาเหนือขึ้นไป มีบทบาทสำคัญ คือ กำหนดและตัดสินใจในนโยบาย วางแผนการดำเนินงาน ให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุนทั้งทางด้านของงบประมาณ สื่อ วัสดุ ในการดำเนินการ รวมทั้งการให้ขวัญกำลังใจ

2.1.3 Implementer คือ ผู้ดำเนินการ กลุ่มนี้ได้แก่ กลุ่มครูผู้ปฏิบัติการ และนักเรียน ที่พร้อมจะดำเนินการตามโครงการ กิจกรรม มีบทบาทสำคัญ คือ ร่วมในการวางแผน ประสานงานผู้เกี่ยวข้องเพื่อการดำเนินการจัดการเรียนรู้ และเรียนรู้เรื่องความพอเพียง และประเมินผลการดำเนินงาน

2.1.4 Community leader คือ บุคคลสำคัญในชุมชน ได้แก่ ผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพ นับถือ อาจกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตที่เป็นแบบอย่างได้ และเป็นผู้นำชุมชน สำหรับงานวิจัยนี้ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนันในตำบล ผู้นำศาสนา มีบทบาทสำคัญ คือ รับรู้และให้การส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ท้องถิ่น ปรัชญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ และให้ขวัญกำลังใจ

2.1.5 Facilitator คือ ผู้อำนวยการความสะดวกในการดำเนินการ การส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง งานวิจัยค้นพบว่า ผู้อำนวยการความสะดวกในการดำเนินการ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คณะครู ผู้บริหาร ที่จะอำนวยความสะดวกให้ ครูผู้ปฏิบัติการ คณะทำงาน และนักเรียนได้เรียนรู้ และฝึกตนในเรื่องความพอเพียง มีบทบาทสำคัญ คือ ร่วมวางแผน ประสานงานดำเนินการจัดการเรียนรู้ เรียนรู้ สรุปและประเมินผล และให้การสนับสนุนผู้เรียน

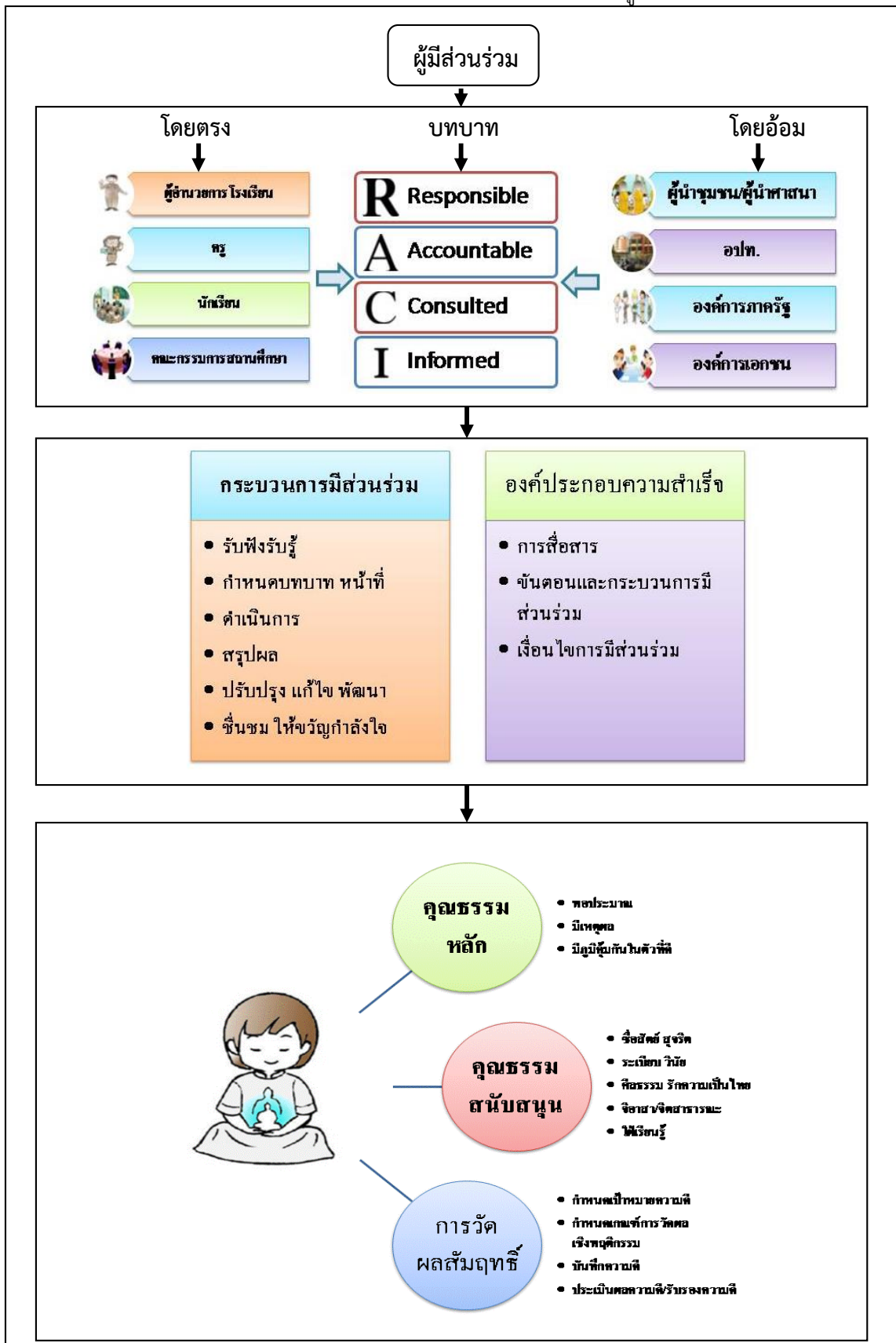
2.1.6 Supporter คือ ผู้สนับสนุน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ประชาชน ชาวบ้าน องค์การศาสนา องค์การภาครัฐและหน่วยงานอื่น ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย โดยมีบทบาทสำคัญคือ รับรู้และให้การสนับสนุนงบประมาณ และทรัพยากรในการดำเนินงาน รวมถึงองค์ความรู้ท้องถิ่น และการให้ขวัญและกำลังใจ

2.1.7 Informed คือ ผู้เรียนรู้ หรือผู้รับรู้ ได้แก่นักเรียน ผู้ปกครอง และครู ที่จะต้องรับรู้และเรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงและการฝึกปฏิบัติตนให้อยู่บนวิถีความพอเพียง โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

2.2 องค์ประกอบในด้านกระบวนการ ได้แก่ การสื่อสาร ขั้นตอนกระบวนการ และเงื่อนไข อธิบายได้ดังนี้

2.2.1 การสื่อสาร ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง จะสำเร็จได้ จะต้องใช้วิธีการสื่อสารแบบสองทาง (two way communication) เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่าง ผู้ส่งสาร (เจ้าของโครงการ) และผู้เกี่ยวข้องที่จะเข้ามามีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมได้ซักถาม ให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

ภาพที่ 13 การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

2.2.2 ขั้นตอนกระบวนการ ในส่วนนี้จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ข้อค้นพบจากการวิจัย พบว่า ผู้เกี่ยวข้องควรได้รับโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ผู้มีส่วนร่วมได้มีความรู้สึกร่วมถึงขั้นอำนาจเป็นของประชาชน (degree of citizen power) ตามแนวคิดของ Arnstein (1969)

2.2.3 เงื่อนไข อย่างไรก็ตามผู้เกี่ยวข้องมีข้อจำกัดในการเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องมีภาระหน้าที่อื่นที่จะต้องดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่วิถีชีวิต ของผู้เกี่ยวข้องที่ต่างกัน ทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีเงื่อนไขในการเข้ามามีส่วนร่วม คือ 1) ความมีอิสระในการเข้ามามีส่วนร่วม หมายถึง เวลาและวิกฤตของผู้เกี่ยวข้องที่ไม่อาจเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ และ 2) ความรู้สึกเสมอภาคในการเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้ก็เพราะความแตกต่างกันของฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ และอาชีพนั่นเอง ดังนั้นบทบาทการเข้ามามีส่วนร่วม ผลการวิจัยจึงได้ชี้ชัดว่า ควรกำหนดบทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างชัดเจนตามแนวทาง RACI model ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้สรุปได้ดังภาพที่ 12 การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์ ที่สรุปจากภาพรวมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ในภาพที่ 10 ที่นำเสนอไว้ในบทที่ 4

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์ มีประเด็นสำคัญที่จะอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

แนวทางการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง จากการศึกษาปรากฏการณ์ ผู้บริหารโรงเรียนสุจริต ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้จะต้องสร้าง การรับรู้ และร่วมรับฟังข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพิจารณาถึงความสำคัญของโครงการ กิจกรรม ว่าสมควรเข้าไปมีส่วนร่วมหรือไม่อย่างไร และเกิดผลประโยชน์อย่างไรกับสังคม ชุมชน และตัวผู้เกี่ยวข้องเอง ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดของ ปธาน สุวรรณมงคล (2558) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องมีหน่วยงานในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ 1) การให้ข้อมูลแก่บุคคลภายนอกหน่วยงาน 2) ประเภทผู้รับข้อมูล 3) การใช้สื่อในการให้ข้อมูล 4) ความถี่ในการให้ข้อมูล และ 5) ช่องทางการเข้าถึงข้อมูล และหน่วยงานมีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนด้วย เพื่อที่จะได้รับฟังความคิดของผู้มีส่วน

เกี่ยวข้อง และเสียงสะท้อนจากประชาชน ในการนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประการแรกที่จะช่วยให้การมีส่วนร่วมได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง คือการสร้างการรับรู้ และร่วมรับฟังข้อมูลข่าวสาร เมื่อทุกคนมีความเห็นพ้องต้องกันก็จะเข้ามามีส่วนร่วม ในการวางแผน ดำเนินการ ร่วมประเมิน ร่วมพัฒนาปรับปรุงแก้ไข ตามลำดับ

ในส่วนของใครบ้างที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความ พอเพียง ผลการวิจัยพบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการ สถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา ชุมชน/ผู้นำชุมชน และ ประชาชนชาวบ้าน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มคนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ใน ชุมชนและเกี่ยวพันกับสถานศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาตั้งอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Sorokin and Zimmerman (1929) ที่กล่าวว่า หากชุมชนเป็นชุมชนปฐมภูมิ ผู้คนจะพึ่งพาอาศัยกัน

และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความ เป็นชุมชนจะเข้มแข็ง และพร้อมที่ จะเข้ามาให้ความร่วมมือใน กิจกรรมสาธารณะ นอกจากนี้จะ เห็นได้ว่าผู้เข้ามามีส่วนร่วม นอกจากเป็นคนและกลุ่มคนที่ได้รับ ผลประโยชน์โดยตรง คือ นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนแล้ว ยังมี หน่วยงานอื่นที่อยู่นอกชุมชนที่มี บทบาทหน้าที่เข้ามามีส่วนร่วมด้วย เช่น หน่วยงาน บังคับบัญชา องค์กรภาครัฐและเอกชนอื่น จะ เห็นได้ว่าผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

ประกอบไปด้วย ผู้มีส่วนร่วมโดยตรง และ ผู้มีส่วนร่วมโดยอ้อม ตามผลวิจัยที่พบซึ่งก็สอดคล้องกับ งานวิจัยของ ธนเสถียร สุภาภาศ, พร้อมพิไล บัวสุวรรณ, วิสุทธิ์ วิจิตรพิชราภรณ์ และ นิศา ชูโต (2557) ที่พบว่า ผู้มีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาประกอบไปด้วยผู้มีส่วนร่วม 2 กลุ่ม คือ ผู้มีส่วน ร่วมโดยตรง และผู้มีส่วนร่วมโดยอ้อม ซึ่งจะแสดงบทบาทที่แตกต่างกันตามระดับการมีส่วนร่วม ดังนั้นกลุ่มผู้มีส่วนร่วม 2 กลุ่มนี้ควรเขาให้แสดงบทบาทการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จาก ภาพที่ 5 ของข้อค้นงานวิจัยนี้ ที่จะเห็นได้ว่า ใจกลางของภาพคือสถานศึกษาที่มุ่งเน้นการจัด การศึกษาเพื่อความพอเพียงเป็นสถานศึกษาพอเพียงผู้มีส่วนร่วมวงใน คือผู้มีส่วนร่วมโดยตรงเพราะ

เป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงและเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนวงนอกนั้นเป็นผู้มีส่วนร่วมโดยอ้อม มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุน ในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ในการสนับสนุน องค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้ ให้กับผู้มีส่วนร่วมโดยตรง เช่นครู นำไปจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน นักเรียนร่วมฝึกปฏิบัติ ผู้ปกครองปฏิบัติเป็นแบบอย่าง คณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกำหนดนโยบายในการดำเนินการที่สอดคล้องกับหน่วยงานบังคับบัญชา เป็นต้น ซึ่งผู้มีส่วนร่วมทั้ง 2 กลุ่ม จะช่วยขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่มีองค์ประกอบคือ 1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ 2) องค์ความรู้ 3) แหล่งเรียนรู้ และ 4) การจัดการเรียนรู้ ตามแนวคิดของ กุลธร เลิศสุริยะกุล (2547), Chris Argyris and Donald Schon (1978), Bernie Trilling (2005) และ UNESCO (2005)

บทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นบทบาทการมีส่วนร่วมจึงแตกต่างกันออก ดังข้อค้นพบงานวิจัยนี้ที่ระบุว่า ผู้มีส่วนร่วมโดยตรง ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินการ สรุปรประเมิน และร่วมรับผลประโยชน์ ส่วนผู้มีส่วนร่วมโดยอ้อมจะเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงาน ทั้งด้านทรัพยากร งบประมาณ องค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง และร่วมรับรู้ในการดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษา ร่วมชื่นชมให้ขวัญและกำลังใจผู้ดำเนินการ ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนเสฏฐ์ สุภาภาศ, พร้อมพิไล บัวสุวรรณ, วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรภรณ์ และ นิตา ชูโต (2557) ที่ระบุว่า ผู้มีส่วนร่วมโดยตรง ควรมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน เป็นที่ปรึกษา ร่วมทั้งดำเนินการ ส่วนผู้มีส่วนร่วมโดยอ้อมนั้นควรเข้ามาส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย

อย่างไรก็ตามในการกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมควรดำเนินการให้มีความชัดเจนเพื่อประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ดังได้แสดงไว้ในตารางที่ 5 บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามหลัก RACI model ซึ่งเป็นการพูดถึงเรื่องของหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าของกระบวนการปฏิบัติงานต่างๆ โดยเน้นที่การสร้าง ความเข้าใจในเรื่องของบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของกระบวนการปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งถือเป็นประเด็นหลักในการทำให้เกิดธรรมาภิบาลด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์กับงานการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

RACI ย่อมาจาก Responsible, Accountable, Consulted and Informed ซึ่งแต่ละตัวมีบทบาทดังต่อไปนี้

- Responsible คือ บุคคลที่มีหน้าที่ในการดูแลรับผิดชอบ และดำเนินการเพื่อให้งานนั้นๆ ประสบผลสำเร็จ (ถือเป็นเจ้าของกระบวนการนั้นๆ)

- Accountable คือ บุคคลที่มีหน้าที่ในการกำหนดแนวทาง หรือเป้าหมายของกิจกรรมต่างๆ รวมไปถึงการกำหนดอำนาจหน้าที่ในกระบวนการปฏิบัติงานนั้นๆ ด้วย

Consulted คือ บุคคลที่มีหน้าที่ในการสนับสนุน ให้ความรู้และคำแนะนำต่างๆ ในกระบวนการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้กระบวนการปฏิบัติงานดังกล่าวมีประสิทธิภาพสูงสุด

Informed คือ บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการปฏิบัติงานนั้นๆ (ยกเว้นกลุ่มบุคคลข้างต้น) เพื่อให้ผู้บริหารสามารถแน่ใจได้ว่าพนักงานทุกคนที่เกี่ยวข้อง (แม้จะไม่ได้เป็นคนปฏิบัติงานดังกล่าว) รับรู้ถึงข้อมูลในส่วนช่องทางที่ความรับผิดชอบของกระบวนการนั้นๆ (Value Based Management.net. 2016. **Agreeing on Roles and Responsibilities: Summary of RACI.** (Online). http://www.valuebasedmanagement.net/methods_raci.html. สืบค้นวันที่ 21 สิงหาคม 2561)

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาความพอเพียง

สำหรับเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาความพอเพียง พบว่า ความพอเพียง ในที่นี้คือ คุณธรรมที่จะต้องสร้างให้เกิดกับผู้เรียน ประกอบด้วย 1) คุณธรรมหลัก คือ พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ซึ่งเป็น 3 ท่วงหลักตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทุกภาคส่วนควรดำเนินการขับเคลื่อนให้นักเรียน ประชาชน ได้น้อมนำยึดเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต 2) คุณธรรมสนับสนุน เพื่อที่จะพัฒนาให้นักเรียนเป็นคนดีของบ้านเมือง ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่ามีคุณธรรมสนับสนุนในการสร้างนักเรียนให้เป็นคนดี ที่พบเป็นปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไขและพัฒนาให้กับผู้เรียนคือ 1) ระเบียบวินัย 2) จิตอาสา/จิตสาธารณะ 3) ซื่อสัตย์ สุจริต 4) ใฝ่เรียนรู้ และ 5) ศีลธรรม รักความเป็นไทย

อย่างไรก็ตามจากการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เห็นว่า สถานศึกษาควรกำหนดเป้าหมายคุณธรรม (ความดี) เพื่อดำเนินการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ 2-3 ประการ เพื่อที่จะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ไม่มากเกินไป โดยให้ข้อคิดเห็นว่า ควรเริ่มให้ผู้เรียนนั้นทำความดีไปทีละหนึ่งประเด็น ฝึกเป็นนิสัย จากนั้นผู้เรียนจะพัฒนาตนเองได้ ซึ่งก็สอดคล้องกับโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม ที่กำหนดคุณธรรมผู้เรียนไว้ 3 ประเด็นคือ 1) ความซื่อสัตย์ 2) ความรับผิดชอบ และ 3) จิตอาสา ดังที่ เกษม วัฒนชัย (2559) ได้กล่าวไว้

ดังนั้นโรงเรียน จึงควรกำหนดเป้าหมายคุณธรรม สร้างเกณฑ์วัดผลเชิงพฤติกรรม ดำเนินการให้ครู และผู้เรียนได้บันทึกความดี เมื่อทำดังนี้แล้วให้ผู้ที่น่าเชื่อถือรับรองความดีของนักเรียน เช่น ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูที่ปรึกษา ก็จะเป็นการประเมินผลที่วัดผลสัมฤทธิ์ความดีผู้เรียนที่เชื่อถือได้ และเป็นการสร้างคนดีสู่บ้านเมืองได้ตามเป้าประสงค์ ของการพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียง เป็นเรื่องสำคัญเพราะนอกจากจะสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาโดยการมี

ส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาที่ยั่งยืน คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และการยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการพัฒนา จะเห็นได้ว่าความสำเร็จจากข้อค้นพบของงานวิจัย คือ การสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะซึ่งเป็นผลมาจากข้อค้นพบในการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรกำหนดนโยบายให้สถานศึกษา กำหนดเป้าหมายความดีในการพัฒนาผู้เรียนในบริบทที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่เพื่อการพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นคนดีของบ้านเมือง

2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรให้การสนับสนุนสถานศึกษาได้นำรูปแบบการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ RACI model ไปปรับใช้ให้เหมาะสมในการกำหนดบทบาทของกลุ่มคนในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา

3. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรเร่งดำเนินการขับเคลื่อนให้สถานศึกษา สร้างคนดีให้กับบ้านเมือง อย่างเป็นทางการ โดยให้อิสระสถานศึกษาในการกำหนดเป้าหมายความดี การดำเนินการ และวิธีการประเมินผล โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามสภาพปัญหาผู้เรียนที่ควรพัฒนา ของแต่ละสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. การบริหารสถานศึกษา ทั้งด้านวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ และการบริหารทั่วไป ผู้บริหาร คณะครู ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรร่วมกันวางแผนกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน และตัดสินใจ การส่งเสริมสังคมการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียง โดยกำหนดคุณธรรมที่จะสร้างให้ผู้เรียนเป็นหลักในการดำรงชีวิตอย่างน้อยหนึ่งคุณธรรมเด่นของสถานศึกษา

2. ผู้นำชุมชน ปรชาญชาวบ้าน ผู้นำศาสนา ผู้อุปถัมภ์สถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ควรเข้ามารับรู้ และมีส่วนร่วมในการสนับสนุนช่วยเหลือ ให้สถานศึกษาขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียง ให้กับผู้เรียน และขยายสู่ชุมชน ให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ได้รับผลประโยชน์ร่วม และยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

4. ผู้บริหารควรรู้จักคน กลุ่มคน และเลือกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเหมาะสมกับงานและวิถีชีวิต โดยใช้ RACI model เป็นเครื่องมือในการกำหนดภาระงานและบทบาท การดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

5. ควรนำข้อค้นพบจากการวิจัยนี้ไปปรับใช้อย่างเหมาะสมกับการดำเนินงานด้านความพอเพียง และคุณธรรม สร้างคนดีให้กับบ้านเมือง อย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และบริบทของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่องานวิจัย

1. ควรวิจัยการตัวแบบความสำเร็จสถานศึกษาพอเพียง และโรงเรียนในโครงการโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันเป็นการถอดบทเรียนดีแผ่ออกสู่สาธารณะอย่างกว้างขวาง

2. งานวิจัยฉบับนี้ไม่ได้ค้นพบถึงวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเกี่ยวกับการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ดังนั้นควรวิจัย ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนาผู้เรียนสู่วิถีพอเพียง ในลักษณะของการถอดเรียนของโรงเรียนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). ผลการดำเนินงานขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
สู่สถานศึกษา ปีงบประมาณ 2551. ศูนย์ประสานงานกลางการดำเนินงานโครงการ
อันเนื่องมาจาก พระราชดำริสำนักกิจการพิเศษ. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
กุลธร เลิศสุริยะกุล. (2547). กรอบแนวคิดการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้.
(เอกสารประกอบการบรรยาย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- เกษม วัฒนชัย. (2559). โรงเรียนคุณธรรม. กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2544). ชุมชนนิยม: ฝ่าวิกฤติชุมชนย่อยสลาย. กรุงเทพฯ:
ส.เอเชียเพลส.
- จิตรกร ตั้งเกษมสุข. (2525). ความเป็นมาของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- จิรัชมา วิเชียรปัญญา (2549) “เครื่องมือและเทคนิคทางการจัดการความรู้กับงานบริการวิชาการ”
วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 13 (ฉบับการจัดการความรู้): 32-37
- ชาญชัย อาจินสมารย์. (2541). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- ชนเสถียร สุภาภาศ, พร้อมพิไล บัวสุวรรณ, วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรารณ และ นิตา ชูโต. (2557).
“การมีส่วนร่วมของชุมชนล้าในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: กรณีศึกษาชุมชน
บ้านป่าก้อย อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”. ว. เกษตรศาสตร์ (สังคม): ปีที่ 35: 45 – 60.
- นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม. (2548). การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาองค์การ
บริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นพพงษ์ บุญจิตราดุล. (2534). หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: บริพัตรการพิมพ์.
- นิตา ชูโต. (2548). การวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: พรินต์โพร.
- น้ำทิพย์ ภาววิน. (2547). การจัดการความรู้กับคลังความรู้. กรุงเทพฯ: เอสอาร์พรินต์ติ้ง.
- บวร ปภัสราทร. (2548). การบริหารสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ์
- ปธาน สุวรรณมงคล. (2558). การบริหารงานภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ:
สถาบันพระปกเกล้า.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ :
เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- มูลนิธิมันพัฒนา. (2554). ศาสตร์พระราชา...ศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. (ออนไลน์) :
<http://www.manpattanalibrary.com/newsdetail.php?id>,
วันที่สืบค้น 7 สิงหาคม 2561.

- วัชรภรณ์ อภิวัชรางกูร. (2546). **รูปแบบการสร้างแรงจูงใจในการร่วมพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดห้วยทิ อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง.**
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิวัฒน์ชัย อัตถากร. (2530). **ยุทธศาสตร์การพัฒนากับการศึกษาเพื่อพึ่งพาตนเอง.** กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาปัญหาและทิศทางการศึกษาไทย.
- วิจารณ์ พานิช. (2549). **การจัดการความรู้กับการบริหารราชการแนวใหม่ ในการบริหารราชการแนวใหม่: บริบทและเทคนิควิธี.** (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สุดาร์ตน์ สารสว่าง. (2553). **ทฤษฎีและหลักการบริหารการศึกษา.** กรุงเทพฯ: สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2548). **รายงานการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการพัฒนาชุมชน เมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย.** กรุงเทพฯ: สำนักงานมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาระบบการเรียนรู้. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). **แนวทางการพัฒนานครแห่งความรู้.** กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). **กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) ฉบับสรุป.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564.** กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- เสรี พงศ์พิศ. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียง เกิดได้ ถ้าใจปรารถนา.** กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- Andersen, A. (2005). **Knowledge management news.** (Online). Available from: <http://www.kmnews.com/index.php?page=themopportunity>.
วันที่สืบค้น 10 สิงหาคม 2561.
- Bernie Trilling (2005). **21st Century Skills: Learning for Life in Our Times.** (Online). Available from: <http://www.algonquincollage.com>. วันที่สืบค้น 10 สิงหาคม 2561.
- Chris Argyris, and Donald A. Schon. (1978). **Organization Learning : a Theory of Action Perspective.** Massachusetts : Addison – Wesley.
- Carrillo, R. A. (2005). **“Safety Leadership: Managing the Paradox”.** *Professional Safety.* (July): 31-34

- Choi, Yong Suk. (2000). **An Empirical Study of Factors Affecting Successful Implementation of Knowledge Management**. A dissertation presented to faculty of the graduate college At the University of Nebraska in partial fulfillment of requirements for the Degree of Doctor of Philosophy.
- Chester, B.. (1983). **The Function of the Executive**. 28th ed. London: Harvard University.
- Holden, M. & S. Connelly. (2004). **The Learning City: Urban sustainability education and building toward WUF legacy**. In H. P. Oberlander (ed.) The Vancouver Working Group Discussion Papers for the World Urban Forum. Ottawa: Government of Canada.
- Lofland, J. 1971. **Analyzing Social Setting: A Guide to Qualitative Observation and Analyzing**. Belmont, C.A.: Wadsworth
- Mark K.Smith. (2000). *“David A. Kolb on experiential Learning”*. **The Encyclopedia of Informal Education**. (Online), Available from:
<http://infed.org/mobi/david-a-kolb-on-experiential-learning/>
 วันที่สืบค้น 7 สิงหาคม 2561.
- McCullough, J.S. (1993). *“Generic Concepts and Issues”*. **Urban Training Management Training Program**. Research Triangle Institution.
- Senge, P. (1990). **The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization**. New York: Doubleday/Currency
- Sorokin, P. A., & Zimmerman, C. C. (1929). **Principle of rural sociology**. New York: Henny Holt.
- Thaigov. (2559). **ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน**. (ออนไลน์), แหล่งที่มา:
<http://www.thaigov.go.th/index.php/th/program2/ite>. วันที่สืบค้น 7 สิงหาคม 2561.
- UNESCO. (2005). **Towards Knowledge Societies**. (Online). Available from:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843e.pdf>.
 วันที่สืบค้น 10 สิงหาคม 2561.
- Value Based Management.net. 2016. **Agreeing on Roles and Responsibilities: Summary of RACI**. (Online). Available from:
http://www.valuebasedmanagement.net/methods_raci.html.
 สืบที่สืบค้น 21 สิงหาคม 2561.

ภาคผนวก

แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

แนวคำถามหลัก (core questions)	แนวคำถาม (guideline)
1. แนวทางการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความ พอเพียง	1. โรงเรียนของท่านมีกระบวนการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการ สร้างหรือพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงอย่างไร
	2. ใครบ้างที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความ พอเพียงของสถานศึกษา
	3. การมีส่วนร่วมของบุคคลฝ่ายต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกมี ความสำคัญต่อการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง หรือไม่อย่างไร
	4. โรงเรียนดำเนินการอย่างไรให้บุคคล องค์กรชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมใน การส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษา
	5. มีอุปสรรค หรือข้อเสนอแนะอื่นหรือไม่ในการพัฒนาแนวทางการ มีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง
2. บทบาทการมีส่วนร่วมในการ ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ ความพอเพียง	1. ครู มีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการ เรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษาอย่างไร
	2. นักเรียน มีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษาอย่างไร
	3. ชุมชนมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษาอย่างไร
	4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการ ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษาอย่างไร
	5. เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล องค์กรอื่นๆ ที่เข้ามามี ส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงหรือไม่ อย่างไร และทางแก้ไขปัญหานั้นๆ อย่างไร

แนวคำถามหลัก (core questions)	แนวคำถาม (guideline)
3. องค์ประกอบของการดำเนินงาน และบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง	1. ท่านเห็นว่าองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของสถานศึกษามีอะไรบ้างอย่างไร
	2. แต่ละองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมีบทบาทการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงอย่างไร
4. เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของโรงเรียน	1. เป้าหมายของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษาของโรงเรียนท่านคืออะไร และโรงเรียนดำเนินการอย่างไร
	2. มีแนวทางการวัดผลสัมฤทธิ์หรือไม่ว่า บรรลุเป้าหมายหรือไม่อย่างไร และจะมั่นใจได้อย่างไร
5. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง	